

**Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
«Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы**

**Министерство образования и науки Республики Казахстан
Республиканский научно-практический центр «Дарын»**

**Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы білім беретін пәндер
бойынша республикалық олимпиаданың
I – IV кезендерін ұйымдастыру мен өткізуге арналған
әдістемелік нұсқаулар**

**Методические рекомендации
по организации и проведению I – IV этапов
республиканской олимпиады по общеобразовательным предметам
общественно-гуманитарного направления**

Нұр-Сұлтан – 2021 ж.

ББК 74.26

Г 91

Под редакцией *Нуркешова Т.С.*

Методисты ответственные за издание *Кудабаева С.Е., Аблеметов Е.Б., Кальчевская Е.Н., Турсынбекова Г.Ж., Жарлаганова З.М.*

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық олимпиаданың I – IV кезеңдерін ұйымдастыру мен өткізуге арналған әдістемелік нұсқаулар - Нұр-Сұлтан: «Дарын», 2021ж. - 138 б.

Көмекші құралда мектептік, аудандық, облыстық (Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалалық) олимпиадаларды және республикалық олимпиадасының ұйымдастыру мен өткізу дiңәдiстемелiк тәсiлдерi берiлген.

Авторлар олимпиадалық кезеңдердiң мазмұны мен ерекшелiктерiне негiздi талдаулар бередi, олимпиадалар өткiзудiң түрлерi мен мысал тапсырмаларын, оларды бағалау критерийлерiн ұсынады.

Бұл құрал барлық мектептердiң 9-11 сынып оқушыларына, жеке пән мұғалiмдерiне, мектеп, аудан, облыстық олимпиадаларды ұйымдастырушыларға арналған.

Методические рекомендации по организации и проведению I – IV этапов республиканской олимпиады по общеобразовательным предметам общественно-гуманитарного направления – Нур-Султан: «Дарын», 2021 г. – 138 с.

В пособии освещаются вопросы организации и проведения школьных, районных, областных (городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент) и заключительного этапов республиканской олимпиады школьников по общеобразовательным предметам.

Авторы дают обоснование содержанию и особенностям указанных этапов олимпиады, предлагают различные формы их проведения, примерные задания и критерии их оценивания.

Пособие предназначено для учащихся 9-11 классов всех типов школ, учителям-предметникам, организаторам школьных, районных, областных этапов олимпиад.

18-е переиздание.

Рекомендовано к изданию учебно-методическим советом РНПЦ «Дарын» Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Г 4306010000
00(05) - 99

ISBN 9965 - 522 -00 - 6

© «ДАРЫН», 2021

Компьютерный набор и верстка
выполнены в РНПЦ «ДАРЫН»

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Кіріспе.....	4
Введение.....	7
Қазақстан тарихы.....	10
История Казахстана.....	27
Қазақ тілі мен әдебиеті.....	44
Орыс мектебіндегі қазақ тілі.....	49
Основы правождения.....	52
Русский язык и литература.....	74
Русский язык в школах с казахским языком обучения.....	92
Шет тілдері.....	112
Өзін-өзу тану.....	139

КІРІСПЕ

Жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық олимпиаданың негізгі мақсаттары мен міндеттері: оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, теориялық білімі мен тәжірибелік шеберлігін тереңдету, жеке тұлғаның өзін-өзі дамуына ықпал ету, дарынды балаларды анықтау үшін жағдай жасау, халықаралық олимпиадаларға қатысатын оқушыларды іріктеу және даярлау, Қазақстан Республикасында білім берудің беделін көтеру.

Олимпиаданы орта және жалпы орта білім беру бағдарламаларына сәйкес әрбір пән мен сынып бойынша тиісті білім беруді басқару органдары оқу жылы барысында төрт кезеңде өткізеді:

- бірінші кезең - мектептік;
- екінші кезең - аудандық;
- үшінші кезең - облыстық;
- төртінші кезең - республикалық.

Бірінші кезең – мектеп олимпиадасы. Өтетін уақыты – ағымдағы оқу жылының қараша айынан кешіктірілмей білім беру ұйымдарының дайындаған тапсырмалары бойынша өтеді. Оның нәтижесі бойынша аудандық олимпиадаға қатысатын мектеп командасы анықталады.

Екінші кезең – аудандық (қалалық). Аудандық кезеңді аудандық және қалалық білім беруді басқару органдары өткізеді.

Үшінші кезең – облыстық олимпиада. Облыстық кезеңді облыстық, Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларының білім басқармалары, республикалық білім беру ұйымдары және «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымдары өткізеді.

Олимпиаданың үшінші кезеңіне екінші кезеңнен іріктеліп алынған жалпы орта білім беру ұйымдарының ең үздік үш оқушысы, Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалалары, «НЗМ» ДБҰ және РБҰ үшін – алты оқушы қатысады.

Төртінші кезең – республикалық. Жаратылыстану-математика бағытындағы пәндер бойынша және қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша республиканың әртүрлі өңірлерінде өткізіледі.

Олимпиаданың төртінші кезеңіне үшінші кезеңнің жеңімпаздары (нәтижелеріне сәйкес әр сынып және пән бойынша екі қатысушыдан артық емес) жаратылыстану-математика бағытындағы пәндері бойынша 9-11 сынып оқушылары және қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша 10-11 сынып оқушылары, сондай-ақ олимпиадалық резервтің оқу-жаттықтыру жиыныны қатысушылары қатысады.

Олимпиаданы ұйымдастыру

Олимпиаданың екінші, үшінші және төртінші кезеңдерін өткізу уақыты және Олимпиаданы өткізу тізбесі жыл сайын Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің (бұдан әрі - Министр) бұйрығымен белгіленеді.

Олимпиаданың өткізілетін жері мен уақыты шешім қабылданған кейін бірден хабарлануы керек. Олимпиаданы өткізу үшін олимпиада өткізуге сай базасы бар жақсы мектепті немесе жоғары оғу орнын таңдап алу керек. Мүмкіндігінше бір сыныптың оқушылары бір аудиторияда және бір партада тек бір ғана бала отырғаны жөн.

Теориялық турды өткізу үшін әрбір сыныпқа жеке, жарық, әрі парталарының саны жеткілікті (әрбір қатысушыға жеке парта) аудиториялар бөлінуі тиіс.

Әр сыныпта тәртіпті бақылайтын кезекші мұғалім болуы тиіс. Кезекші мұғалім оқушылар ұялы телефон, әдебиет немесе шпаргалка қолданбауын қадағалауы тиіс. Аудиториядан оқушылар медициналық көмек немесе басқа бір өте қажетті жағдайда болмаса шықпағаны жөн. Бұл жөнінен оқушыларға олимпиадаға дейін-ақ ескерту керек.

Әр оқушы олимпиада тапсырмаларының қазақ және орыс тілдеріндегі мәтінімен қамтамасыз етілуі керек. Тапсырма мәтінін, әсіресе цифрлар мен формулаларды қазылар алқасы мұқият тексергені жөн.

Жұмыстар белгілі ережелерге сәйкес көркемделуі тиіс. Әрбір турдың тапсырмалары жеке оқушы дәптерлерінде орындалады. Дәптердің екінші жартысын шимай жазулар үшін пайдаланып, бірінші жартысына шешімдерді таза түрде жазу қажет. Ұйымдастыру комитетінің төрағасы (облыстық білім департаментінің жауапты адамы) жұмыстарды тексерер алдында шифрлауы қажет. Қазылар алқасы өз әрекеттерінде аса әділ болуы тиіс. Қатысушылар мен олардың жетекшілерінің пікірлеріне аса ұқыптылықпен қарағаны жөн. Турды өткізіп болысымен есептердің шешімі көрнекті жерге ілініп қоюы тиіс. Тексеру нәтижелері хабарланғаннан кейін міндетті түрде жұмыстардың координациясы және тапсырмаларды талқылау өткізіледі, олимпиаданың ақтық қорытындылары оны ескере отырып шығарылады.

Координация өткізу тәртібі

Координация қорытынды жарияланған күні өтуі тиіс. Координацияның мақсаты - қатысушылар мен қазылар алқасы мүшелерінің арасында толық түсіністік орнату.

Координацияға оқушының теориялық ойы емес, дәптерге жазғаны ғана түседі. Сондықтан координация кезінде ештеңе қосып, түзетілмеуін қадағалау керек. Координацияға тек қатысушы, қазылар алқасының төрағасы және осы есепті тексерген қазылар алқасының мүшесі қатысады. Координация өзара түсіністік жағдайда ғылыми талас сияқты өтуі керек. Оқушы келіспеген жағдайда ұйымдастыру комитетінің төрағасына өтініш жазып, олар мәселені шешу мақсатында комиссия құрады. Координация нәтижесінде әділ қазылар алқасының жіберген үлкен қателіктері болмаса, бұрын қойған ұпайды төмендетуге болмайды.

Олимпиаданың екінші, үшінші және төртінші кезеңдерінің тапсырмаларын жалпы орта білім беру бағдарламалары бойынша республикалық әдістемелік

кеңес дайындайды және «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы бекітеді.

Барлық төрт кезеңнің тапсырмалары «Дарын» РҒПО бекіткен әдістемелік ұсынымдамаларға сәйкес өлшемдер мен параметрлер бойынша бағаланады.

Көбіне мектептік, аудандық кезеңдердің ұйымдастырушылары тапсырма дайындауда қиындықтарға кезігіп қалады. Осыған байланысты: мазмұн іріктеуді жүйелеу, мектептік және аудандық кезеңдерге тәжірибелік көмек беру мақсатында «Дарын» РҒПО-ғы мұғалімдер мен оқушыларға олимпиадаларға мақсатты түрде дайындалу үшін осы әдістемелік құралдарды ұсынады.

ТАБЫС ТІЛЕЙМІЗ.

ВВЕДЕНИЕ

Основными целями и задачами Республиканской олимпиады по общеобразовательным предметам являются: развитие творческих способностей, углубление теоретических знаний и практических умений, содействие самореализации личности, создание условий для выявления одаренных детей, повышение престижа образования в Республике Казахстан.

Олимпиада проводится на протяжении учебного года в четыре этапа соответствующими органами управления образования по программам среднего и общего среднего образования, по каждому предмету и классу:

- первый этап – школьный,
- второй этап – районный,
- третий этап – областной,
- четвертый этап - республиканский.

Первый этап – школьная олимпиада. Время его проведения – не позднее ноября текущего учебного года по заданиям, подготовленными соответствующими органами управления образования. По ее результатам формируется команда школы для участия в районной олимпиаде.

Второй этап – районный (городской). Районный этап проводится районными и городскими органами управления образования.

Третий этап – областной. Областной этап проводится областными, городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент управлениями образования, республиканскими организациями образования и автономной организацией образования «Назарбаев Интеллектуальные школы».

На третьем этапе Олимпиады участвуют три участника, отобранные по результатам второго этапа, для городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент, для АОО «НИШ» и РОО – шесть участников.

Четвертый этап – республиканский. Проводится по предметам естественно-математического направления и по предметам общественно-гуманитарного направления в разных регионах республики.

На четвертом этапе Олимпиады принимают участие победители третьего этапа (в соответствии с результатами, не более двух участников по каждому предмету и классу). Учащиеся 9-11 классов по предметам естественно-математического направления и учащиеся 10-11 классов по предметам общественно-гуманитарного направления. А также участники учебно-тренировочных сборов олимпийского резерва.

Организация олимпиад

Сроки вторых, третьих, четвертых этапов и перечень Олимпиады ежегодно устанавливаются приказом Министерства образования и науки Республики Казахстан (далее – Министерство).

Местом проведения следует выбрать лучшие школы или вузы, имеющие достаточную базу для проведения экспериментального тура олимпиады. Для проведения теоретического тура каждому классу предоставляется отдельная

аудитория с хорошим освещением и с достаточным количеством парт (из расчета отдельная парта для каждого участника).

Олимпиаду следует начинать в утренние часы, например, 9.00 или 10.00. В каждой комнате должен быть наблюдатель или дежурный преподаватель. Дежурный преподаватель должен следить также затем, чтобы никто из участников не пользовался сотовыми телефонами, литературой или шпаргалками. Выход из аудитории должен быть сведен к минимуму. Об этом участников следует предупредить до начала олимпиады.

Каждый участник должен быть обеспечен текстом заданий олимпиады на русском или казахском языках. Текст задач, особенно цифровые данные и формулы должны быть тщательно проверены членами жюри.

Оформление работ должно соответствовать определенным правилам. Задания каждого тура должны выполняться в отдельной ученической тетради. Вторую половину тетради следует использовать для черновых записей, а в первую половину записывать задание в чистом виде. Не разрешается расшивать листы тетради. Выполненные работы перед проверкой должны быть зашифрованы председателем оргкомитета. После объявления результатов проверки в обязательном порядке проводится разбор заданий и координация работ участников, окончательные итоги олимпиады подводятся с учетом ее результатов.

Порядок проведения координации

После разбора заданий по желанию участников проводится координация выполненных работ. Координация должна проводиться в день объявления результатов. Цель координации - достижение полного взаимопонимания между участниками и членами жюри в оценивании работ.

Координироваться должно только то, что написано в тетради или на бланке ответов, а не теоретические рассуждения участника. Поэтому при проведении координации необходимо следить, чтобы участники ничего не исправляли и не дописывали в работах.

Координация проводится членом жюри, оценивавшим координируемую задачу, непосредственно с участником. Если участник не согласен с мнением жюри, он может обратиться к председателю оргкомитета, который имеет право создать конфликтную комиссию по разрешению данного вопроса.

Координация должна проходить в спокойной и доброжелательной обстановке в виде научного спора.

Задания на второй, третий и четвертый этапы Олимпиады подготавливаются республиканским методическим советом по программам общего среднего образования и утверждаются Республиканским научно-практическим центром «Дарын».

Задания всех четырех этапов оцениваются по параметрам и критериям в соответствии с методическими рекомендациями, утвержденными РНПЦ «Дарын».

В целях систематизации отбора содержания, оказания практической помощи в проведении школьных и районных этапов РНПЦ «Дарын» предлагает данное методическое пособие, которое поможет учителям и учащимся в целенаправленной подготовке к олимпиадам.

ЖЕЛАЕМ УСПЕХОВ!

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Жәкішева С.Ә., т.ғ.д., профессор

Пандемия жағдайына байланысты өткен жылдан бастап белгілі бір дәрежеде елдің орта білімін қайта форматтауға, оқытудың үйреншікті тәсілдерін, әдістемелері мен техникаларын қайта қарауға, оқыту практикасы туралы қалыптасқан стереотиптер мен түсініктерді өзгертуге және білім алушының құзыреттілігінің қалыптасу нәтижелерін бағалауға (деңгейіне байланысты) триггер болды. Оның нәтижесінде – білім берудегі шынайылық әртүрлі ақпараттық платформалармен, түрлі сандық ортамен, онлайн оқыту, қашықтықтан бақылау сынды т.б. виртуалды түрге ауыстырылып, мұғалім мен оқушының сандық онлайн әлемін сапалы жаңа контекстке енгізді.

Қалыптасқан жағдай мектептегі олимпиадалық қозғалыстарға жаңа қиындықтар туғызды. Ең алдымен, бұл республикалық пәндік олимпиаданың кезекті кезеңдерін онлайн режимде ұйымдастыруға қатысты.

Мектеп деңгейінде олимпиадалық тапсырмаларды әзірлеу тәсілдерін қайта қараудың объективті қажеттілігі туындады (I кезең). Олардың мазмұны бүкіл республика бойынша қатысушыларға қойылатын талаптардың бірлігін үйлесімді үйлестіруге, олимпиаданың әдістемелік бірлігін және республиканың әртүрлі өңірлерінде қатысушыларға қойылатын талаптардың бірдей деңгейін қамтамасыз етуге тиіс. Бұл олимпиаданың облыстық және республикалық кезеңдерінде өнер көрсете алатын, тарихқа қызығушылық танытатын ең дарынды оқушыларды іріктеу процесін біріздендіруге мүмкіндік береді.

Олимпиадаға қатысушы мен пәндік қазылар алқасы мүшесінің тікелей байланысының болмауы, шын мәнінде, олимпиаданың қорытынды IV кезеңінде «Тарих» пәні бойынша өткізілетін ауызша сұхбаттасу сияқты білімді бақылаудың мұндай тәсілін «ығыстырады». Бірақ елдегі эпидемиологиялық жағдай тұрақтанған жағдайда ауызша сауалнаманы дәстүрлі офлайн форматта қайта бастау қажет. Себебі, ол оқушылардың оқиғалар мен құбылыстарды білуімен қатар, бір-бірімен байланысты мәселелердің көлемін, олардың мәдени деңгейін анықтауға, тарихи материалды ауызша талдау, салыстыру және жалпылау, белгілі бір мәселе бойынша өз ұстанымын білдіру қабілетін айшықтауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта олимпиаданы өткізудің ұйымдастырушылық және технологиялық моделі оның гибриді, аралас формасы, онлайн және офлайн форматтарын біріктіру болып табылады.

Мектеп деңгейінде санитарлық-эпидемиологиялық талаптарды сақтай отырып, республикалық олимпиаданың бірінші кезеңін офлайн форматта өткізуге болады. Аудандық (II кезең) және облыстық (III кезең) деңгейлерде «Дарын» РҒПО әдістемелік кеңесінің шешімі бойынша сайыс нәтижелерін бағалаудың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын пайдалана отырып, офлайн немесе онлайн форматқа жол беріледі.

Республикалық кезеңнің өткізілу тәртібі «Дарын» РҒПО ресми сайтында қолжетімді бейнебақылау көмегі арқылы қатысушылардың олимпиада

тапсырмаларын орындауын тікелей трансляциялауды көздейді. Орындалған сайыс жұмыстарын цифрландырылған түрде сайтта көрсету рәсімі баллдарды «бұрмалауға» мүмкіндік бермейді. Баллдардың өзгеруі шағым қаралған жағдайда, онлайн режимде де, сондай-ақ техникалық қателер бойынша да рәсімделеді.

Төтенше жағдайды енгізуге негіз болған мән-жайлар жойылған жағдайда, олимпиаданың республикалық кезеңін өткізудің дәстүрлі, бұрын сәтті сыналған нұсқасына оралу қажет.

Олимпиадалық циклдің мектеп кезеңі кең ауқымды қамтып, жалпы тарихқа, атап айтқанда, отандық тарихқа деген қызығушылықтың артуына ықпал етуі керек болғандықтан, тапсырмалардың шамадан тыс күрделілігіне байланысты аздаған қатысушылардың келесі деңгейге өтпеуі аса қажет емес. Бұл тәсіл көптеген оқушыларды келесі жылдары олимпиадаға қатысуға деген ынтасынан айырады, сонымен қатар ықтимал күшті қатысушылардың бір бөлігі алғашқы кезеңде жойылады, өйткені олардың қызығушылықтары тарихтың барлық кезеңдеріне емес, нақты тарихи кезеңдердегі оның жеке ірі бөліміне қатысты болуы мүмкін. Олимпиаданың келесі деңгейіне өтуі соңғылардың уақыт сызығы бойынша «алға» немесе «артқа» мәселелер шеңберін кеңейтуге ынталандырады. Сондықтан мектеп кезеңінің тапсырмалары күрделі немесе күрделі емес болып қана қоймай, сонымен қатар, қызықты және тартымды, логиканы, түйсікті, нақты материалды білуді және т.б. қамтуы керек. Олар қазіргі уақытта қатысушылар мектепте өткен материалдар көлемін ескере отырып дайындалған викторина сұрақтары, логикалық, хронологиялық, терминологиялық, тарихнамалық және деректанулық, салыстырмалы-салғастырмалы тапсырмалар болуы мүмкін.

Осы тәсілмен бірінші кезеңді өткізу пәнге қабілетті әр түрлі сынып оқушыларын олимпиадалық қозғалысқа кеңінен тартуды қамтамасыз етеді және оларды жоғары нәтижелерге қол жеткізуге ынталандырады.

Мектеп кезеңінде тек олимпиадалық тапсырмалар ұсынылады, бірақ аудандық, облыстық және республикалық деңгейге көшкенде міндетті түрде тарихи шығарма түрінде эссе жазу, тест тапсырмалары ұсынылады. Тапсырмаларға дүниежүзілік тарих бойынша, әсіресе отандық тарих контекстінде, Қазақстанның географиясы, этнологиясы, демографиясы бойынша сұрақтарды енгізуге жол беріледі. Бірақ олардың саны 30%-дан аспауы керек.

Орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде тарихи кезеңдерді зерделеуді сыныптар бойынша төмендегідей бөлу ұсынылды:

5 сынып – Ежелгі дәуір (2 млн. жылдан астам - V ғасыр);

6 сынып – Орта ғасыр дәуірі (V - XVII ғасырлар);

7 сынып – Жаңа заман (XVIII-XIX ғасырлар);

8 сынып – Қазіргі заман (XX ғасырдың 1-шы жартысы);

9 сынып – Қазіргі заман (XX ғасырдың 2-шы жартысы-XXI ғасыр).

10-сыныптағы «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің базалық мазмұны мынадай мәселелерді қамтиды: 1) өркениеттер: даму ерекшеліктері; 2)

этникалық және әлеуметтік процестер; 3) мемлекет, соғыс және революциялар тарихынан; 4) мәдениеттің дамыту.

11-сыныпта базалық мазмұн мынадай мәселелерді қамтиды: 1) өркениеттер: даму ерекшеліктері; 2) саяси-құқықтық процестер; 3) қоғамдық-саяси ойдың дамуы; 4) білім мен ғылымның дамуы.

Олимпиадаға қатысушылардың дайындық деңгейін бағалау критерилері

Кез-келген мектеп олимпиадасының басты мақсаты - өздігінен ойлауға қабілетті, түрлі мәселелерді шешуде шығармашылық тәсілді тиімді қолданатын, өзін-өзі тәрбиелеуге негізделген және әртүрлі ақпаратты іздеуде, таңдауда, талдауда және пайдалануда ерекше дағдыларға ие дарынды балаларды анықтау. Сонымен қатар, мектеп, аудандық, облыстық және республикалық олимпиадалар кезеңдерінің желілік құрылымы дарынды оқушыларды мұқият іріктеуге ықпал етеді. Соңғы, қорытынды кезеңде «ең жақсыларын» таңдау қағидасы күшіне енеді.

Олимпиадаға қатысушылардың дайындық деңгейін бағалау кезінде конкурстық комиссиялар оның түрлі кезеңдерінде, әртүрлі сыныптардағы оқушылардың мынадай қабілеттілігін ескеруі керек:

- Қазақстан тарихындағы негізгі оқиғаларды, құбылыстарды, үрдістерді және олардың мәнін анықтайды, олардың арасындағы себептік қатынастар туралы пікірлерін талдайды және мәлімдейді;

- тарихи құбылыстар мен үрдістердің сипаттамасын, маңызды белгілерін анықтау, көрсетілген белгілер бойынша жіктеу, оларға деген көзқарастарын негіздеу;

- тарихи құбылыстар мен үрдістерді салыстыру және салыстырмалы талдау жүргізу;

- отандық және әлем тарихында маңызды рөл атқарған тарихи тұлғалар қызметінің себептерін, мақсаттары мен нәтижелерін түсіндіріңіз;

- ұсынылған тұжырымдамалардың авторларының нақты тұжырымдаманы ұстанудағы дәлелдемелерін анықтай отырып, ұлттық тарихтың өзекті, басым мәселелерін анықтауда қазіргі заманғы тұжырымдамалық тәсілдерді ұсыну;

- отандық және дүниежүзілік тарихтың ең маңызды даулы мәселелеріне қатысты өз ұстанымын қалыптастыру;

- Қазақстан Республикасының тарихын әлемдік тарих контекстінде түсіндіру, отандық және әлемдік тарихтағы ұқсастықтарды анықтау;

- отандық тарихтағы тарихи процестің негізгі бағыттары мен заңдылықтарын, олардың негізгі белгілері мен сипаттамаларын талдау;

- қарастырылып отырған мәселелер бойынша бір немесе бірнеше көзқарастарды растау немесе жоққа шығару барысында әр түрлі тарихи дереккөздерді қосымшалар мен тарихнамалық зерттеулер ретінде қолдану;

- Қазақстанның қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуының сипаттамалық белгілерін анықтайды;

- қазіргі қоғамдық үрдістердің тарихи алғышартын, адамзаттың мәдени ерекшелігін және тарихқа, мәдениетке, әртүрлі ұлт пен конфессиядағы адамдардың дәстүрлеріне құрметпен қарау қажеттілігін түсіну;

- нақты және қисынды сауатты (жазбаша да, ауызша да) тұжырымдай алады, айтылған мәселе бойынша нақты тұжырымдар және қорытындылар шығарады;

- әртүрлі белгілер түрінде берілген ақпаратты түсіндіруге және бағалауға (мәтін, кесте, диаграмма, тірек-сызба, карта, аудиовизуалды қатар және т.б.);

- отан тарихындағы құбылыстар мен үрдістерді лексикалық және стилистикалық тұрғыдан сауатты сипаттауға қатысты мәселелерді талдауға ғылыми терминологияны тарту;

- зерттелетін тарихи құбылыстарды, объектілер мен үрдістерді жіктеу, жүйелеу, жалпылау және саралау үшін әртүрлі көздерден алынған ақпаратты жинақтау;

- заманауи өркениеттің келешегін, оның мәселелері мен даму бағыттарын, еліміздің әлемдік саясаттағы, экономикадағы және мәдениеттегі рөлін бағалау.

Әрине, олимпиаданың мектеп және аудандық кезеңдерінде әртүрлі жастағы топтардағы оқушылардың құзыреттіліктеріне сәйкес бағдарламалық талаптарды нақты түрде анықтап алу керек, бірақ облыстық және республикалық кезеңдерде жеңімпаз-оқушыларды дайындау барысында қойылатын талаптардың анағұрлым күшейтілуі жоғарыда берілген критерилерге сәйкес болады.

Республикалық олимпиаданың I-IV кезеңдерін өткізу шарттары

(I) Мектептегі кезеңде тек 1 тур қарастырылған. Ұсынылған тапсырмаларды орындауға 180 минут беріледі. Жалпы, максималды жұмыс 80 ұпаймен бағаланады.

(II) Аудандық кезеңнің бірінші турында үміткерлер 150 минуттың ішінде үш сұраққа толық жауап беретін жеке жазбаша жұмыс өткізуі тиіс.

Тақырып бойынша қойылған әрбір жауап 10 ұпайға дейін бағаланады. Жалпы жазбаша жұмыс барлығы 30 ұпайға дейін бағаланады.

Екінші кезең екі тапсырмадан тұрады. Бірінші тапсырма – тест сұрақтарына жауап (қиындық деңгейі әртүрлі 20 тест) (20 ұпайға дейін бағаланады), екіншісі – ынталандыру тапсырмасы (20 ұпайға дейін бағаланады).

Аудандық кезеңнің 2 туры өткізу уақыты – 30 мин. және 20 мин.

Жалпы, аудандық олимпиадаға қатысушылар 2 тур бойынша 80 ұпайға дейін жинай алады.

(III) Облыстық кезең мына сапалық көрсеткіштер бойынша бағаланады. Әрқайсысы 10 ұпайға дейін бағаланатын 5 сұрақтан тұратын жазбаша жұмыс. Сөйтіп, 1-тур 50 ұпайға дейін бағаланады.

Айта кететін жайт, олимпиаданың кез келген кезеңінің жазбаша жұмыстарына төмендегідей бірдей талап қойылады:

1. Жазбаша жұмыс нақты тарихи тақырып бойынша шығарма (эссе) ретінде (бір тақырып бойынша бірнеше сұрақтан тұрады) немесе оқушылар

эртүрлі мәселелерге қатысты сұрақтарға жауап ретінде 1,5-2 беттен тұратын кіші гірім шығарма ретінде жазбаша жауап берулері тиіс.

2. Тақырып бойынша қойылған сұраққа әрбір жеке жазбаша берілген жауап 10 ұпайға дейін (сұрақтың санына қарамастан) төмендегі шарттар бойынша бағаланады:

2.1. Нақты мәселені білу және оны ашу деңгейі – 5 ұпай;

2.2. Тарихи деректерді келтіру және тиісті еңбектерге сілтеме жасау – 1 ұпай;

2.3. Мәтіннің мазмұнын ашудағы қисын мен талдау, ойын жеткізу стилі мен сауаттылығы – 2 ұпай;

2.4. Әр жауаптың соңында нақты қортынды жасап өз пікірін білдіре алуы - 2 ұпай;

3. Осы шарттарға толмайтын жауапты бағалауда ондық бөлшек қолданыла алады, мысалы 0,5 ұпай.

4. Жазбаша жұмыс тек 1-тур кезінде алынады.

Екінші турда әрқайсысы 1 (бір) ұпайдан бағаланатын 25 сұрақтан тұратын тест тапсырмаларына жауап беру керек. Тест сұрақтарына жауап беруді берілген уақыттан бұрын бітірген олимпиадаға қатысушыларға кенет-сайыс (блиц-турнир) ретінде (10 ұпайға дейін) ынталандыру тапсырмалары беріледі.

Облыстық олимпиадан жиналатын жалпы баға 85 ұпай (50+25+10).

Олимпиада 2 күн өтеді, бірінші турға – 180 минут, екінші турдың өтуіне 40 минут уақыт беріледі.

Олимпиаданың Республикалық (IV) кезеңнің өтуі 10-11 сынып оқушылары үшін екі турдан тұрады.

I тур. Олимпиаданың бірінші күні кеңінен ашылуы тиіс 5 (бес) сұрақтан тұратын нақты тақырып бойынша жазбаша жұмыс өткізіледі.

1-турда қойылған әрбір 5 (бес) сұрақтың жауабы 10 (он) ұпайға дейін бағаланады:

1. Жалпы және нақты мәселе бойынша білім деңгейі, тарихи және тарихнамалық деректерді қолдануы – 6 ұпай.

2. Мәтіннің мазмұнын ашудағы қисыны мен талдауы, ойын жеткізу стилі мен сауаттылығы – 2 ұпай.

3. Тарихи материалды берудегі және ашудағы дағдылары – 1 ұпай.

4. Нақты қортынды жасау және өз ой-пікірін бере білу қабілеті – 1 ұпай.

I-турдың тапсырмасы 50 балға дейін бағаланады (5 сұрақ x 10 ұпай). I-турды өткізу уақыты – 3 (үш) сағат / 180 мин.

II тур. Екінші күні өткізіліп екі кезеңнен тұрады.

II-турдың бірінші кезеңі – тест тапсырмасы (30 тест сұрағы). Әрбір дұрыс жауап 1 (бір) ұпайға бағаланады. 100% дұрыс жауап берілген жағдайда ең жоғары бал 30 бірлікке дейін бағаланады.

II-турдың бірінші кезеңін өткізу уақыты – 45 мин.

Тест парақшаларында түзету жасауға белгі салуға (дұрыс және қате сұрақтарды) болмайды, өйтпеген жағдайда жауап дұрыс деп саналмайды.

Ынталандыру тапсырмасы.

Олимпиадаға қатысушыларға блиц-турнир ретінде берілетін тапсырмалардан әрқайсысы 5 немесе 10 бал болатын ынталандыру қосымша бал алуға мүмкіндік беріледі.

II турдың екінші кезеңінде – ауызша сұхбат ретінде өтеді.

Олимпиадаға қатысушыларға Отан тарихының әртүрлі кезеңдерінен бес сұрақтан тұратын бес тапсырманың біреуі ұсынылады. Бұл сұрақтарды мына бағалау шарттарға сай толық ашылуы тиіс:

1. Материалды ауызша дұрыс әрі сауатты айта білу қабілеті – 5 ұпай.
2. Материалды білу және ғылыми негіздеме мен категориялық аппаратты қолдануы - 5 ұпай.
3. Тарихи дамудың заңдылықтары мен тенденцияларын түсінуі – 5 ұпай.
4. Қолданылатын тәсілдерінің жаңалығы мен конструктивтілігі – 5 ұпай.

Олимпиадаға қатысушылар ауызша сұхбат кезінде 20 ұпайға дейін баға ала алады.

II-турдың екінші кезеңін қабылдау уақыты – әрбір қатысушыға 15 минутқа дейін бөлінеді. Олимпиадаға қатысушының жауап беруге дайындығы үшін 20 минут уақыт беріледі.

Екі тур бойынша жалпы бағаның сомасы: міндетті 50+20+30=100 ұпай.

Қосымша 20 ұпайдан 50 ұпайға дейінгі бонустар қатысқан блиц-турнирдің санына байланысты жиналады. Барлығы 120 ұпайдан 150 ұпайға дейін жинауға мүмкіндік бар.

Барлық сынып оқушыларының жұмыстарына қойылатын ортақ талаптар

1. Бірінші түрде орындалған барлық жазбаша жұмыстар шеттері (поля) сызылған жазбаша жұмыстарға арналған (сызбасы бар) оқушылар дәптерінде орындалуы керек.
2. Республикалық олимпиаданың IV кезеңінде барлық жұмыстар үшін «Дарын» РҒТО дайындаған А4 форматтағы арнайы қағаз беттер беріледі.
3. Тест тапсырмаларын орындау үшін қатысушыларға төмендегі үлгідей жауап парақшалары беріледі:

Тест нөмері	Жауаптың 1-варианты	Жауаптың 2-варианты	Жауаптың 3-варианты
1	-	+	-

4. Олимпиадаға қатысушы оқушының ойынша дұрыс жауап тұрған вариантқа «+», басқа варианттарға «-» белгілері қойылуы керек.

5. Жауап парақшасына түзетулер жасалатын болса түзетілген сұрақтың жауабы қате болып есептеліп дұрыс жауапқа саналмайды.

6. Ынталандыру тапсырмалары тек тапсырма жасаушылардың ұсынған жауап парақшаларында орындалады.

7. Орындалып болған жұмыстарға шифр қою «Дарын» РҒТО Республикалық әдістемелік кеңестің талаптарына сай жасалады.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ: аудандық, облыстық және республикалық жюри мүшелеріне қойылатын міндетті талап: конкурса қатысушы үміткердің жазбаша жұмысының соңында тексерушілердің қойған өз бағалары кестеге салынып қойылады:

Бағалау критерилері	Нақты мәселені білуі және оның ашылу деңгейі (5 ұпай)	Тарихи деректерді келтіру және тиісті еңбектерге сілтеме жасау (1 ұпай)	Мәтіннің мазмұнын ашудағы қисын мен талдау, ойын жеткізу стилі мен сауаттылығы (2 ұпай)	Әр жауаптың соңында нақты қортынды жасап өз пікірін білдіре алуы (2 ұпай)
1 жауап				
2 жауап				
3 жауап				
4 жауап				
5 жауап				
Жалпы бағасы - _____ бал (тексерушінің қолы)				

Тест және қосымша ынталандыру тапсырмалары жазылған жауап парақшаларының шетіне тексерушілер дұрыс жауаптың жанына «+», қате жауаптың тұсына «-» белгілерін қойып шығады. Жауап парақшасының төменгі оң жағына жалпы бағасы қойылып тексерушінің қолымен расталады.

Олимпиада жеңімпаздарының жалпы нәтижелеріне қатысты жеке параққа жоғарыда мәтінде қойылған талаптар мен бағалар талданатын түсініктеме берілуі керек. Түсініктеменің соңында тексерушінің қолы қойылады.

Тапсырмалар жасауға қойылатын талаптар

Олимпиадалық қозғалыстың ерекшелігі сол, ол үйреншікті дәстүрлі тапсырмалармен қатар төтенше күрделі тапсырмаларды құрастыруды талап етеді. Өйткені мұндай күрделі тапсырмаларды шын мәнінде дүние танымы кең, әртүрлі тарихи кезеңдерге жан-жақты талдау жасай алатын, деректік, тарихнамалық, фактологиялық және теориялық материалдарды (концепциялар, түсініктер, терминдер т.б. с.с.) игере білген, нақты дәйектеме мен қортынды жасап тарихи мәселелердің өзіндік шешімін таба білетін үлкен дайындығы бар үміткерлер ғана шеше алады.

Мектеп және аудандық олимпиадада конкурстық тапсырмалар жасалған кезде олимпиада өткізгенге дейінгі сабақ үстінде өткен материал көлемі мен алдыңғы сынып материалдарынан қалған білім деңгейі есептеледі.

Бұл талаптар облыстық және республикалық олимпиадаға қатысты емес. Өйткені олардың мазмұны осы немесе алдыңғы сынып материалдарының көлемін түгел қамтиды.

Олимпиадалық қозғалыстың барлық деңгейі үшін басты ұстанымдардың бірі – бұл тарихи мәліметтің дерегі ретінде тек мектеп оқулығымен шектелмей олимпиаданың мазмұндық негізі ретінде қосымша ғылыми әдебиетті қолдану болып табылады.

Нақты тарихи мәселе бойынша жазылатын жазба жұмыстан басқа тапсырмалар кешеніне әртүрлі оқиғаларды, есімдерді, түсініктерді қисынмен, хронологиямен орналастыру, мәтіннің кемтігін толтырып аяқтау, тұжырымдардың дұрыстығын не қателігін анықтау, тарихи дерек үзінділерін қалпына келтіру, көрнекі материалдарды талдау және т.б.

Соңғы Республикалық кезеңдегі ұстанымдарының бірі жазбаша тапсырма орындаумен қатар жюри мүшелерінің олимпиадаға қатысушылармен бетпе бет ауызша сұхбаттасуы. Бұл өз кезегінде белгілі бір тарихи мәселелер бойынша, нақты тарихи кезеңде қазақ қоғамының даму заңдылықтары мен даму тенденциялары жайлы өз ойларын, тұжырымдарын айта білуін, үміткерлердің жалпы білім деңгейін кешенді түрде бағалауға мүмкіндік береді.

Қазақстан тарихы пәнінен республикалық олимпиадаға арналған тапсырмалардың үлгісі

1. Мектеп кезеңіне арналған викторина (Максималды баға – 50 ұпай)

1 раунд – Қазақстан тарихы

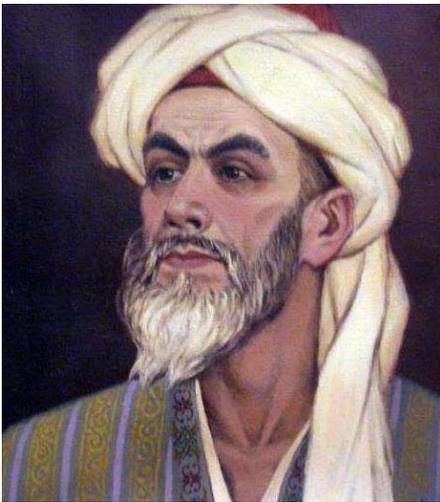
Қазақстанда _____ (саны) этникалық топтың өкілдері тұрады.

2 раунд – Қазақстанның мәдениет және ғылым тарихы

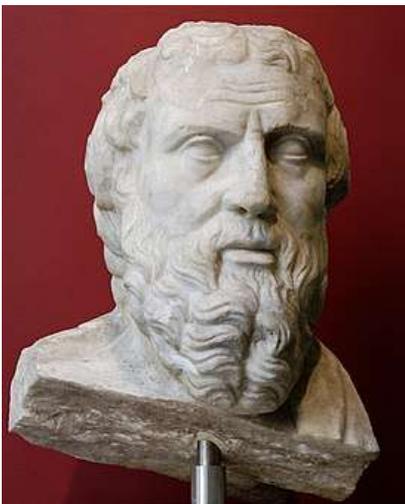
_____ (1912-1957) – опера әншісі және драмалық актриса, екі Сталиндік премияның Лауреаты, «КСРО Халық әртісі» атағының ең жас иегері.

3 раунд – Тұлғалар тарихы

Көрнекті түркі ақыны және ойшылы. Ол XI ғасырда Қараханидтер мемлекетінде өмір сүрген . Оның "Құтадғу біліг" атты кітабы – мұсылман түріктерінің тілінде жазылған алғашқы шығармасы.

4 раунд – Дүниежүзі тарихы

_____ – ежелгі грек тарихшысы. Оның еңбектері – сақ дәуірінің тарихы бойынша маңызды дерек көзі.

5 раунд – Мемлекеттер мен соғыстардың тарихы

XIX ғ. ең жаппай көтерілісінің көшбасшысы, соңғы қазақ ханы _____ (аты)

2. КЕНЕТ-САЙЫС «ЕСІМІҢ АТАҢЫЗ»

Мына шежірелік кестені Қазақ хандығын құрушы адам есімімен жалғастыр:
Жошы – Орда Ежен – (көрсетілмеген тұлға) – Орыс хан – Құйыршық хан –
Барақ хан - _____? _____.

- А) Керей хан.
- Б) Жәнібек хан.
- В) Есен Бұға хан.

3. ЖАЗБАША ЖҰМЫС

(Максималды баға – 50 ұпай. Тақырып бойынша берілген нақты сұрақтың жауабы 10 ұпаймен бағаланады)

Ұсыныстар: Жауаптар берілген тақырыптың әрбір сұрағына қатысты негізгі мәселелерді қамтып, тарихи шығарма түрінде орындалуы тиіс. Жауаптарда тек отандық тарихнаманың ресми концепциялары ғана емес, сонымен бірге олимпиадаға қатысушы өзіндік, жеке көзқарасын да беруге болады. Әрбір сұраққа жауап 1,5 беттен кем болмауы тиіс.

1941-1945 Ж.Ж. ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

1. Фашистік Германияның ҚСРО халықтарына байланысты жоспарлары.
2. Соғыс жылдарындағы Қазақстан экономикасы.
3. Қазақстандықтардың ірі шайқастарға қатысуы және олардың ерліктері.
4. Майданға көмектесудегі халықтық қозғалыс.
5. Соғыс жылдарында қуғынға ұшыраған халықтарды Қазақстанға күштеп қоныстандыру және олардың орналасуы. Соғыс жылдарындағы ЛАГМБ (ГУЛАГ).

4. ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ.

(Тест тапсырмаларына берілген әрбір дұрыс жауап бір ұпаймен бағаланады)

Жеңіл тест

1. Қытай дереккөздері бойынша б.э.д. III ғасырда пайда болған түркі халықтарының діні:
 - А) Христиан;
 - В) Тәңірі;

- C) Аллах;
- D) Заратуштра;
- E) Будда.

Орташа қиындық тесті

1. Ресми тарихи жылнамаларда бірнеше ірі мемлекеттер (қағанаттар) құрылуының түркілік кезеңдері жазылған. Олардың хронологиялық шеңбері қай кезеңдерді қамтиды?
- A) IV ғ. – XV ғ. ортасы.
 - B) VI ғ. – XIII ғ. басы.
 - C) XIII ғ. басы – XV ғ.
 - D) IV ғ. – XIII ғ. Басы.
 - E) XIV ғ. – XV ғ.

Күрделі тест

1. Салық төлеушілер мен алым-салық төлеушілердің нақты санын анықтау үшін Алтын ордада:
- A) мемлекет аумағы мен тәуелді аймақтардың тұрғындары арасында санақ жүргізілді.
 - B) мемлекетте қалаларда тұратын халықты есепке алатын арнайы пунктер құрылды
 - C) Хан және сұлтандар ордасында әрбір тіркеп отыратын арнайы пунктер құрылды
 - D) салық төлеушілер тіркеуге алынған жоқ, тек алым-салық төлеушілер ғана тіркелді.

5. ХРОНОЛОГИЯЛЫҚ КЕНЕТ-САЙЫС (әр сұрақтың жауабы 1 ұпаймен бағаланады)

1. Нұралы ханның ұлы Бөкей сұлтан _____ ж. ресми түрде Бөкей ордасының ханы деп жарияланды.
2. Қазақстанды отарлауға қарсы Саржан Қасымов бастаған көтеріліс _____ – _____ жж. аралығында өтті.
3. _____ жылы Н.С. Хрущевтың бастамасымен Ақмола қаласы Целиноград болып өгертілді.
4. Бірінші дүниежүзілік соғыс 19 _____ жылы, _____ айында басталды.
5. Бірінші қазақ ұлтының театры 19 _____ жылы ашылды.
6. 19 _____ ж. Қазақ АКСР республикасының астанасы Қызылордадан Алматыға көшірілді.
7. Волоколам бағытында генерал-майор И.В. Панфиловтың 316-атқыштар дивизиясы фашистермен 19 _____ жылы _____ айда шайқасқа кірісті.
8. Халық комиссарлары Кеңесінің сауатсыздықты жою туралы декретіне 19 _____ ж. қол қойылды.

9. Совет басшылығының жоспарларына сәйкес Қазақстанда коллективтендіруді 19 _____ жылғы (қыста, көктемде, жазда, күзде - керексізін сызып таста) аяқтау жоспарланды.

10. Шоқан Уәлиханов Қашғарға _____ - _____ жж. аралығында саяхат жасады.

6. КЕНЕТ-САЙЫС «ТҰЛҒАЛАР»
(Дұрыс жауап 5 ұпайға бағаланады)

Берілген сипаттамаға сүйене отырып тарихи тұлғаны атаңыз.

а) Ол хан титулын әкусінің өсиетіне сәйкес және І Александрдың бұйрығымен 1823 жылы иеленді.

ә) Орыс әскерінің генерал-майор шенін иеленді.

б) Еуропаша жақсы білім алған. Орыс, парсы және аздап неміс тілін білген.

в) Алғашқылардың бірі болып қазақ халқының тарихы мен тұрмысық заттарын жинақтап мұражай жасады.

г) Қазақ университеті жанындағы ғылыми қоғамның құрметті қонағы болған.

ғ) Оның үлкен қызы белгілі мырза А.И. Тевкелевтің ұрпағы полковник Тевкелевтің әйелі болған.

д) Оның өлімінен кейін сол аймақта хандық билік патша әкімшілігі тарапынан жойылған. Ал оның мұрагері Сақып Керей хан тағына отырғызылмаған.

Бұл _____ ?

7. КЕНЕТ-САЙЫС. ТАРИХИ ОЙЖҰМБАҚ «ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛЫ ПЕРЗЕНТТЕРІ»
(10 ұпай)

Қазақ халқының тарихи тұлғасының есімін атаңыз. Төменде тарихи тұлғалардың есімдері мен фамилияларының әріптері орындарын өзгертіп, ретсіз берілген. Сонымен бірге әрбір сөзде бір әріп артық берілген. Әрбір өатардағы әріптерден белгілі тарихи тұлғалардың есімдері мен фамилияларын дұрыс тауып, артық әріпті оң жақтағы қатарға жазу керек. Тапсырманы дұрыс орындап, оң жақтағы әріптерді тігінен оқығанда тағы бір тарихи тұлғаның есімі шығады.

БААНОЖАВУ	_____	_____
ОЖТІШ	_____	_____
БИОМЛЫҰТШ	_____	_____
ИДЕАБ	_____	_____
ЛҰВРАКНОМ	_____	_____
РОВАЧБАГЁ	_____	_____

8. КЕНЕТ-САЙЫС «ИӘ» - «ЖОҚ»

Келесі тұжырымдар дұрыс па? («Иә» - «Жоқ»). Жауапты кестеге енгізіңіз (әр дұрыс жауапқа 0,5 балл, максималды балл - 5 балл).

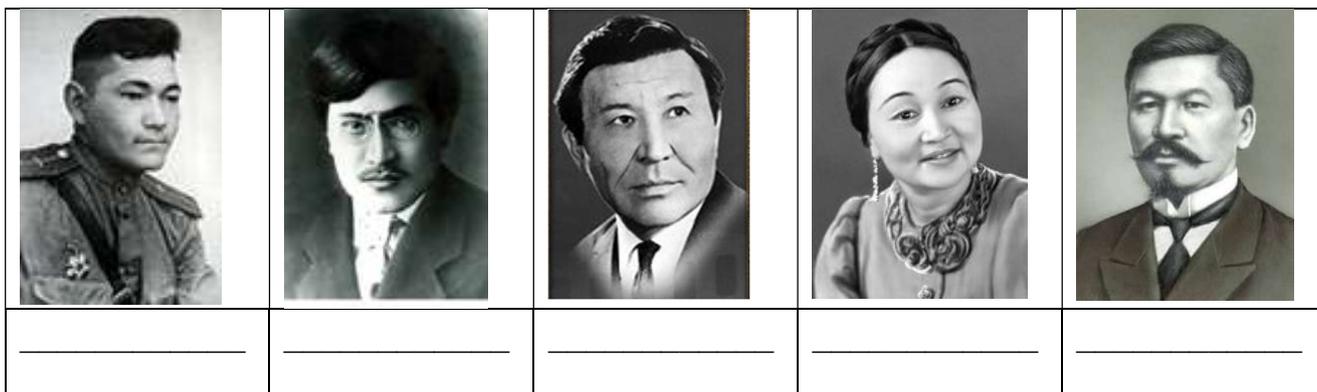
1. Садақ пен жебе орта тас ғасырында (б.д.д.12-5 мың.) ойлап табылды.
2. «Исседон» сөзі латын тілінен аударғанда «ақ жалды жүйрік ат иелері» дегенді білдіреді.
3. Қытайлықтар ғұн билеушілерін «гуньмо» деп атаған.
4. Есік қорғанынан табылған «Алтын Адамның» күміс тостағанында 26 жазба белгісі болды.
5. Чоппер - бұл екі жақты, екі жүзді өткір тасты пышақ, тас ғасырында өмір сүрген адамның қырғышы.
6. Ерте темір дәуірін соғыс күймелер дәуірі деп атайды.
7. «Беспатыр» хан қорғаны Іле өзені бойында, «Алтын-Емел» мемлекеттік ұлттық табиғи паркі аумағында орналасқан.
8. Ежелгі түріктер үштік жоғары құдайларға табынған: «Тәңірге», Ұмай ана мен Жерге (Йер).
9. «Питекантроп» пен «Синантроп» ғылымда «Homo erectus» деген атау алды.
10. «Мұртты» деп аталатаны қорғандар оңтүстік-шығыс Қазақтанның ерте темір дәуірі ескерткіштеріне тән.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. КЕНЕТ-САЙЫС «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛЫ ТҰЛҒАЛАРЫ ПОРТРЕТІНІҢ ФОТОГАЛЕРЕЯСЫ»

(Суреттің тұсына қажетті фамилияны қойыңыз, дұрыс жауапақа ответ – 1 ұпай)

				
_____	_____	_____	_____	_____

1. **Мүсірепов Ғабит Махмұтұлы** (1902-1985) – қазақ жазушысы, сыншы, драматург, қоғам қайраткері, Қазақ КСР ҒА Академигі, Қазақстан халық жазушысы, Социалистік Еңбек Ардагері.
2. **Жұбанова Ғазиза Ахметқызы** (1927-1993) – композитор, Қазақстанның композиторлық мектебінің бетке тұтар өкілі, КСРО халық әртісі, Қазақ КСР өнеріне еңбек сіңірген қайраткер.
3. **Жиенқұлова Шара Баймолдақызы** (1912-1991) – биші, қазақ хореографиясының негізін салушы, ҚазКСР Халық әртісі, ҚазКСР Мемлекеттік премиясының Лауреаты.
4. **Бөкейханов Әлихан Нұрмұхамедұлы** (1866-1937) – қоғамдық және мемлекеттік қайраткер, оқытушы, журналист, этнограф, «Алаш» партиясы жетекшілерінің бірі, Уақытша үкіметтің Қазақстан бойынша комиссары, 1917-1920 жж. аралығында Алаш автономиясының Төрағасы (Премьер-министр).
5. **Байсейітова Күләш Жасынқызы** (1912-1957) – опера әншісі және драмалық актриса, екі Сталиндік премияның Лауреаты, «КСРО Халық әртісі» атағының ең жас иегері.
6. **Ермеков Әлімхан Әбеуұлы** (1891-1970) - қоғамдық және мемлекеттік қайраткер, «Алаш» партиясының негізін салушылардың бірі, ғалым, алғашқы қазақ профессор-математигі.
7. **Бигелдинов Талғат Жақыпбекұлы** (1922-2014) – кеңестік ұшқыш-штурмовик, екі рет Кеңес Одағының Батыры, Қазақстан авиациясының генерал-майоры.
8. **Әуезов Мұхтар Омарханұлы** (1897-1961) –жазушы, драматург, ғалым, Қазақ КРС ғылым Академиясының Академигі. Ленин және Сталин премиясының Лауреаты.
9. **Айманов Шәкен Кенжетайұлы** (1914-1970) – театр және кино режиссері, актер, КСРО Халық әртісі.
10. **Ғабдуллин Мәлік** (1915-1973) – педагог, жазушы, КСРО педагогикалық ғылымдары Академиясының мүшесі, Қазақ КСР ғылымының еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор, Кеңес Одағының Батыры.

10. КЕНЕТ-САЙЫС «АВТОРЛАР МЕН ОЛАРДЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ»
(дұрыс жауап - 0,5 ұпай)

Авторлар мен олардың еңбектерін сәйкестендіріп қойыңыздар.

Автор:

1. С. Асфендияров
2. А. Тойнби
3. Е. Бекмаханов
4. К. Ясперс
5. Н. Назарбаев
6. Е. Ертісбаев
7. М. Тынышпаев
8. К. Тоқаев
9. М. Шоқай
10. Ф. Хайек

Оның еңбегі:

- 1) «Түркістан Кеңестер билігінде».
- 2) «Қазақстан ХІХ ғ. 20-40 жылдарында»
- 3) «Тарихтың мәні мен мақсаты»
- 4) «Тарих тағлымы»
- 5) «Құлдыққа апарар жол»
- 6) «Бастан кешіру»
- 7) «Сындарлы он жыл»
- 8) «Қазақстан тарихы (көне заманғы)»
- 9) «Қазақстан және Назарбаев: өзгерістер логикасы»
- 10) «Қазақ халқының тарихы».

Авторы:	Их труды:
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

11. ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ КЕНЕТ САЙЫС (әр сұрақтың жауабы 1 ұпаймен бағаланады)

Ұсынылған бес жауап нұсқасының ішінен кез-келген тарихшы білуі қажет терминнің дұрыс түсіндірмесін табу керек.

1. Көзқарастар жүйесі, ғылыми еңбектегі негізгі ой:

Жауап нұсқалары: Конъюнктура, Идеологема, Концепция, Парадигма, Сентенция.

2. _____ - халықтың шығу тегі, олардың мәдениеті мен тұрмысындағы спецификалық ерекшелегін зерттейтін ғылым саласы.

Жауап нұсқалары: Антропология, Палеография, Этнонимика, Этнология, Демография

3. Қайыршылық күйге ұшырағын, бірақ мүмкіндігінше еңбек етіп, қоғамдағы өзінің бұрынғы жағдайын қайтаруға ұмтылмайтын адам - _____.

Жауап нұсқалары: Люмпен, Паупер, Конформист, Агнат, Клеврет, Пролетариат.

4. Бір немесе бірнеше мемлекеттің басқа мемлекеттің ішкі ісіне күштеп араласуы – _____.

Жауап нұсқалары: Интродукция, Интердикт, Интервенция, Инвестиция, Интернационализация.

5. Бір халықты немесе оның бөлігін өз тілін, мәдениетін, ұлттық санасын жоғалтып, басқа халықпен оның тілін, мәдениетін игерту арқылы біріктіру - _____.

Жауап нұсқалары: Аболиция, Автаркия, Адаптация, Геноцид, Этноцид, Ассимиляция

12. КЕНЕТ САЙЫС «УАҚЫТ ЖҮЙЕСІ»

Оқиғаларды хронологиялық ретпен орналастыр (ертеден кейінге қарай). (Дұрыс жауапқа 5 ұпай беріледі).

1 - , 2 - , 3 - , 4 - , 5 - .

А) Аңырақай шайқасы;

Ә) Әбілқайыр ханның өтінішіне қол қойылды;

Б) Бұланты шайқасы;

В) Жоңғар шапқыншылығына қарсы үш жүздің бірігіп соғысуды мақсат еткен алғашқы қазақ құрылтайы;

Г) Кенесары Қасымұлы бастаған азаттық қозғалысы.

13. КЕНЕТ САЙЫС «ЛОГИКАЛЫҚ ҚАТАР»

Қатарлар қандай принцип бойынша түзілген. Қысқаша жауап бер: (әрбір қатарға 2,5 ұпайдан).

1. Қалан, купчур, тағар, зекет.

2. М. Сералин, Б. Қаратаев, С. Торайғыров, Ж. Сейдалин.

14. КЕНЕТ-САЙЫС «ҚАНАТТЫ СӨЗДЕР»

Кім тарапынан және немен байланысты айтылған? (толық жауап берілуіне қатысты 5 ұпайға дейін бағаланады)

1.«_____ бұл Қырғыз-Қайсақ ордасы _____ - барлық Азия елдерінің қақпасы мен кілті».

2.«Бір қадам шегінуге болмайды. Біздің басты үндеуіміз осы болмақ».

15. АУЫЗША ӘНГІМЕЛЕСУДІҢ СҰРАҚТАРЫ

(Жауап максималды 20 ұпаймен бағаланады)

Қазақстан территориясындағы неолиттік революция.

1. Тасты өңдеудің жаңа технологиялық тәсілдері.
2. Өндіруші шаруашылыққа көшу.
3. Өндіруші шаруашылықтың негізі малшаруашылығы мен егіншіліктің пайда болуы.
4. Тау-кен ісі, гончарлық іс, тоқыма.
5. Энеолит – қола дәуірінің бастауы. Қазақстандағы неолиттік және энеолиттік ескерткіштер.

ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА

Жакишева С.А., д.и.н., профессор

Прошедшие пандемийные годы стали в определенной степени триггером для реформирования среднего образования страны, пересмотра привычных подходов, методик и техник обучения, размывания устоявшихся стереотипов и представлений о практике преподавания и оценивания результатов сформированности компетенций обучающегося (в зависимости от ступени), в итоге – включения в качественно новый контекст цифрового онлайн мира педагога и школьника, в котором образовательная реальность заменилась виртуальной за счет разнообразных информационных платформ, различных цифровых сред, онлайн-обучения, дистанционного мониторинга и т. д.

Сложившаяся ситуация поставила перед школьным олимпиадным движением новые вызовы. Прежде всего, это касается самой организации последовательных этапов Республиканской предметной олимпиады в онлайн режиме.

Возникла объективная потребность пересмотра подходов к разработке олимпиадных заданий на школьном уровне (I этап). Их содержание должно органично сочетать единство требований, предъявляемых к участникам по всей республике, обеспечивать методическое единство олимпиады и одинаковый уровень требований к участникам в различных регионах республики. Это позволяет унифицировать процесс отбора наиболее талантливых, интересующихся историей школьников, которые могли бы впоследствии выступать на областном и республиканском этапах олимпиады.

Отсутствие непосредственного контакта участника олимпиады и члена предметного жюри по предмету «История» фактически «вытесняет» такой способ контроля знаний как устное собеседование, проводимое ранее на завершающем IV этапе олимпиады. Но следует подчеркнуть, что в условиях стабилизации эпидемиологической обстановки в стране необходимо возобновление устного опроса в традиционном офлайн формате, позволяющего выявить, помимо знания учащимся событий и явлений по значительному объему взаимосвязанных друг с другом проблем, их культурный уровень, способность вербально анализировать, сопоставлять и обобщать исторический материал, высказывать собственную позицию по тому или иному вопросу.

Организационно-технологической моделью проведения олимпиады в настоящий момент становится его гибридная, смешанная форма, совмещение онлайн- и офлайн-форматов.

На школьном уровне возможно проведение первого этапа Республиканской олимпиады в офлайн формате при соблюдении санитарно-эпидемиологических требований. На районном (II этап) и областном (III этап) уровнях по решению методсовета РНПЦ «Дарын» допускается или офлайн, или онлайн формат с использованием информационно-коммуникационных технологий оценки результатов конкурса.

Регламент республиканского этапа предусматривает прямую трансляцию выполнения участниками олимпиадных заданий при помощи видеонаблюдения, доступную на официальном сайте РНПЦ «Дарын». Процедура показа на сайте выполненных конкурсных работ в оцифрованной форме исключает возможность «подтасовки» баллов. Изменение баллов оформляется только при рассмотрении апелляций также в онлайн режиме, в том числе и по техническим ошибкам.

В случае отмены чрезвычайных мер, необходим возврат к традиционному, ранее успешно апробированному варианту проведения республиканского этапа олимпиады.

Так как школьный этап олимпиадного цикла должен быть достаточно массовым и способствовать повышению интереса к истории вообще, и отечественной истории, в частности, то крайне нежелательно, чтобы из-за чрезмерной сложности задач, немногочисленные участники не прошли на следующий уровень. Такой подход лишает у многих школьников стимул участвовать в олимпиаде в последующие годы, более того, часть потенциально сильных участников отсекается еще на раннем этапе, так как сфера их интересов может быть сосредоточена не на всех периодах истории, а на его отдельных крупных блоках в конкретно-исторические периоды. Переход на следующий уровень олимпиады стимулирует последних к расширению круга проблем «вперед» или «назад» по линии времени. Поэтому задания школьного этапа должны быть не просто сложными или несложными, а интересными и завлекательными, включать логику, интуицию, знание конкретного фактического материала и т.д. Это могут быть вопросы викторины, логические, хронологические, терминологические, историографические и источниковые, сравнительно-сопоставительные задачи, но с учетом того объема материала, который на данный момент пройден участниками в школе.

Проведение первого этапа при таком подходе обеспечивает более широкое вовлечение способных к предмету учащихся разных классов в олимпиадное движение и мотивирует их на достижение более высоких результатов.

На школьном этапе предлагаются только олимпиадные задачи, но по мере перехода на районный, областной и республиканский уровень предлагается обязательное написание исторического сочинения в форме эссе, тестовые задания. Допустимо включение в задания вопросов по всемирной истории, особенно в контексте отечественной истории, по географии, этнологии, демографии Казахстана. Но их число не должно превышать более 30%.

В рамках обновления содержания среднего образования предложено следующее распределение изучения исторических периодов по классам:

- 5 класс - эпоха древности (более 2 млн. лет - V век);
- 6 класс - эпоха средневековья (V – XVII века);
- 7 класс - новое время (XVIII – XIX века);
- 8 класс - новейшее время (1-я половина XX века);

9 класс - новейшее время (2-я половина XX века – XXI век).

Базовое содержание учебного предмета «История Казахстана» в 10 классе включает такие проблемы, как 1) цивилизации: особенности развития; 2) этнические и социальные процессы; 3) из истории государства, войн и революций; 4) развитие культуры. В 11 классе базовое содержание охватывает такие проблемы, как: 1) цивилизация: особенности развития; 2) политико-правовые процессы; 3) развитие общественно-политической мысли; 4) развитие образования и науки.

Критерии оценки уровня подготовленности участников олимпиады

Как известно, основной целью любой школьной олимпиады является выявление наиболее талантливых детей, умеющих самостоятельно мыслить, способных проявлять творческий подход в решении нестандартных проблем, мотивированных к самообразованию и обладающих достаточными навыками по поиску, отбору, анализу и использованию разнообразной информации. При этом линейная структура проведения школьных, районных, областных и республиканского этапов олимпиады способствует проведению более тщательного отбора одаренных школьников. На последнем, заключительном этапе в действие вступает принцип отбора «лучших из лучших».

При оценке уровня подготовленности участников олимпиады конкурсные комиссии в разных классах и на разных ее этапах должны учитывать, что школьник способен:

- определять основные события, явления, процессы истории Казахстана и их сущность, анализировать и излагать свои суждения о причинно-следственных связях между ними;

- выявлять характерные, наиболее существенные признаки исторических явлений и процессов, классифицировать их по указанным признакам, обосновывать свое отношение к ним;

- проводить сравнительный и сопоставительный анализ исторических явлений и процессов;

- объяснять мотивы, цели и результаты деятельности исторических личностей, сыгравших важную роль в отечественной и мировой истории;

- представлять актуальные, приоритетные проблемы отечественной истории, современные концептуальные подходы к ним, идентифицируя, по возможности, авторов выдвинутых концепций, их аргументацию в приверженности к той или иной концепции;

- формулировать собственную позицию относительно важнейших дискуссионных вопросов отечественной и мировой истории;

- излагать историю Республики Казахстан в контексте мировой истории, выявляет общее для всего человечества и особенное в истории собственной страны;

- анализировать основные тенденции и закономерности исторического процесса в отечественной истории, их основные черты и характеристики;

- использовать различные виды исторических источников в качестве иллюстрации и историографические исследования в подтверждение или опровержение той или иной точки зрения на рассматриваемую проблему;
- определяет характерные черты общественно-политического, социально-экономического и культурного развития Казахстана;
- понимать историческую обусловленность современных общественных процессов, культурного разнообразия человечества и необходимость уважительного отношения к истории, культуре, традициям людей разных национальностей и конфессий;
- ясно и логически грамотно излагать (как письменно, так и в устной форме) свои суждения, строить умозаключения и четкие выводы по излагаемой проблеме;
- объяснять и оценивать информацию, представленную в различных знаковых формах (текст, таблица, диаграмма, схема, карта, аудиовизуальный ряд и т.д.);
- привлекать к анализу рассматриваемых проблем научную терминологию, стремясь к лексически и стилистически грамотному описанию явлений и процессов отечественной истории;
- синтезировать информацию из различных источников для классификации, систематизации, обобщения и дифференциации изучаемых исторических явлений, объектов и процессов;
- оценивать перспективы современной цивилизации, ее проблемы и трудности развития, роль нашей страны в мировой политике, экономике и культуре.

Безусловно, следует четко дифференцировать соответствующие программные требования к компетенциям учащихся разных возрастных групп на школьном и районном этапах олимпиады, но на областном и республиканском этапах совершенно оправдано использование более завышенных требований к уровню подготовки учащихся-победителей в соответствии с указанными выше критериями.

Условия проведения олимпиады на I-IV этапах республиканской олимпиады

На школьном этапе (I) предусматривает только 1 тур. На выполнение предложенных задач отводится 180 минут. В целом максимально работа оценивается в 80 баллов.

На районном этапе (II) первый тур предполагает выполнение индивидуальной письменной работы, состоящей из трех вопросов, на каждый из которых должен быть дан учащимся в течение 150 минут развернутый ответ.

Каждый отдельный ответ на поставленный в теме вопрос оценивается в 10 баллов. В целом максимально работа оценивается в 30 баллов.

Второй тур состоит из двух заданий. Первое задание – тестовое (20 тестов различного уровня сложности) (максимальная оценка - 20 баллов), второе – поощрительное задание (максимальная оценка – 20 баллов).

Время проведения 2 тура районного этапа – соответственно 30 мин. и 20 мин.

В целом, по двум турам участник районной олимпиады может набрать максимальный балл в 80 единиц.

Задания **областного (III) этапа** оцениваются в соответствии с качественными критериями, изложенными в настоящих рекомендациях. Письменная работа состоит из 5 вопросов, оцениваемых в 10 баллов каждый. Таким образом, максимальная оценка 1 тура составляет 50 баллов.

Следует отметить, что к письменным работам любого этапа олимпиады предъявляются одни и те же требования, а именно:

1. Письменная работа предоставляется в форме исторического сочинения (эссе) на конкретно поставленную отдельную тему (с подвопросами, объединенными общей тематикой), либо в форме различных проблемных вопросов, на которые учащиеся должны дать ответы в виде мини-сочинения на 1,5–2 страницы.

2. Каждый отдельный ответ на поставленный в теме вопрос оценивается в 10 баллов (вне зависимости от количества вопросов) по следующим критериям:

2.1. Знание конкретной проблемы и степень ее раскрытия – 5 баллов;

2.2. Использование и цитирование исторических источников со ссылкой на соответствующую литературу – 1 балл;

2.3. Логическое и аналитическое мышление, грамотность, стройность и стиль изложения – 2 балла.

2.4. Способность к конструктивным выводам и умозаключениям в конце каждого ответа - 2 балл.

3. Допустимо использование десятичной дроби, например, 0,5 балла при оценке неполного соответствия ответа указанному критерию.

4. Письменная работа проводится только во время первого тура.

Второй тур включает проведение тестирования по 25 вопросам, ответы на которые оцениваются в 1 (один) балл. Для участника олимпиады, закончившего до окончания условленного времени выполнение тестовых заданий, дается поощрительное задание в форме блиц-турнира (10 баллов).

Общая суммарная оценка областного этапа олимпиады составляет 85 баллов (50+25+10).

Олимпиада проводится в течение 2 дней, время проведения первого тура – 180 мин., второго тура – 40 мин.

Республиканский (IV) этап олимпиады проходит в два тура для учащихся 10-х и 11-х классов.

I тур. В первый день олимпиады проводится **письменная работа** по конкретной теме, состоящей из 5 (пяти) вопросов, на каждый из которых должен быть дан развернутый ответ.

Ответы на каждый из 5 (пяти) вопросов задания 1 тура оцениваются в 10 (десять) баллов:

1. **Общий уровень знаний и знание конкретной проблемы, использование исторических и историографических источников – 6 баллов.**

2. Логическое и аналитическое мышление, стройность и стиль изложения – 2 балла.

3. Навыки по изложению и раскрытию исторического материала – 1 балл.

4. Способность к конструктивным выводам и умозаключениям - 1 балл.

Максимальный суммарный балл по заданию 1 тура оценивается в 50 баллов (10 баллов x 5 вопросов). Время проведения I тура – 3 (три) часа /180 мин.

II тур. Во второй день проводится в два этапа.

Первый этап II тура - тестирование (30 тестов). Каждый правильный ответ оценивается в 1 (один) балл. Максимальный балл составляет 30 единиц при наличии 100% правильных ответов.

Время проведения первого этапа II-го тура –45 мин.

На тестовом листе не допускаются исправления и пометы (правки правильных или неправильных ответов), иначе ответ не будет засчитан как верный.

Поощрительное задание.

Участникам предоставляется возможность получить бонусы в виде поощрительных баллов по заданиям, которые носят характер блиц–турнира, каждый из которых оценивается в 5 или 10 баллов.

Второй этап II тура - устное собеседование.

Участнику олимпиады предлагается одно из пяти заданий по различным периодам отечественной истории, состоящее из пяти подвопросов, которые следует раскрыть в соответствии со следующими критериями оценки:

1. Способность к грамотному устному изложению материала – 5 баллов.

2. Знание материала и наличие категориального аппарата и научной аргументации - 5 баллов.

3. Понимание тенденций и закономерностей исторического развития – 5 баллов.

4. Конструктивность и новизна подходов – 5 баллов.

Всего на устном собеседовании участник может получить максимум 20 баллов.

Время проведения второго этапа II-го тура – не более 15 мин. на каждого участника. Время подготовки участника олимпиады к ответу – 20 мин.

Максимальный балл по двум турам составляет: Обязательный - 50+20+30=100 баллов.

Дополнительные бонусы – от 20 до 50 баллов в зависимости от количества блиц–турниров. Всего – от 120 до 150 баллов.

Общие требования к оформлению работ учащихся всех классов

1. Все письменные работы по первому туру должны быть выполнены в ученических тетрадях (в линейку) с полями.

2. На IV этапе республиканской олимпиады для всех работ выдаются специальные листы форматом А4, подготовленные РНПЦ «Дарын».

3. При проведении тестирования участникам выдаются листы для ответа на тестовые задания, выполненные по следующей форме:

Номер теста	1 вариант ответа	2 вариант ответа	3 вариант ответа
1	-	+	-

4. В соответствующей графе, где на взгляд участника олимпиады содержится правильный ответ, ставится символ «+», в других графах «-» прочерки.

5. Графы, в которых имеются помарки и зачеркивания, воспринимаются жюри как неоднозначный ответ и не принимаются во внимание при подсчете правильных ответов.

6. Ответы на поощрительные задания оформляются на Листах ответа, форма которого предлагается их разработчиками.

7. Шифровка выполненных заданий оформляется в соответствии с требованиями Республиканского методического совета РНПЦ «Дарын».

NOTA BENE: Обязательное требование для членов районного, областного и республиканского жюри: в тетради конкурсанта (в конце выполненной учащимся письменной работы) проверяющими выставляются баллы в таблице:

Критерии оценки	Знание конкретной проблемы и степень ее раскрытия (5 баллов)	Использование и цитирование исторических источников со ссылкой на соответствующую литературу (1 балл)	Логическое и аналитическое мышление, грамотность, стройность и стиль изложения (2 балла)	Способность к конструктивным выводам и умозаключениям в конце каждого ответа (2 балла)
1 ответ				
2 ответ				
3 ответ				
4 ответ				
5 ответ				
Итоговая суммарная оценка - _____ баллов (подпись проверяющего)				

На полях листов с выполненными тестовыми и поощрительными заданиями проверяющим напротив правильного ответа ставится знак «+», неверный ответ помечается знаком «-». В нижнем правом углу выставляется общая оценка и подтверждается подписью проверяющего.

Общий результат **победителей олимпиады** необходимо кратко прокомментировать (на отдельном листе) с развернутым оценочным анализом по предъявляемым критериям, вышеозначенным в данном тексте. В конце комментария поставить подпись проверяющего.

Требования к составлению заданий

Специфика олимпийского движения требует разработки как традиционных, так и неординарных заданий, которые успешно могут решить наиболее подготовленные учащиеся, обладающие широким кругозором, аналитическим мышлением, многофакторным подходом при характеристике исторического процесса, владеющие источниковедческим, историографическим, фактологическим и теоретическим материалом (концепциями, понятиями, терминами и др.), способностью к конструктивной аргументации суждений и выводов и оригинальному решению исторических проблем.

При составлении конкурсных заданий школьной и районной олимпиад учитывается объем пройденного на уроках материала к моменту их проведения, а также остаточные знания материала предшествующего класса. Данное условие не распространяется на задания областной и республиканской олимпиад, содержание которых может варьироваться и охватывать объем всего материала текущего либо предшествующих классов.

Важным принципом формирования олимпиадных заданий на всех уровнях является **использование различных источников исторической информации не только школьных учебников, но и дополнительной научной литературы в качестве содержательной базы олимпиады.**

Помимо письменных заданий по конкретно названной исторической проблематике, в комплект заданий входят различные задачи, построенные на принципах образования логического ряда событий, понятий, имен, названий с определением лишнего или пропуска в этом ряду; установления соответствий или синхронизации позиций (например, автор и его произведение, или выстраивание событий в хронологической последовательности); заполнения пропусков в тексте (дат, терминов, событий, имен); определения правильности либо ошибочности утверждений, восстановления фрагментов исторических источников, анализа иллюстративного ряда и т.д.

Одним из принципов заключительного республиканского этапа является сочетание письменных заданий и устного собеседования членов жюри с участниками олимпиады, что позволяет оценить в комплексе их способности излагать свои суждения, умозаключения и выводы по конкретно поставленной исторической проблеме, определить закономерности и тенденции развития казахстанского общества в четко определенный хронологический период.

Примерные задания к республиканской олимпиаде по истории Казахстана

1. Викторина для школьного этапа

(Максимально оценивается в 50 баллов)

1 раунд – История Казахстана

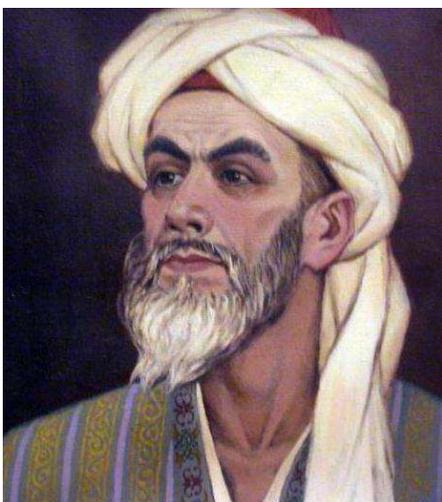
В Казахстане проживают представители _____ (число) этнических групп

2 раунд – История культуры и науки Казахстана

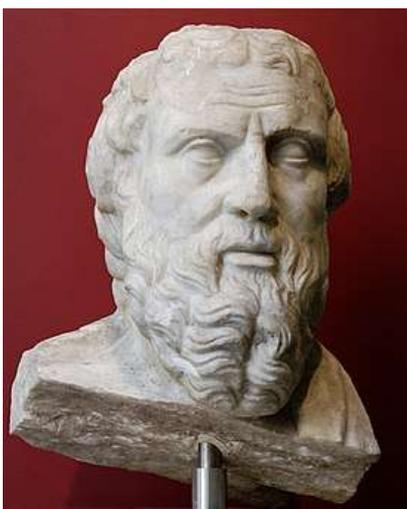

_____ (1912-1957) – оперная певица и драматическая актриса, Лауреат двух Сталинских премий, самая молодая обладательница звания «Народный артист СССР» за все годы его присвоения.

3 раунд – История в лицах

Выдающийся тюркский поэт и мыслитель. Жил в XI в. в государстве Караханидов. Его книга «Кутадгу Билиг» – первое произведение, написанное на языке мусульманских тюрков.

4 раунд – Всемирная история

_____ – древнегреческий историк. Его труды - важный источник по истории сакского периода.

5 раунд – История государств и войн.

Лидер самого массового восстания XIX в., последний казахский хан _____ (имя)

2. БЛИЦ-ТУРНИР «НАЗОВИ ИМЯ»

Дополните генеалогическое древо именем этого соправителя Казахского ханства: Джучи - Орда Еджен – (пропущенные предки) - Урыс хан - Куйырчик хан - Барак хан – _____ ? _____.

- А) Керей-хан;
- Б) Жанибек-хан;
- В) Есенбуга-хан.

3. ПИСЬМЕННАЯ РАБОТА

(Максимально оценивается в 50 баллов, по 10 баллов за каждый ответ на конкретно поставленный в теме вопрос)

Рекомендации: Ответ дается по существу вопросов раскрываемой темы в форме исторического сочинения. Это означает, что в ответе должны прозвучать не только официальные концепции отечественной историографии, но и индивидуальная позиция участника олимпиады. Ответ на каждый вопрос должен занимать не менее 1,5 страницы текста.

**КАЗАХСТАН В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ.
1941–1945 гг.**

1. Военные планы фашистской Германии в отношении народов СССР.
2. Экономика Казахстана в годы войны.
3. Казахстанцы в крупнейших сражениях и их подвиги.
4. Народное движение помощи фронту.
5. Депортация репрессированных народов в Казахстан в годы войны и их размещение. ГУЛАГ в годы войны.

4. ТЕСТОВЫЕ ЗАДАНИЯ

(Каждый верный ответ оценивается в 1 балл)

Легкий тест

1. Китайские источники относят к III в. до н.э. появление у тюрков культа:
А) Христа.
В) Тенгри.
С) Аллаха.
D) Заратуштра.
E) Будды.

Тест средней сложности

1. В официальной историографии период существования нескольких крупных государственных образований (каганатов) именуют тюркским периодом. Его хронологические рамки:
А) IV в. – середина XV в.
В) VI в. - начало XIII в.
С) начало XIII в. – XV в.
D) IV в. – начало XIII в.
E) XIV в. – XV в.

Сложный тест

1. Для того, чтобы знать реальное число налогоплательщиков и плательщиков дани в Золотой Орде:
А) Проводили перепись населения в самом государстве и в подвластных ему территориях.
В) В городах создавались специальные пункты, где проводилась регистрация каждого городского жителя государства.
С) При ханских и султанских ставках создавались специализированные пункты, где проводилась регистрация каждой кибитки.
D) Никакого учета налогоплательщиков не проводилось, фиксировались лишь плательщики дани.

5. ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ БЛИЦ-ТУРНИР

(ответ на вопрос оценивается в 1 балл)

1. Султан Букей – сын Нуралы-хана был официально провозглашен ханом Букеевской орды в _____ г.
2. Восстание под руководством Саржана Касымова против колонизации Казахстана проходило в _____ – _____ гг.
3. В _____ году по инициативе Н.С. Хрущева г. Акмолинск был переименован в г. Целиноград.
4. Первая мировая война началась в _____ (месяц) _____ года.
5. Первый национальный казахский театр был открыт в 19 _____ г.
6. В 19 ____ г. столица Казахской АССР переехала из Кзыл-Орды в Алма-Ату.
7. На Волоколамском направлении 316-я стрелковая дивизия генерал-майора И.В. Панфилова вступила в бой с фашистами в _____ (месяц) 19 ____ года.
8. В 19 ____ году был подписан декрет Совнаркома о ликвидации безграмотности.
9. В соответствии с планами советского руководства коллективизацию в Казахстане планировалось завершить к (зиме, весне, лету, осени – не нужное вычеркнуть) 19 ____ года.
10. Чокан Валиханов предпринял поездку в Кашгар в _____ - _____ гг.

6. БЛИЦ-ТУРНИР «ПЕРСОНАЛИИ»
(Правильный ответ оценивается в 5 баллов)

На основе приведенных характеристик назовите имя исторической личности.

- а) Он наследовал ханский титул согласно завещанию своего отца и указу императора Александра I в 1823 г.
- б) Имел звание генерал-майора русской армии.
- в) Имел хорошее европейское образование, знал русский, персидский, арабский и немного немецкий языки.
- г) Был одним из первых создателей музейных коллекций предметов быта и истории культуры казахского народа.
- д) Был почетным членом научного общества при Казанском университете.
- е) Его старшая дочь была замужем за полковником Тевкелевым, потомком известного мурзы А.И. Тевкелева.
- ж) После его смерти ханская власть в регионе, где он правил, была официально ликвидирована царской администрацией, а его законный наследник – Сахиб-Гирей - не был возведен в ханы. Это был: _____?

7. БЛИЦ-ТУРНИР. ИСТОРИЧЕСКАЯ ГОЛОВОЛОМКА «ВЕЛИКИЕ СЫНЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА»

(10 баллов)

Назовите имя великого сына казахского народа. Ниже приведены фамилии исторических личностей, в которых нарушен порядок букв. Кроме того, в каждом слове есть лишняя буква. Требуется восстановить правильный порядок букв в соответствии с фамилиями известных людей, а лишнюю букву поместить в колонке справа. Правильно выполненное задание позволит прочесть по вертикали фамилию еще одного известного исторического лица.

БААНОЖАВУ	_____	_____
УЖДТИЧ	_____	_____
ЫОМЛЫМУТШ	_____	_____
ИДЕАБ	_____	_____
ЛУВРКАНОМ	_____	_____
РОВАЧБАГЁ	_____	_____

8. БЛИЦ-ТУРНИР «ДА» - «НЕТ»

Верны ли следующие утверждения? («Да» - «Нет»). Ответы внесите в таблицу (0,5 балл за каждый правильный ответ, максимальный балл– 5 баллов)?

1. Лук и стрелы были изобретены в среднекаменный век (12-5 тыс. лет до н.э.).
2. Слово «исседоны» переводится с латинского как «обладатели белогривых, быстроногих коней».
3. Китайцы называли правителя гуннов «гуньмо».
4. Серебряная чаша «Золотого человека», найденная в Иссыкском кургане, содержала 26 письменных знаков.
5. Чоппер – это двухсторонний, обоюдоострый каменный нож, скребло человека каменного века.
6. Эпоху раннего железа называют эпохой боевых колесниц.
7. Царские курганы «Бесшатыр» расположены в долине реки Или на территории государственного национального природного парка «Алтын-Эмель».
8. Древние тюрки поклонялись триаде высших божеств - Небу (Тенгри), покровительнице домашнего очага - Умай и Земле (Йер).
9. Древние люди «питекантроп» и «синантроп» в науке получили название «Homo erectus».
10. Так называемые курганы с «усами» характерны для памятников раннего железного века Юго-Восточного Казахстана.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. БЛИЦ-ТУРНИР «ФОТОГАЛЕРЕЯ ПОРТРЕТОВ ВЫДАЮЩИХСЯ ЛИЧНОСТЕЙ КАЗАХСТАНА»

(Вставьте под фотографией нужную фамилию, правильный ответ – 1 балл)

1. Мусрепов Габит Махмутович (1902-1985) - казахский писатель, критик, драматург, общественный деятель, Академик АН Казахской ССР, народный писатель Казахстана Герой Социалистического Труда.

2. Жубанова Газиза Ахметовна (1927-1993) – композитор, яркий представитель композиторской школы Казахстана, народная артистка СССР, Заслуженный деятель искусств Казахской ССР.

3. Жиенкулова Шара Баймолдаевна (1912-1991) - танцовщица, основоположник казахской хореографии, Народная артистка КазССР, Лауреат Государственной премии КазССР.

4. Букейханов Алихан Нурмухамедович (1866-1937) - общественный и государственный деятель, преподаватель, журналист, этнограф, один из лидеров партии «Алаш», комиссар Временного правительства по Казахстану, Председатель (Премьер-министр) Алашской автономии с 1917-1920 гг.

5. Байсеитова Куляш Жасыновна (1912-1957) – оперная певица и драматическая актриса, Лауреат двух Сталинских премий, самая молодая обладательница звания «Народный артист СССР» за все годы его присвоения.

6. Ермеков Алимхан Абеуович (1891-1970) - общественный и государственный деятель, один из основателей партии «Алаш», ученый, первый казахский профессор-математик

7. Бигельдинов Талгат Якубекович (1922-2014) - советский лётчик-штурмовик, дважды Герой Советского Союза, генерал-майор авиации Казахстана.

8. Ауэзов Мухтар Омарханович (1897-1961) - писатель, драматург, ученый, Академик Академии наук Казахской ССР. Лауреат Ленинской и Сталинской премий.

9. Айманов Шакен Кенжетеуевич (1914-1970) – режиссер театра и кино, актер, Народный артист СССР.

10. Габдуллин Малик (1915-1973) – учёный-педагог, писатель, действительный член Академии педагогических наук СССР, заслуженный деятель науки Казахской ССР, доктор филологических наук, профессор, Герой Советского Союза.

10. БЛИЦ-ТУРНИР «АВТОРЫ И ИХ ТРУДЫ»

(верный ответ - 0,5 балла).

Соотнесите авторов и их труды.

Автор:

Его труд:

1) С. Асфендияров

1) «О моем времени»

2) А. Тойнби

2) «Казахстан в 20-40-е годы XIX в.»

3) Е. Бекмаханов

3) «Смысл и назначение истории»

4) К. Ясперс

4) «Постижение истории»

5) Н. Назарбаев

5) «Дорога к рабству»

6) Е. Ертысбаев

6) «Преодоление»

7) И. Сталин

7) «Критическое десятилетие»

8) К. Токаев

8) «История Казахстана (с древнейших времен)»

9) Д. Кунаев

9) «Казахстан и Назарбаев: логика перемен»

10) Ф. Хайек

10) «Экономические проблемы социализма в СССР».

Авторы:	Их труды:
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

11. ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ БЛИЦ-ТУРНИР

(каждый ответ оценивается в 1 балл)

Вам следует среди 5 предложенных вариантов ответа найти правильное толкование термина, который необходимо знать любому историку.

Вам следует среди 5 предложенных вариантов ответа найти правильное толкование термина, который необходимо знать любому историку.

1. Система взглядов, то или иное понимание явлений, процессов, или ведущая мысль научного труда – это _____.

Варианты ответа: Конъюнктура, Идеологема, Концепция, Парадигма, Сентенция.

2. _____ – наука о происхождении народов, специфических особенностях их культуры и быта.

Варианты ответа: Антропология, Палеография, Этнонимика, Этнология, Демография

3. Разорившийся или обнищавший человек, но стремящийся при первой возможности трудиться и вернуть свое прежнее положение в обществе – это: _____.

Варианты ответа: Люмпен, Паупер, Конформист, Агнат, Клеврет, Пролетариат.

4. Насильственное вмешательство одного или нескольких государств во внутренние дела другого государства – это: _____.

Варианты ответа: Интродукция, Инвестиция, Интердикт, Интервенция, Интернационализация.

5. Слияние одного народа или его части с другим путем усвоения языка, культуры и утраты своего языка, культуры и национального самосознания – это: _____.

Варианты ответа: Аболиция, Автаркия, Адаптация, Геноцид, Этноцид, Ассимиляция.

12. БЛИЦ-ТУРНИР «ЛИНИЯ ВРЕМЕНИ»

Расположите события в хронологической последовательности (от более раннего к более позднему). (Верный ответ оценивается в 5 баллов)

1. 1 - , 2 - , 3 - , 4 - , 5 - .

А) Анракайская битва;

Б) Подписание жалованной грамоты на подданство ханом Абулхайром;

В) Булантинская битва.

Г) Первый курултай казахов, имевший целью организацию объединенного сопротивления трех жузов джунгарскому нашествию

Д) Освободительное движение под руководством Кенесары Касымова.

13. БЛИЦ-ТУРНИР «ЛОГИЧЕСКИЙ РЯД»

По какому принципу образованы ряды. Дайте краткий ответ: (2,5 балла за ряд)

1. Калан, купчур, тагар, зякет.

2. М. Сералин, Б. Каратаев, С. Торайгыров, Жанша Сейдалин.

14. БЛИЦ-ТУРНИР «КРЫЛАТЫЕ СЛОВА»

Кем и в связи с чем (о чем) было сказано? (до 5 баллов в зависимости от полноты ответа)

- 1.«...оная Киргиз-Кайсацкая орда ... всем азиатским странам ключ и врата».

-
2. «Ни шагу назад! Таким теперь должен быть наш главный призыв».
-

15. ВОПРОСЫ НА УСТНОЕ СОБЕСЕДОВАНИЕ (Максимально ответ оценивается в 20 баллов)

Неолитическая революция на территории Казахстана

1. Новые технологические приемы обработки камня.
2. Переход от присваивающего хозяйства к производящему.
3. Зарождение скотоводства и земледелия – основы производящего хозяйства.
4. Горное дело, гончарство, ткачество.
5. Энеолит – предвестник эпохи бронзы. Неолитические и энеолитические памятники Казахстана.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ

Қапалбек Б., ф.ғ.к.

1. Жалпы ережелер

Жыл сайын Республикамызда жалпы пәндер бойынша оқушылар олимпиадасы өткізіліп тұрады. Республикалық «Дарын» орталығы ұйымдастыратын бұл шараның мақсаты әр пән бойынша үздік оқушыларды анықтап, олардың болашақта білімдерін жетілдіре түсулеріне жағдай жасау.

Тіл, ең алдымен, қоғамда адамдардың бір-бірімен сөйлесіп, пікір алмасуы үшін қатынас құралы қызметін атқарады. Тіл мен қоғам өзара тығыз байланысты, олар бірінсіз-бірі өмір сүре алмайды. Тіл жоқ жерде адамдардың қоғам ішінде бірлесіп өмір сүруі, еңбек етуі мүмкін емес. Тілдің өзі де құбылыс. Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Сондықтан республикамызда тұратын барлық азаматтар қоғамда өзара пікір алмасып, бір-бірімен түсінісуі үшін оны білуге міндетті.

Тіл – мыңдаған ғасырлардың жемісі. Мысалы, қазақ тілі тарихта талай қоғамды басынан өткізді. Оның бойында халықтың тарихы, әдебиеті мен мәдениеті, ұлттық болмысы мен бояуы жинақталған. Тілден сол тілді жасаушы ұлттың мінезі көрініп тұрады. Әлемде алты мыңға жуық тіл болса, соның әрқайсысы әлемді өзінше таниды, өзінше бейнелейді. Мәселен, қазақ тілінде халықтың сан ғасырлар бойы жинақтаған білімі сақталған. Қазақтың әр мақалының өзі бағзы заманнан бері дала зертханасында саналып, халықтың өмір тәжірибесінде әбден дәлелденген бір ғылыми тұжырым десе болады. Тіл – мәдениетті танудың да, танытудың да құралы. Мәдениеттің сақталатын орны да тіл. Қазақ халқының мәдениеті, өнері, әдебиеті, дәстүрі – барлық рухани байлығы тек қазақ тілінің бойында ғана сақталады. Тілді сақтау арқылы ұлт өзін сақтайды. Ахмет атамыз «Сөзі жоғалған жұрттың өзі де жоғалады» деп бекер айтпаса керек. Тіл өзінен-өзі байымайды, дамымайды. Оны байытатын да, дамытатын да оның қолданушысы – біздерміз.

Қазақ тілі мен әдебиетін тереңдетіп оқыту мемлекеттік маңызы бар іс. Өйткені қазақ тілі мен әдебиет нағыз керек пән. Барлық оқушы болашақта дұрыс сөйлеп, дұрыс жазу үшін бұл пәндердің жақсы оқулары керек. Сол себепті қазақ тілі мен әдебиеті республикалық олимпиада өтетін пәндердің қатарына кіріп отыр.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінен өтетін республикалық олимпиаданың мақсаты мен міндеттері:

- қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болғандықтан еліміздің барлық мектептерінде қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін тереңдетіп оқытуға мемлекеттік деңгейде мән беру;

- оқытушылардың эстетикалық талғамы мен шығармашылық ойлау қабілетін көтеру;

- аталған пәндерді оқуға деген оқушылардың қызығушылығын арттыру;

- осы пәндер бойынша республика көлемінде білім берудің деңгейі мен сапасын анықтау;

- осы пәндер арқылы оқытушыларының білім деңгейін көтеру мен кәсіби-әдістемелік шеберлігін шыңдау;

- осы пәндер бойынша терең білім алған тіл мен әдебиетке айрықша бейімі бар дарынды балаларды анықтап, олардың білімдерін одан әрі жетілдіріп жоғары білікті маман болуына қамқорлық жасау;

- Қазақстандағы білім беру үдерісіне енген жаңартылған оқу бағдарламасының мақсаттарын жүзеге асырып, оқушының функционалдық сауаттылығын жетілдіру;

- тарихи тағдыр тәлкегімен әр түрлі елдерге (Қытай, Монғолия т.б) кетіп, бүгінде өз Отанына оралып жатқан қандастар мен қазақ диаспорасы балаларының ана тілі мен төл әдебиетін терең меңгеруіне мүмкіндік туғызу.

Сонымен қатар мектепшілік, аудандық, облыстық (қалалық), республикалық тапсырмалар кезінде Алаш қайраткерлері, олардың еңбектері мен идеясына қатысты материалдар көптеп берілетін болады. Мақсат – Алаш қайраткерлерінің өмірінен өнеге алу, елге қалтқысыз қызмет етудің үлгісін үйрену, түйсіну. Тілдің дамуы, өзгеруі үшін бір ғасыр бір ғана сәт секілді. Яғни, Алаш қайраткерлерінің тіл туралы айтқан сөздері бүгін де өте өзекті. Сондықтан Алаш идеясын ұстану, тілге қызмет ету, оны дамытуға барынша атсалысу енді болашақтың, яғни сендердің қолдарыңда.

Жаңартылған бағдарламаның бір ерекшелігі – мәтінмен жұмыс. Ертең жоғары оқу орнына түсу үшін немесе жұмысқа тұру үшін бәріміз өтініш жазамыз, біреуге сенімхат береміз, шабыт қысып өлең тудырамыз, сүйгенімізге сезім білдіреміз, бастық болып бұйрық шығарамыз, ғалым болып мақала жариялаймыз, жақынымызды, досымызды құттықтаймыз, білгенімізді баяндаймыз, көргенімізді сипаттаймыз, әйтеуір жазудан, мәтінмен жұмыс істеуден құтылмаймыз. Сондықтан қазір беріліп отырған қазақ тілі пәнін оқу мүмкіндігін пайдаланып жазу дағдыларымызды шыңдап, жетілдіріп алуға көп көңіл бөлуіміз керек. Түрлі салада жазылған мәтіндерді айырып, онда қолданылған типтік тілдік бірліктерді танып, өзіміз мәтін тудыру кезінде соларды ұтымды қолдана білу үшін сол дағдыларды жетілдіретін сұрақтар мен тапсырмалар көптеп берілетін болады.

Адам айналасымен тілдік қарым-қатынас жасамай тұра алмайды. Сөйлеседі, пікір алмасады, пікір таластырады, шаршы топ алдына шығып шешендік танытады. Күнделікті өмірде үнемі кездесіп отыратын осындай сәттерде ойы анық, тілі таза болуы үшін осы қазақ тілі мен әдебиеті пәні бізді шешен сөйлеуге, көсем жазуға дағдыландырады, орта мектеп деңгейіне сай лингвистикалық білім береді. Сондықтан бұл пән негізгі пәнге жатады.

2. Олимпиаданың өту тәртібі

Олимпиаданың өтуі төрт кезеңнен тұрады:

1. Бірінші кезең – мектеп көлемінде;

2. Екінші кезең – аудан көлемінде;
3. Үшінші кезең – облыс көлемінде (Алматы, Астана және Шымкент қалаларында, Республикалық мектептерде өткен олимпиадалар облыс көлемінде өткен олимпиадалармен теңестіріледі);
4. Төртінші кезең – республика көлемінде.
5. Олимпиаданың бірінші және екінші кезеңдеріне 8-11 сынып оқушылары қатысады. Олимпиаданың үшінші кезеңіне екінші кезеңде жүлделі болған 9-11 сынып оқушылары мен «Дарын» РҒПО жанындағы сырттай оқитын мектептер олимпиадасының жеңімпаздары (осы орталықтың облыстық департаментке ұсынған тізіміне сәйкес) қатысады.

Бірінші кезеңде пән мұғалімдері әр сыныптан тіл мен әдебиетке бейімі бар оқушыларды мектепшілік олимпиадаға жолдайды. Олардың ішінен әр сынып бойынша жүлделі орындарға ие болғандары олимпиаданың екінші турына қатысуға жолдама алады.

Екінші тур ауданға қарайтын мектептерден жүлделі орын алып келген оқушылар арасында өткізіледі.

Төменгі сынып оқушыларының білімі тиісті деңгейге сәйкес болған жағдайда олар Олимпиадаға жоғары сынып оқушыларының бағдарламасы бойынша қатыстырылуы мүмкін.

Төртінші кезеңге үшінші кезеңнен жүлделі орын алған (нәтижелеріне сәйкес әр сынып және пән бойынша екі қатысушыдан артық емес) жеңімпаздар ғана іріктеліп алынады.

Республикалық мамандандырылған мектептер бөлек іріктеліп, бірден республикалық кезеңге келеді.

Республика деңгейінде өткізілетін олимпиаданың төртінші кезеңіне қатысатын оқушыларға қойылатын талаптар деңгейі жоғары болады. Республикалық олимпиадаға қатысатын оқушылардың мектеп бағдарламасымен ғана шектелмей көбірек ізденіп, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін тереңірек біліп, шығармашылық қабілеттерін жан-жақты шыңдай түсуі тиіс.

3. Олимпиаданың бірінші турына қойылатын талаптар мен тапсырмалардың сипаты

Олимпиаданың бірінші туры – шығарма (эссе) жазу, яғни, жазбаша жұмыс. Олимпиада қай деңгейде (облыстық, аудандық...) өткен жағдайда да оқушыларға ұсынылатын шығарма тақырыптары үшеуден кем болмауы тиіс. Шығарма тақырыптарының біреуі – еркін тақырыпқа, екеуі – оқу бағдарламасына сәйкес болғаны жөн.

Мысалы:

1. «Құтты білік – дидактикалық поэма» (дәлел келтіріп жазыңыз).
2. Махамбет жырларында Исатай бейнесін сомдаудағы ақынның тіл шеберлігі (мысалдар арқылы талдап жазыңыз).
3. Саналы ұрпақ – ұлт болашағы (нақты мысалдар келтіріп жазыңыз).

Шығарма тақырыбын таңдау оқушының өз еркінде.

Эссеге (жазба жұмысына) қойылатын талаптар:

- Эссе тақырыбының сәйкестігі, мағыналық тұтастық, ой байланысы, мазмұндаудың жүйелілігі;
- Мәселені берілген тақырып аясында нақты дәлелдемелермен шешу, өзіндік тұжырымдардың берілуі;
- Ұсынылған тезистердің сауатты дәлелдемелермен дәйектелуі, түрлі көзқарастардың берілуі, мәселеге қатысты дәйексөз, сандық деректер, ғылыми мәліметтерді қолдану мен дереккөздерді рәсімдеу талаптарының сақталуы;
- Ұғымдар мен құбылыстарды талдау кезінде салыстыру мен жинақтау тәсілдерін қолдана алу қабілеті, ойлау ерекшелігі, күтпеген пікір немесе сауал туындауына ықпал ету, пікірдің шынайылығы;
- Мәтінде қазақ тілінің лексикалық, фразеологиялық, грамматикалық және стилистикалық нормалары, орфография мен пунктуация ережелерінің сақталуы.

Осы көрсетілген критерийлердің әрқайсысына 10 ұпай қойылады. Жазбаша жұмыстан оқушының жинайтын ең жоғарғы ұпайы – 50.

4. Олимпиаданың екінші туры

Екінші турға бірінші турға қойылатын ұпайдың кемінде жартысын (25 ұпайы) жинаған оқушылар қатыса алады. Екінші турға қатысушыларға тіл мен әдебиеттен 5 сұрақ қойылады. Мәселен:

1. Үзінді қай шығармадан алынған (Авторы, оның шығармашылық жолы туралы не білесің).

2. Мәтінді оқып, төмендегі тапсырмаларды орындаңыз.

А)

Ашу деген – ағын су,
Алдын ашсаң, арқырар.
Ақыл деген – дария,
Алдын тоссаң, тоқырар..

1. Шешендік сөздің қай түріне жатады?

2. Шешендік сөздің мағынасын түсіндіріңіз?

В)

Шығармадағы әдеби тілді құбылту мен айшықтаудың (троп пен фигура) түрлерін талдай отырып, автор стиліне баға беріңіз?
Асқар таудың өлгені-

Басын мұнар шалғаны.

Көктегі бұлттың өлгені-

Аса алмай таудан қалғаны.....

3. Мәтінмен жұмыс (мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беру, оқу сауаттылығын тексеру)

4. Сөйлемге тілдік (синтаксистік, морфологиялық, фонетикалық) талдау жаса.

Сырт есік ашық, ауыз үйге тасырлатып кіріп-кіріп келдік. (Соқпақбаев Б.)

5. Сөйлеу шеберлігі (шешендік дағдысы) бойынша сұрақтар.

Жаңартылған бағдарлама бойынша теориялық, базалық білім сатылай емес, шиыршықтау әдісімен берілген. Дегенмен, екінші турдың мақсаты оқушының қазақ тілі мен әдебиеті пәндері бойынша алған теориялық білімін (2-сұрақ) тексеру, мәтіннің мазмұнын, идеясын түсініп, стильдерді ажырата білу қабілетін (4-сұрақ) анықтау. Оқушының оқу бағдарламасы бойынша немесе сабақтан тыс уақытта, өз бетінше оқуға арналған шығармалардан алынған мәтінді тани біліп, оның авторы мен шығарма туралы өзіндік ой айтып талдау жасай білуіне назар аудару (1-сұрақ) болып табылады. Оқушы тілден алған теориялық білімін, қажетті грамматиканы меңгеріп оны практикада қолдана білуін тексеру үшін міндетті түрде талдау беріледі (3-сұрақ). Сөйлеу мәдениетін тексеру де басты назарда болады (5-сұрақ). Бұл сұраққа жаңартылған бағдарлама бойынша көп оқушы қиналуы мүмкін. Алайда республикалық олимпиадаға баратын оқушылардың орта мектепке сай лингвистикалық білімі өз деңгейінде болуы міндетті. Дайындық барысында пән мұғалімдері мен дайындаушы тренерлері тарапынан осы жағына да көптеп көңіл бөлінуі тиіс.

Екінші турдың сұрақтарына берілген жауапты бағалау.

Әр сұраққа қойылатын ең жоғары баға – 10 ұпай, Бағалау мынадай критерийлерге негізделеді:

9-10 ұпай – жауабы ерекше, жауап барысында мектеп бағдарламасынан тыс мәліметтер мен деректерді келтіре отырып, терең білім алғанын байқатты;

7-8 ұпай – сұраққа толық жауап берілді, кейбір қосымша мәліметтер келтіре білді;

5-6 ұпай – жауап барынша толық болмады, терминдерді түсіндіруде, анықтамалар мен ережелерді айтуда, сөйлем талдауда кейбір қателер кездесті;

3-4 ұпай – жауабы толық емес, өрескел қателер кетті;

1-2 ұпай – сұраққа жауаптың қатысы жоқ, нақты емес.

Екінші турдан оқушының жинайтын ең жоғарғы балы – 50. Олимпиаданың екі турынан да ең жоғарғы балл ала білген оқушы 100 ұпай жинайды.

2 турдың қорытындысы бойынша кем дегенде 85 ұпай жинаған оқушылар олимпиада (мектептік, аудандық, облыстық, республикалық кезеңдер) жеңімпаздары бола алады. 1 орын біреуден артық болмайды. Іске сәт, құрметті әріптестер!

ОРЫС МЕКТЕБІНДЕГІ ҚАЗАҚ ТІЛІ

Қойшыбаева М.С., ф.ғ.к.

Орыс мектептеріндегі қазақ тілі пәні бойынша оқушылардың білімі, алдымен, олардың қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде жан-жақты меңгеруін сараптаумен бағаланады. Оқушылар қазақ тіліндегі мәтінді тыңдаған не оқыған кезде мазмұнын түсініп, белгілі бір тақырып бойынша өз ойын еркін жеткізе біліп, грамматикалық тұлғаларды дұрыс қолданып, сауатты жаза білуі шарт.

Орыс мектептеріндегі қазақ тілі пәні бойынша олимпиада сөйлесім әрекетінің 5 түрін қамтиды: тыңдалым, оқылым, жазылым, айтылым, тілдесім.

Дәстүр бойынша, олимпиада екі турдан тұрады. Бірінші турда барлық жазбаша тапсырмалар орындалады, бұған тыңдалым, оқылым, жазылым кіреді.

Екінші тур ауызша тапсырмалар - айтылым және тілдесімнен - тұрады.

Бірінші турдағы тыңдалым, оқылым тапсырмалары оқушылар санына қарай көбейтіліп, тексерілер алдында эссемен бірге шифрленуі тиіс.

Тыңдалым басталмас бұрын жюри мүшелері олимпиадаға қатысушыларға тапсырмаларды орындау тәртібі жөнінде нұсқау береді. Мәтін 2 рет тыңдалып болғаннан кейін ғана мәтінге қатысты жауаптар парағы таратылады. Жалпы тыңдалым бөлігіне 30 минут уақыт бөлінеді. Әр тапсырманың дұрыс жауабына 5 ұпай беріледі. Тыңдалым сайысында алуға болатын ең көп ұпай – 20.

Мысалы, 10 сыныптарға тыңдалым бойынша мынадай тапсырмалар беруге болады:

Тыңдалым. 20 балл

1_Қонақасы.mp3

Тапсырмалар.

- 1. Мәтіндегі негізгі ойды анықтаңыз (5 балл)**
- 2. Мәтін мазмұны бойынша оқиғалар ретін жазыңыз. (5 балл)**
- 3. Қалып қойған сөздерді толықтырыңыз. (5 балл)**

*Біз ... естіген жоқпыз ба?
... табыспен жалғастырыңдар.
Ас пен баспанаға мұқтаж болған әркім сендерден болсын.*
- 4. Мәтінді қорытындылаңыз. (5 балл)**

Оқылым тапсырмаларын орындауға 30 минут беріледі. Әр тапсырмасының дұрыс жауабына 5 ұпай беріледі. Оқылым сайысында алуға болатын ең көп ұпай – 20.

Оқылым тапсырмаларының үлгісі:

Қазақ ежелден бас киімді кез келген жерге тастай салмай, іліп қойған және ешқашан үстіне отырмаған. Егер бұлай жасаса, бастан бақыты кетеді деп

сенген. Бас киімді айырбастамайды, ешкімге сыйламайды, сатпайды. Сыйлыққа тек киілмеген, жаңа бас киім алып беруге болады. Бұл – халқымыз бас киімге деген ерекше құрметін көрсетеді. Сондай қасиетті бас киімдердің бірі – тымақ. Ежелде тымақ атадан балаға мұра етіп қалып отырған. Оны айырбастамаған, аяқ тимеуін қадағалаған. Қазақта шала туған баланы тымаққа салып асырайтын дәстүр бар. Өйткені шала туған сәби ұстауға, бесікке салуға келмейді, сол себепті тымаққа салып, ұстауға ыңғайлы болған. Біреуден кешірім сұрағанда аяғына тымағын тастайтын ғұрып бар. Тымақ тастап кешірім сұрау – келісімге шақырудың ең үлкен белгісі. Тымақты тек ер адамдар ғана киген. Ал әйелдің орамалын басына салмаған. Ежелгі «Жеті жарғы» заң ережелерінде «Сары жаулық» деп аталатын құн түрі болған. Кісі өлтірушінің туыстары құн төлеуге келісетіндерін білдіріп, өлген адамның үйіне орамал жіберетін болған. Күйеуі өлген әйел өзінің қаралы екендігін таныту үшін бір жыл бойы сары орамалды тағып жүретін болған.

Сондай-ақ ата-бабаларымызда бас киімге қауырсын тағу дәстүрі болған. Мұны «Алтын Адамның» бас киіміне тағылған төрт алтын қауырсын және Тамғалы тастағы суреттерде осындай қауырсынды бас киім киген адам суреті бейнеленгенінен байқаймыз. Мифтік наным-сенім бойынша, бұл жердегі адам рухының аспан әлемімен байланыста екендігін білдірген.

А.Мұстафина

Тапсырмалар.

1. Берілген сұрақтарды мәтін мазмұнына сәйкес ретпен (бірізділікпен) орналастырыңыз. (5 балл)

А) «Тымақ тастау» қандай ғұрып?

Ә) Бас киімге қауырсын тағу қандай сенімнің белгісі?

Б) «Сары жаулық» қандай құн түрі?

В) Тымақты кімдер киеді?

2. Мәтінде берілген мәліметті қайда қолдануға болады? (5 балл)

3. Мәтінге қатысты қосымша ақпарат келтіріңіз. (5 балл)

4. Мәтінге тақырып қойыңыз. (5 балл)

Жазылым сайысында олимпиадаға қатысушылар әр сыныпта ұсынылған тақырып бойынша эссе жазуы тиіс. Бұл шығармашылық жұмыста оқушының ойын еркін жеткізе білуі, тілдік құралдарды қолдана алуы, қолданатын лексикалық минимумының мөлшері мен күрделілік деңгейі бағаланады. Эссе жазуға 40 минут уақыт беріледі. Жұмыс көлемі –1-1,5 бет. Жазылым сайысында алуға болатын ең көп ұпай – 20. Эссеге қойылатын талаптар мынадай:

- Жеке көзқарастың көрінісі (5 балл);
- Фактілі дәлелдер (аргументтер) (5 балл);
- Салыстыру және қорытындылау әдістерін қолдану; (5 балл);
- Сауаттылық (пунктуация, орфография, логикалық заңдылықтың сақталынуы) (5 балл);
- Өмірмен байланыс (5 балл);
- Эссе құрылымының сақталуы (5 балл).

Сонымен, бірінші турда тыңдалым бойынша қойылатын ең жоғары балл – 20, оқылым – 20, эссе – 30. Барлық тапсырмаларды орындауға 1 сағат 40 минут беріледі, яғни 1-тур шамамен таңғы сағат 9-да басталса, сағат 10.40-та аяқталуы тиіс.

Екінші турдың тапсырмалары оқушылардың айтылым және тілдесім әрекеттерін меңгеруін тексеруді көздейді. Ол негізінен ауызша пікір алмасу, сөйлесу түрінде жүргізіледі. Бұл тапсырманы орындау барысында оқушының сөздік қоры, қазақша сөз саптай білуі танылады.

Бұл турда оқушылардың басым көпшілігі күту бөлмесінде жиналып отыруы тиіс. Олардың арасынан алдымен 6 адам қазылар алқасы отырған бөлмеге шақырылады. Оқушылар 3 жұпқа бөлінеді де, тапсырма парағын алады. Парақтағы тақырыпқа дайындалу үшін алғашқы оқушыларға 5 минут уақыт беріледі. Содан кейін жұптағы оқушылардың бірі таңдаған тақырыбы бойынша өз пікірін айтады. Осы жұптың екінші мүшесі сөйлеушіге тақырыпқа қатысты 3 сұрақ қойып, жауап алуы тиіс. Содан соң олар рольдерімен алмасады, яғни екінші оқушы тақырып бойынша сөйлеп, бірінші оқушы оған сұрақтарын қояды. **Әр оқушыға тақырып бойынша монолог айтуға 2 минут беріледі.**

Тілдесім бойынша оқушыға қойылатын талаптар:

1. Тақырып бойынша өз ойын жеткізе алу. (5 балл)
2. Диалогқа түсе алу (Сұрақтарға жауап бере алу, сұрақ қоя білу). (5 балл)

Айтылым бөлігінде оқушыларға сурет бойынша әңгіме құрастыру тапсырмасы ұсынылады.

Айтылым бойынша оқушыға қойылатын талаптар:

1. Жағдаятты түсіну. (5 балл)
2. Мазмұндау (Ойын еркін жеткізу) (5 балл)
3. Мәтін құрастыра білу. (5 балл)
4. Лексика-грамматикалық құралдарды дұрыс пайдалана білу (5 балл)

Жалпы алғанда, **2-тур бойынша оқушы жинайтын ең жоғары баға – 30 ұпай.** Оның ішінде **20 ұпай – айтылымға, 10 ұпай – тілдесімге** бөлінеді.

Тур	Бақылау түрі	Ұпай саны
I	Тыңдалым	20
	Оқылым	20
	Жазылым (эссе)	30
II	Айтылым	20
	Тілдесім	10
Барлығы:		100

ҚҰҚЫҚТАНУ НЕГІЗДЕРІ

*Қуаналиева Г.А. (з.ғ.д., профессор)
Успанов Ж.Т. (з.ғ.к., доцент)*

I. Жалпы нұсқаулар

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде құқықты адамның құқықтары мен мүдделерін қорғауды тану, орынды және тиімді қарым-қатынас жасау, білімді, сезімді, эмоцияны білдіру құралы ретінде пайдаланатын адамның коммуникативтік құзыреттілігі мәселелері ерекше мәнге ие болады. Коммуникативті құзыреттілік тұлғаның маңызды сипаттамаларының бірі ретінде пайда болады, онсыз қазіргі қоғамдағы адам қызметінің өзі мүмкін емес. Осыған байланысты құқықтану негіздері әр түрлі коммуникативті жағдайларда сөйлеу және шешендік іс-әрекеттің барлық түрлерін меңгерген, әлеуметтік белсенді, жан-жақты дамыған, өз бетінше ойлайтын тұлғаның қалыптасуына ықпал етуі керек.

Олимпиаданы өткізу осындай қалыптасудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылатыны белгілі. Құқықтану олимпиадасының басты міндеті-құқықты тереңдетіп оқуға және ғылыми тұрғыдан зерттеуге қабілетті, құқықты сауатты меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар өзінің логикалық ойлауын көрсете алатын дарынды балаларды анықтау және қолдау. Мұндай міндет олимпиадалық тапсырмаларға қойылатын талаптарды анықтайды.

Олимпиаданың тапсырмалары жалпы білім беретін мектептің 8, 9, 10 және 11-сыныптарының оқушыларына бағытталған және жалпы білім беретін мектептерге арналған оқу бағдарламаларының талаптарына және ҚР Білім және ғылым министрлігі жалпы орта білім беретін мекемелерде оқу процесінде қолдануға ұсынған оқу материалдарының мазмұнына негізделген. Сонымен қатар, көптеген тапсырмалардың сипаты олимпиада қатысушыларына құқықтану, қосымша әдебиеттерді оқу бойынша сыныптан тыс және өз бетінше жұмыс барысында алған білімдерін кеңінен қолдануға мүмкіндік береді.

Оқушылардың құқықтану олимпиадасының барлық кезеңдері дәстүрлі түрде екі турдан тұрады.

Бірінші тур тест тапсырмаларын орындауды қамтиды. Қазылар алқасының пікірінше, 25 тест сұрақтарын ұсынған дұрыс, бұл олимпиада қатысушысына ең жоғары баға - 50 балл алуға мүмкіндік береді.

Олимпиаданың барлық кезеңдерінің **екінші туры** құқықтану негіздері бойынша тапсырмадан немесе эсседен тұрады және олимпиадаға қатысушыға ең жоғары баға - 50 балл алуға мүмкіндік береді.

Олимпиаданың барлық кезеңдері екі турды қамтиды, ұзақтығы кемінде:

- аудандық олимпиадалар - 2 сағат (оңтайлы 3 сағат);
- облыстық олимпиадалар - 90 минут (оңтайлы 2 сағат);
- республикалық олимпиадалар - 60 минут (оңтайлы 90 минут).

Іріктеу кезеңінің тапсырмалары осы ұсынымдарға және тапсырмалары бар пакетке салынған бағалау критерийлеріне сәйкес ІІІ кезеңнің параметрлері мен өлшемшарттары бойынша бағаланады.

Қазылар алқасы әр кезең үшін тапсырмалар жасайды, турлар кезінде қатысушылардың сұрақтарына жауап береді, олардың жұмыстарын тексереді және келесі кезеңге жіберілген қатысушыларды анықтайды. Барлық жұмыстар ұжымдық түрде орындалады, мәселелер алқалы түрде дауыс беру арқылы шешіледі. Жаңа кезеңнің эсселері мен тапсырмалары алдыңғы кезеңге қарағанда күрделі болуы өте маңызды.

Тапсырмаларды құрастыру кезінде мыналарды ескеру қажет:

1. Көп мағыналы жауапты пайдаланатын тапсырманы ұсынуға болмайды. Тапсырмалардың мазмұны оқушымен бір мағынада талқыланатындай берілуі қажет.

2. Бірдей тапсырмаларды бір турда әр түрлі сыныптарға шешуге рұқсат етілуі мүмкін, бірақ бұл турлар қатаң жағдайда бір уақытта өтуі қажет.

3. Қатысушыларға тапсырмалардың мәтіні күрделілігіне байланысты өсу ретімен орналасқандығын хабарлау өте маңызды, бірақ қатысушылар тапсырмаларға кез-келген тәртіппен жауап бере алады.

4. Бірінші кезеңде күрделілігі жоғары бірнеше стандартты тапсырмаларды беру ұсынылады.

5. Тапсырмалар тақырып бойынша әр түрлі болуы керек. Мысалы: сұрақтардың нұсқасында тек ҚР Конституциясы бойынша болмауы қажет. Сондай-ақ, нұсқада қылмыстық құқық, әкімшілік құқық, азаматтық құқық, отбасылық құқық, еңбек құқығы, сыбайлас жемқорлық, философия, психология, логика, этика, шешендік өнер, нормативтік-құқықтық актілер және т. б. сұрақтар қойылғанына назар аударған жөн.

6. Қазылар алқасы құрастырылған тапсырмалардағы кемшіліктерді, әртүрлі шешімдерді табу және тапсырмалардың күрделілігін анықтау үшін қатаң тексеруі керек, бұл тапсырмаларға реттік сан беру кезінде қажет.

7. Тапсырмалардағы сұрақтардың әртүрлі болуын бақылау қажет.

8. Нұсқалар тапсырмалардың күрделілігі бойынша мұқият теңдестірілуі керек. Бір мезгілде олимпиаданың әрбір қатысушы сұрақтарға барынша жауап беруге жағдай жасап, соған қол жеткізу маңызды. Сондай-ақ ең мықты деген оқушылар күрделі тапсырмаларға "көп ойлануы" қажет.

9. Олимпиадада ұсынылатын тапсырмаларда әрқашан іргелі мектеп бағдарламасынан тыс сұрақтар болмауы керек.

10. Жаңа кезеңнің тапсырмаларын құрастыру кезінде осы сұрақтар мен нұсқалар жаңа кезеңде қайталанбауы үшін алдыңғы кезеңдерде ұсынылған барлық сұрақтарды тексеру керек.

ІІ. Оныншы сыныпқа арналған нұсқаулар

10 сынып оқушысы құқық негіздері бойынша логикалық түрде сөйлей білуі керек, ұғымдар мен қасиеттерге бірдей жақсы жауап бере алуы керек. Сондықтан осы сынып оқушылары үшін тапсырмаларды түсінікті жеңілдету

қажет емес. Олар құқық негіздерінің кез-келген тақырыбын өз бетінше талқылауы керек, сондықтан тапсырмалардың жартысына жуығы мектеп бағдарламасынан тыс алынуы керек.

10 сыныпқа арналған олимпиаданың барлық кезеңдерінің әр турында тапсырмалар болуы керек. Басқа саладан тапсырмалар міндетті.

Тексеру кезінде, нашар білімнің салдарынан жойылуы қиын олқылықтар, идеяның дұрыс көрсетілмеуі және т.б. қателіктер кешірілмейді, олар үшін қазылар алқасы ұпайды кемітеді алады. Шешімге әкелетін дұрыс идеялар минималды бағаланады, қате ойлар бағаланбайды.

Осылайша, жеңімпаздарды анықтаудағы түбегейлі айырмашылықты атап өтеміз: толыққанды бір шешім, толық емес бірнеше тапсырмаларды шешуден гөрі жоғары бағаланады.

III. Он бірінші сыныпқа арналған нұсқаулар

Он бірінші сынып оқушыларына ең жоғары талаптар қойылады. Олар құқық негіздерінің тақырыбын еркін меңгеруі керек, кез-келген тақырыпта сөйлесе алуы керек.

11 сыныпқа арналған олимпиаданың барлық кезеңдерінің әр турында тапсырмалар болуы керек. Міндетті түрде бір тапсырма құқықтың әртүрлі салаларынан болуы керек.

Толық шешімнен басқа, бағалау кезінде ұпайлар толық жауап беруге әкелетін тек нақты, айқын тұжырымдалған, дәлелденген тұжырымдар ескеріледі.

IV. Қазылар алқасы мүшелеріне кеңестер

1. Неғұрлым әділ бағалау үшін бір нұсқаны бір адам тексергені жөн.
2. Тексеру аяқталғанға дейін балл қоймаңыз, бірақ жұмыста келесі жауапты ұстанған дұрыс.

Тексерудің соңында қозғалыс қиындығына байланысты және қазылар алқасының басқа мүшелерінің пікірлерін тыңдай отырып, қателер мен қозғалыстың әр түрі үшін тиісті балл қою керек.

Мысалы: А-1 балл, В - 2 балл, С - 3 балл және т. б.

3. Тапсырмаларды талдау мен апелляцияны міндетті түрде жүргізу керек, ал апелляцияға дейін талдау жасаған жөн, ал талдау кезінде оқушыларға ұпайлардың не үшін алынғанын және олар не үшін қосылғанын айтқан жөн. Бұл апелляцияға бергісі келетін оқушылар санын айтарлықтай азайтады.

V. Құқықтану негіздері бойынша олимпиаданың I-кезеңінің үлгілік тестілері

10 сынып

1. И.Кант философиясының негізгі категориясын көрсетіңіз:

- A) априорлы және апостериорлы білім
- B) тезис-антитезис-синтез
- C) заңдар және диалектиканың категориялары
- D) иеліктен шығару идеясы
- E) абсолюттік идея

2. "У-Вэй" (әрекетсіздік) қағидасы бойынша даосистік этиканың мәні:

- A) өзіңе қаламаған нәрсені басқаға жасама (жэнь)
- B) жоғарғы Дэ-сі бар адам белсенді емес және әрекетсіздікті жүзеге асырады
- C) ата-аналарға құрмет және үлкен ағаларға сыластық (сяо)
- D) минді (аспан еркі) білмейтіндер қайырымды бола алмайды
- E) (ли) этикетін білмеген – дұрыс мінез-құлықты нығайта алмау мүмкіндігінің болмауы

3. Қытай космологиясының негізін қандай стихия құрайды:

- A) металл
- B) атом
- C) ауа
- D) жел
- E) эфир

4. Аптасына қалыпты жұмыс уақыты:

- A) 36 сағаттан аспауы тиіс
- B) 38 сағаттан аспауы тиіс
- C) 40 сағаттан аспауы тиіс
- D) 45 сағаттан аспауы тиіс
- E) 60 сағаттан аспауы тиіс

5. Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес темекі шегуге тыйым салынады:

- A) қоғамдық орындарда
- B) жекелеген қоғамдық орындарда
- C) көшеде
- D) көлікте
- E) саябақтарда

1 ТҮР (10 сынып) жазбаша тапсырма

1. Мемлекет және құқық теориясының негіздері

1.1 Мемлекеттің түсінігі мен белгілері

1.2 Құқықтық мемлекет түсінігі және белгілері

1.3 Құқық түсінігі мен белгілері. Құқықтық мәдениет

1.4 Нормативтік-құқықтық актілер түсінігі және түрлері

1.5 Заңды жауаптылықтың түсінігі, негізі және түрлері

11 сынып

1. Ф. Шеллинг ұсынған философиялық дүниетаным типі:

- A) субъективті идеализм
- B) объективті идеализм
- C) абсолютті идеализм
- D) трансцендентальды идеализм
- E) аңғалды идеализм

2. Әкімшілік тұтқынға алу - бұл:

- A) тұлғаның жеке бостандығын қысқа уақытқа шектеу
- B) тұрақты негізде тұтқынға алу
- C) белгісіз уақытқа тұтқынға алу
- D) ұзақ уақытқа тұтқынға алу
- E) қылмыстық құқық бұзушылық фактісі бойынша тұтқынға алу

3. Азаматтық мәселелер жөніндегі шешім қайта қаралуы мүмкін...

- A) Премьер-Министрмен
- B) ҚР СІМ
- C) ҚР ІІМ
- D) Президентпен
- E) қайта қаралу мүмкін емес

4. Қазақстан Республикасы - әлеуметтік мемлекет. Бұл дегеніміз...

- A) мемлекет халықтың барлық топтарына қамқорлық жасайды
- B) мемлекет бір үстем таптың мүдделерін білдіреді, осы тапқа жағымды заңдар қабылдайды
- C) нарық пен нарықтық қатынастар дамыған мемлекет
- D) мемлекет тек зейнеткерлерге қамқорлық жасайды
- E) мемлекет сыртқы борыш бойынша жауап береді

5. Өркениетті қоғамда мемлекеттің қандай қызметі басты болуы керек?

- A) ирригациялық қызмет
- B) шаруашылық функциясы
- C) салық салу
- D) адамның құқықтары мен мүдделерін қорғау
- E) қорғау функциясы

1 ТҮР (11 сынып) жазбаша тапсырма

1. Қазақстан Республикасының қылмыстық құқық негіздері

1.1 Қылмыстық құқықтың ұғымы мен жалпы сипаттамасы

1.2 Қылмыс және қылмыстық теріс қылық: түсінігі, белгілері және аражігін ажырату

1.3 Қылмыстық құқық бұзушылық ұғымы және оның элементтері

1.4 Жаза ұғымы және түрлері

1.5 Терроризм және экстремизммен қалай күресуге болады? Біздің мемлекетте терроризм мен экстремизмнің алдын алу бойынша қандай шаралар жүргізілуде?

Тестілеуді бағалау критерийлері:

I тур. Олимпиаданың бірінші күні бірінші тур - тестілеу өткізіледі (25 тест). Әрбір дұрыс жауап 2 (екі) баллмен бағаланады. Ең жоғары балл 100% дұрыс жауап болған жағдайда 50 бірлікті құрайды.

Бірінші турдың өткізілу уақыты - 60 мин.

Тест парағында түзетулер мен белгілеулерге жол берілмейді (дұрыс немесе дұрыс емес жауаптарды түзету), әйтпесе жауап дұрыс деп есептелмейді.

Барлық сынып оқушыларының жұмысын рәсімдеуге қойылатын жалпы талаптар.

1. Тестілеу өткізу кезінде қатысушыларға тест тапсырмалары бар парақтар және оларға жауап беру үшін мынадай нысанда орындалған парақтар беріледі:

Тест нөмірі	А нұсқасы	В нұсқасы	С нұсқасы	Д нұсқасы	Е нұсқасы
1-ші	-	+	-	-	-

Олимпиадаға қатысушының көзқарасы бойынша дұрыс жауабы бар тиісті бағанда " + " таңбасы, басқа бағандарда – сызықшалар қойылады.

Түзетулері мен сызулары бар бағандарды қазылар алқасы бір мағыналы емес жауап ретінде қабылдайды және дұрыс жауаптарды есептеу кезінде назарға алынбайды.

I тур. Олимпиаданың бірінші күні 5 (бес) сұрақтан тұратын нақты тақырып бойынша жазбаша жұмыс жүргізіледі, олардың әрқайсысына толық жауап берілуі тиіс.

1-тур тапсырмасының 5 (бес) сұрағының әрқайсысына жауаптар 10 (он) баллмен бағаланады:

1. Нақты проблеманы білу және оны ашу дәрежесі, әдеби дереккөздерді пайдалану және дәйексөз келтіру немесе НҚА сілтеме жасау - 6 (5/1) балл.

2. Құқықтық материалды лексикалық және стилистикалық сауатты ашу, ғылыми терминологияны қолдану - 1 балл

3. Материалды ұсыну процесінде логикалық және аналитикалық ойлаудың көрінісі - 2 балл.

4. Әр жауаптың соңында сындарлы қорытындылар мен тұжырымдар жасау қабілеттілігі - 1 балл.

1-турдың тапсырмасы бойынша ең жоғары жиынтық балл 50 баллмен бағаланады (10 балл - 5 сұрақ).

VI. Олимпиаданың II кезеңінің үлгілік тапсырмалар

10 сынып

№ 1 тапсырма

Жағдаяттық тапсырма: 12 жасар Нариман Актоевтардың бақытты толық отбасында тәрбиеленген, молшылықта өмір сүрген. Актоевтар баладан ол асырап алынғанын жасырған. Олардың көршісі, қорғаншылық және қамқоршылық органдары қызметкері Буриев, асырап алынған фактісі туралы білетін, «жан мейірімділігімен» Нариманға шындықты айтып берді, бала күрт өзгерді: өзіне тұйықталып, үйден қашты, сабағын жаман оқи бастады. Баланың ата-анасы онымен әңгімелесіп, неге мінезі өзгергенін түсінуге тырысады. Нариман ата-анасына ештеңе айтпады.

Сонымен бірге, көрші Буриев ата-анасы асырап алған баланы өзінің туған кіші баласын сияқты жақсы көре алмайды деп балаға бірнеше рет айтқан.

Түндердің бірінде бала өзін-өзі өлтіруге дейін жеткізуге тырысқан. Бағына қарай, асылып өлуге арналған жіп үзіліп кетті.

Буриев пен баланың ата-анасы қылмыстық жауапкершілікке тартылады ма? Кінәлі тұлғалардың әрекеттерін саралаңыз.

№ 2 тапсырма

Жағдаяттық тапсырма: Заиров пен Конин спирттік ішімдік ішу кезінде өздерімен бірге ішіп отырған өз бастықтары Махановқа әзілдеуді шешеді. Ол екеуі мас болған Махановты шап беріп ұстап алып оны көлге лақтырып жібереді. Жүзу білметін Маханов бата бастайды, бірақ не Заиров не Конин өз өмірлеріне қорқу салдарынан оған ешқандай көмек көрсеткен жоқ. Нәтижесінде Маханов суға батып кетті.

Үйге қайту жолында Конин полиция органдарына айыбын мойындап бару қажеттілігі туралы ойларын айта бастады. Қарақшылық үшін бұрын сотталған (соттылғандығы жойылған) Заиров жариялылықтан қорқып Конинның кеудесінен және ішінен пышақпен бірнеше рет соққы жасады, Конин өлді деген ойда кетіп қалады. Конинді бейтаныс адам тауып алды, уақытында көрсетілген медициналық көмек арқасында Конин аман қалды.

Кінәлі тұлғалардың әрекеттерін саралаңыз. Жауапты толық негіздеңіз.

10 сыныпқа арналған эссе тақырыбы:

"Қазақстан Республикасы халқының заңгер мамандығына сенім деңгейі"

11 сынып

№ 1 тапсырма

Жағдаяттық тапсырма: Қоғамдық орында балағат сөйлегені үшін Асқаров полиция қызметкерлері Старов және Стамкуловпен ұсталынды. Ұстап алу кезінде полиция қызметкерлері балағат сөйлеуді тоқтатпаған Асқаровтың денесіне бірнеше рет соққы келтірді. Старов жанжалқойдың басынан ұрған кезде, Асқаров қалтасынан бұрауышты алып шығып онымен Старовтың жүрегінің маңында екі соққы жасады. Старов алған жарақаттан сол жерде қайтыс болды.

Асқаров өз айғақтарында полиция қызметкерлері оған күш қолдану бастаған кезде онда кенеттен туындаған қатты жан күйзелісі пайда болып соның салдарынан ол полиция қызметкеріне жарақат келтіргенін тергеушіге мәлімдеді.

Соттық психологиялық-психиатрлық сараптама нәтижелері бойынша қылмыс жасаған сәтте Асқаров шынайы кенеттен туындаған қатты жан күйзелісінде болған.

Асқаровтың әрекеттері құқыққа қайшы келеді ма? Жауапты толық негіздеңіз.

№ 2 Тапсырма

Жағдаяттық тапсырма: Пакердинов Зайцев пен Яхьяровқа көрші үйде орналасқан ломбардқа қарақшылық шабуыл жасауды ұсынды. Пакердинов өзімен бірге қорқыту мақсатында іс жүзінде атуға келмейтін тапанша түріндегі кәдесыйды алып шықты. Шабуыл ниетін жүзеге асыру барысында Пакердинов, Зайцев және Яхьяров Хазанованың көлігін иемденіп алды, олар оны жүріп-тұру және жымқырылған мүлікті тасымалдауға пайдалану үшін, келешекте сатып жіберуді жоспарлады. Пакердинов және Зайцев тапаншаны көрсетіп, Хазановаға өлтірумен қорқыта отырып, оны көлігінен алып шықты, қол-аяғын байлап, ауызын жауып, жолдың жиегіне қалдырып, өздері көлікпен кетіп қалды.

Кінәлі тұлғалар қаладан шығуға әрекет жасаған кезде полиция қызметкерлерімен ұсталынды. Сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында аталған тұлғалар не үшін Хазанованың көлігін иемденгені, сонымен қатар ломбардқа қарақшылық шабуыл жасауға дайындалғандары анықталған.

Хазановаға зиян келтірілмеген.

Пакердинов, Зайцев пен Яхьяровқа қылмыстық жауапкершілікке тартылады ма? Кінәлі тұлғалардың әрекеттерін саралаңыз.

11 сыныпқа арналған эссе тақырыбы:

"Қазіргі заманның жаһандық қатерлері"

II тур. Екінші күні ситуациялық тапсырмаларды шешу бойынша екінші тур өткізіледі.

Олимпиадаға қатысушыға ситуациялық тапсырмаларды шешу ұсынылады, оны келесі бағалау критерийлеріне сәйкес ашу керек:

1. Материалды сауатты баяндау қабілеті - 10 балл.
 2. Категориялық аппараттың және ғылыми дәлелдеменің болуы - 20 балл.
 3. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес мәселені шешу жолдары - 20 балл.
- Тапсырмаларды шешу үшін қатысушы ең көп дегенде 50 балл ала алады.

Олимпиаданың екінші күні эссе жазу бойынша жазбаша жұмыс жүргізіледі, толық жауап берілуі тиіс.

1. Жалпы сипаттамасы.

Эссе – қысқаша очерк - жалпы гуманитарлық-құқықтық тақырыпта қысқаша очерк-пайымдау. Эссе белгілі бір мәселе немесе сұрақ бойынша жеке әсерлері мен ойларын білдіреді және тақырыпты толық түсіндіруді талап етпейді. Эссе өзіндік шығармашылық ойлау деңгейін, ақпаратты құрылымдау, себеп-салдарлық байланыстарды айқындау, өз тұжырымдары мен бағаларын дәлелдеу қабілетін көрсетеді.

2. Берілген тақырып бойынша эссе:

- 1) сыни ойлау дағдыларын көрсету;
- 2) пән саласы бойынша стратегиялық және кәсіби түсінігін көрсету;
- 3) эссе көлемі 500 сөзден аспауы тиіс;
- 4) эссе жазу «Дарын» бланкісінде жүргізіледі.

3. Эссенің мазмұнына қойылатын талап:

- 1) эссе құрылымы кіріспе, негізгі және қорытынды бөлімдерден тұрады;
- 2) эссе нормативтік құқықтық, сот актілерін талдауды, құқықтық тұжырымдамаларды, құқықтық даулы жағдайларды берілген тақырыпқа сай түсіндіруді қамтиды;
- 3) эссе логикалық және дәлелді ойлау дағдыларын меңгергенін, өз ойын баяндау дәйектілігін көрсетеді;
- 4) эсседе талдаудың әртүрлі әдістері қолданылуы мүмкін.

Эссе мамандығы бойынша бағалау критерийлері:

№	Бағалау критерийлері	Жоқ	Ішінара	Иә
1	берілген құқықтық тақырып бойынша проблемалық сұрақтарды анықтау және талдау білігі	0	5	10
2	сыншылдығы және креативтік ойлау	0	2	5
3	өз көзқарасын дәлелдеу және растау қабілеті	0	5	10
4	қорытындыларының негізділігі	0	2	5
5	мәселені шешудің практикалық және іске асырылатын жолдарын анықтау	0	2	5
6	мемлекеттің стратегиялық және бағдарламалық құжаттарын білу, құқықтық сауаттылық, заңнамаға сілтеме жасау	0	5	10
7	грамматика және лексика	0	2	5

Барлығы	0	23	50
----------------	----------	-----------	-----------

1. Қазылар алқасының мүшелері жұмыстарды бағалау кезінде сәйкестендіру деректерінің құпиялылығын сақтау үшін барлық жазбаша жұмыстар (эсселер) штрих-кодтарды пайдалана отырып міндетті кодтауға жатады.

2. Ұпайларды азайтуға негіз болатын факторлар:

- 1) берілген тақырыптың мәнін түсінбеу;
- 2) баяндауда құрылымдылықтың болмауы;
- 3) негізгі сұрақтың жауабын ұстай алмау (тақырыптан ұзақ алшақтау);
- 4) дәлелдеудің (дәлелдемелердің) орнына риториканы (дәлелденбеген жалпы пайымдауды) қолдану;
- 5) аналитикалық материалмен расталмаған кең сипаттамалық бөлік;
- 6) қажетсіз қайталау.

Жазбаша жұмыстарды (эсселерді) қазылар алқасының мүшелері зерделейді және бағалайды.

II-тур тапсырмасы бойынша ең жоғары жиынтық балл 50 баллмен бағаланады.

II-турды өткізудің уақыты - 90 мин.

ЕКІ ТУР БОЙЫНША МАКСИМАЛДЫ БАЛЛ:

100 балл

Барлық сынып оқушыларының жұмысын рәсімдеуге қойылатын жалпы талаптар.

1. Екінші тур бойынша барлық жазбаша жұмыстар оқушы дәптерлерінде (сызғышта) жиектері бар немесе "Дарын" арнайы бланкілерінде орындалуы тиіс.
2. Ахуалдық міндеттерді шешу кезінде қатысушыларға жауап беру үшін парақтар беріледі.
3. 2 турдың жазбаша жауабының титул парағы, орындалған тапсырмаларды шифрлау Республикалық әдістемелік кеңестің талаптарына сәйкес ресімделеді.

VII. Олимпиадаға қатысушыларға кеңестер

1. Дайындық кезінде тапсырмаларды рет-ретімен қараған дұрыс, бірақ бәріне жауап бермей, сіз үшін ең қызықты деген тапсырмаларға жауап беру абзал.

2. Тапсырма бойынша жұмыс оның жауабымен шектелмейді. Негізгі идеяларды бөліп көрсетуге тырысыңыз, ұқсастықтар мен жалпылау туралы ойланыңыз. Салыстырмалы түрде қарапайым тапсырмалармен жұмыс жасай

отырып, жетістікке жетуге болады, яғни бұрын қол жетімсіз, шешімі қиын тапсырмаларға жеңіл жол табуға болады.

Олимпиадада:

3. Тапсырманың күрделілігі жауаптардың логикалық және дәйекті көрсетілуіне мүмкіндік бермейтін жағдай әрқайсымыз үшін сөзсіз. Бұл жағдайда кеңес: тапсырмалардан бас тартып, жағдайды бағалаңыз. Егер кем дегенде кішігірім жетістіктер байқалса, онда сіз жалғастыра аласыз, ал егер ой шеңберде нәтижесіз жүрсе және оны бұзу мүмкін болмаса, онда тапсырманы қалдыру жақсы.

4. Егер сіз кейбір мәлімдемелердің дұрыс екенін білмесеңіз, оны кезекпен дәлелдеуге тырысыңыз.

5. Егер сіз мәселені шешсеңіз, оны дереу жасаңыз. Бұл логикалық ойлаудың дұрыстығын тексеруге және басқа тапсырмалар үшін ойларды босатуға көмектеседі.

6. Егер сіз берілген тапсырмаларға өте оңай жауап берсеңіз, мүмкін сіз шарттарды түсінбеген шығарсыз немесе дұрыс жауап бермеген шығарсыз, қайта сұраңыз, екі рет тексеріңіз.

ОСНОВЫ ПРАВОВЕДЕНИЯ

*Куналиева Г.А. (д.ю.н., профессор)
Успанов Ж.Т. (к.ю.н., доцент)*

I. Общие указания

На современном этапе развития общества особое значение приобретают вопросы коммуникативной компетенции человека, использующего право как средство познания защиты прав и интересы человека, целесообразного и эффективного общения, выражения знаний, чувств, эмоций. Коммуникативная компетенция является одной из важнейших характеристик личности, без формирования которой не представляется возможным сама деятельность человека в современном обществе. В связи с этим основы правоведения должно способствовать становлению личности, социально активной, разносторонне развитой, самостоятельно мыслящей, владеющей всеми видами речевой и ораторской деятельности в разных коммуникативных ситуациях.

Известно, что проведение олимпиады является существенным компонентом в таком становлении. Главная задача олимпиады по правоведению – выявление и поддержка одаренных детей, способных к углубленному изучению и научному исследованию права, умеющих не только грамотно владеть правом, но и проявлять собственное логическое мышление. Такая задача обуславливает и требования к олимпийским заданиям.

Задания олимпиады ориентированы на учащихся 8, 9, 10 и 11-х классов общеобразовательной школы и основаны на требованиях учебных программ для общеобразовательных школ и содержания учебных материалов, рекомендованных Министерством образования и науки РК к применению в учебном процессе в средних общеобразовательных учреждениях. Вместе с тем характер многих заданий дает участникам олимпиады возможность широко использовать знания, полученные в процессе внеклассной и самостоятельной работы по правоведению, чтении дополнительной литературы.

Все этапы Олимпиады школьников по правоведению традиционно состоят из двух туров.

Первый тур предполагает выполнение тестовых заданий. По мнению членов жюри, представляется целесообразным предлагать 25 тестовых вопросов, что дает возможность участнику олимпиады получить максимальную оценку - *50 баллов*.

Второй тур всех этапов Олимпиады по основам правоведения состоит из задачи или эссе и дает возможность участнику олимпиады получить максимальную оценку - *50 баллов*.

Олимпиады всех этапов должны проходить в два тура, продолжительностью не менее:

- районные олимпиады - 2 часа (оптимально 3 часа);
- областные олимпиады – 90 минут (оптимально 2 часа);
- республиканские олимпиады – 60 минут (оптимально 90 минут).

Задания отборочного этапа оцениваются по параметрам и критериям III этапа в соответствии с данными рекомендациями и критериями оценки, вложенных в пакет с заданиями.

Жюри составляет задания для каждого этапа, отвечает на вопросы участников во время туров, проверяет их работы и выявляет участников, допущенных на следующий этап. Все работы выполняются коллективно, вопросы решаются коллегиальным голосованием. Очень важно чтобы эссе и задачи нового этапа были сложнее, чем предыдущего этапа.

При составлении заданий необходимо учитывать следующее:

1. Нельзя предлагать задания, использующие многозначность ответов. Формулировки заданий должны быть такими, чтобы допускали однозначное истолкование учеником.

2. Допускается решение единых задач разным классам в одном и том же туре, но при строжайшем условии, что эти туры будут проходить одновременно.

3. Очень важно известить участников, что задания в тексте расположены в порядке возрастания сложности, но они могут на них отвечать в любом порядке.

4. На первом этапе рекомендуется предлагать пару стандартных заданий повышенной сложности.

5. Задания должны быть разнообразными по тематике. Например: недопустимо наличие в варианте вопросов только по Конституции РК. Стоит также позаботиться о том, чтобы в варианте были предоставлены вопросы по уголовному праву, административному праву, гражданскому праву, семейному праву, трудовому праву, коррупции, философии, психологии, логика, этика, ораторское искусство, нормативно-правовые акты и т. п.

6. Составленные задания должны строго проверяться членами жюри, для выявления недочетов, разнообразных решений и для определения ее сложности, что необходимо при присвоении номера заданий.

7. Необходимо проследить за разнообразием вопросов в заданиях.

8. Варианты должны быть тщательно сбалансированы по сложности заданий. Необходимо одновременно добиться того, чтобы почти каждый участник олимпиады ответил на вопросы хоть что-то, и чтобы наиболее сильным школьникам было над чем «поломать голову».

9. Задания, предлагаемые на олимпиаде всегда должны иметь вопросы, не выходящие за рамки фундаментальной школьной программы.

10. При составлении заданий нового этапа необходимо просмотреть все вопросы, которые предлагались на предыдущих этапах, чтобы эти вопросы и варианты не повторились на новом этапе.

II. Указания для десятого класса

Ученик 10-го класса должен уметь изъясняться по основам права логично, уметь одинаково хорошо обращаться с понятиями и свойствами.

Поэтому понятное упрощение заданий для учеников этого класса необязательно. Они должны самостоятельно рассуждать на любую тему основ права, поэтому около половины заданий должны быть взяты вне пределов школьной программы.

В каждом туре всех этапов олимпиады для 10-го класса должны присутствовать задачи. Обязательны задачи из другой области.

При проверке не прощаются ошибки, трудно устранимых пробелов знаний, плохое изложение идеи и т.п., за которые членами жюри снимаются баллы. Правильные идеи, ведущие к решению, оцениваются минимально, ошибочные рассуждения не оцениваются.

Таким образом, отметим принципиальное отличие при выявлении победителей: полное решение оценивается выше, чем не полное решение нескольких заданий.

III. Указания для одиннадцатого класса

Ученикам одиннадцатого класса предъявляются самые высокие требования. Они должны владеть предметом основ права почти свободно, должны уметь рассуждать на любую тему.

В каждом туре всех этапов олимпиады для 11-го класса должны присутствовать задачи. Обязательно одна задача должна быть из различных областей права.

Кроме полного решения при оценке в баллах учитываются только конкретные, четко сформулированные, доказанные утверждения на пути, ведущие к полному ответу.

IV. Советы членам жюри

1. В целях более справедливой оценки желательно чтобы один вариант проверял один человек.

2. До завершения проверки не следует выставлять баллы, а лучше придерживаться следующего в работе ответа.

В конце проверки в зависимости от трудности продвижения и услышав мнения остальных членов жюри, следует проставить за каждый тип ошибок и продвижений соответствующие баллы.

К примеру: А – 1 балл, В – 2 балла, С – 3 балла и т. д.

3. Обязательно надо проводить разбор и апелляцию заданий, причем разборы желательно делать до апелляции и при разборе рассказывать ученикам, за что снимались баллы, а за что добавлялись. Это значительно сократит число учеников, желающих подать на апелляцию.

V. Примерные тесты I - этапа олимпиады по основам правоведения

10 класс

1. Укажите основные категории философии И. Канта:

- A) априорное и апостериорное знание
- B) тезис-антитезис-синтез
- C) законы и категории диалектики
- D) идея отчуждения
- E) абсолютная идея

2. Суть даосской этики по принципу «У-Вэй» (недеяния):

- A) Чего не желаешь себе, того не делай людям (жэнь)
- B) Человек с высшим Дэ бездейтелен и осуществляет недеяние
- C) Почтительность к родителям и уважительность к старшим братьям (сяо)
- D) Тот, кто не знает мин (Воли небес), не может быть благородным
- E) Не знать этикет (ли) – значит не иметь возможности укрепиться в должном поведении

3. Какая стихия является составляющей основой космологии Китая:

- A) металл
- B) атом
- C) воздух
- D) ветер
- E) эфир

4. Нормальная продолжительность рабочего времени в неделю:

- A) не должна превышать 36 часов
- B) не должна превышать 38 часов
- C) не должна превышать 40 часов
- D) не должна превышать 45 часов
- E) не должна превышать 60 часов

5. В соответствии с законами Республики Казахстан курение запрещено:

- A) в общественных местах
- B) в отдельных общественных местах
- C) на улице
- D) на транспорте
- E) в парках

1 ТУР (10 класс) письменное задание

1. Основы теории государства и права

- 1.1 Понятие и признаки государства
- 1.2 Понятие и признаки правового государства
- 1.3 Понятие и признаки право. Правовая культура
- 1.4 Понятие и виды нормативно-правовых актов
- 1.5 Понятие, основание и виды юридической ответственности

11 класс

1. Тип философского мировоззрения, представленный Ф. Шеллингом:

- А) субъективный идеализм
- В) объективный идеализм
- С) абсолютный идеализм
- Д) трансцендентальный идеализм
- Е) наивный идеализм

2. Административное задержание означает:

- А) краткосрочное ограничение личной свободы лица
- В) задержание на постоянной основе
- С) задержание на неопределенное время
- Д) задержание на длительное время
- Е) задержание по факту уголовного правонарушения

3. Решение по вопросам гражданства может быть пересмотрено...

- А) Премьер-министром
- В) МИД РК
- С) МВД РК
- Д) Президентом
- Е) Не может быть пересмотрено

4. Республика Казахстан – социальное государство. Это значит, что ...

- А) государство заботится о всех группах населения
- В) государство выражает интересы одного господствующего класса, принимает законы, угодные данному классу
- С) государство, в котором развиты рынок и рыночные отношения
- Д) Государство заботится только о пенсионерах
- Е) Государство отвечает по внешнему долгу

5. Какая функция государства должна стать главной в цивилизованном обществе?

- А) ирригационная функция

- В) хозяйственная функция
- С) налогообложение
- Д) охрана прав и интересов человека.
- Е) охранительная функция

1 ТУР (11 класс) письменное задание

1. Основы уголовного права Республики Казахстан

- 1.1 Понятие и общая характеристика уголовного права
- 1.2 Преступление и уголовный проступок: понятие, признаки и разграничение
- 1.3 Понятие и элементы состава уголовного правонарушения
- 1.4 Понятие и виды наказания
- 1.5 Как бороться с терроризмом и экстремизмом? Какие проводятся меры по предупреждению с терроризмом и экстремизмом в нашем государстве?

Критерии оценки тестирования:

I тур. В первый день олимпиады проводится первый тур - тестирование (25 тестов). Каждый правильный ответ оценивается в 2 (два) балла. Максимальный балл составляет 50 единиц при наличии 100% правильных ответов.

Время проведения первого тура – 60 мин.

На тестовом листе не допускаются исправления и пометки (правки правильных или неправильных ответов), иначе ответ не будет засчитан как верный.

Общие требования к оформлению работ учащихся всех классов.

1. При проведении тестирования участникам выдаются листы с тестовыми заданиями и листы для ответа на них, выполненные по следующей форме:

Номер теста	вариант А	вариант В	вариант С	вариант D	вариант Е
1-ый	-	+	-	-	-

В соответствующей графе, где на взгляд участника олимпиады содержится правильный ответ, ставится символ «+», в других графах – прочерки.

Графы, в которых имеются пометки и зачеркивания, воспринимаются жюри как неоднозначный ответ и не принимаются во внимание при подсчете правильных ответов.

I тур. В первый день олимпиады проводится письменная работа по конкретной теме, состоящей из 5 (пяти) вопросов, на каждый из которых должен быть дан развернутый ответ.

Ответы на каждый из 5 (пяти) вопросов задания 1 тура оцениваются в 10 (десять) баллов:

1. Знание конкретной проблемы и степень ее раскрытия, использование и цитирование литературных источников либо выжимок из НПА - 6 (5/1) баллов.
2. Лексически и стилистически грамотное раскрытие юридического материала, привлечение научной терминологии - 1 балл
3. Проявление логического и аналитического мышления в процессе изложения материала - 2 балла.
4. Способность к конструктивным выводам и умозаключениям в конце каждого ответа - 1 балл.

Максимальный суммарный балл по заданию 1 тура оценивается в 50 баллов (10 баллов - 5 вопросов).

VI. Примерные задачи II этапа олимпиады по основам правоведения

10 класс

Задача № 1

Ситуационная задача: 12-летний Нариман воспитывался в благополучной полной семье Актюевых, жил в достатке. Актюевы держали в секрете от мальчика, что он - усыновленный. Их сосед Буриев, сотрудник органа опеки и попечительства, знавший о факте усыновления по «доброте душевной» рассказал Нариману правду, мальчик резко изменился: замкнулся в себе, начал убегать из дома, стал плохо учиться. Родители мальчика проводили с ним беседы, пытаясь понять причину изменившегося поведения. Нариман родителям ничего не сказал.

При этом сосед Буриев неоднократно говорил мальчику, что приемного сына родители никогда не смогут полюбить так, как любят своего родного младшего сына.

В одну из ночей мальчик пытался покончить жизнь самоубийством. Веревка, на которой он пытался повеситься, к счастью, оборвалась.

Подлежат ли уголовной ответственности Буриев и родители мальчика? Квалифицируйте действия виновных лиц.

Задача № 2

Ситуационная задача: Заиров и Конин во время употребления спиртных напитков решили пошутить над своим начальником Махановым, который вместе с ними распивал спиртное. Они вдвоем схватили пьяного Маханова и скинули его в озеро. Маханов, не умеющий плавать, стал тонуть, однако ни Заиров, ни Конин, опасаясь за собственную жизнь, не оказали ему помощь. В результате Маханов утонул.

По пути домой Конин, раскаиваясь, стал высказывать мысль о целесообразности явки с повинной в органы полиции. Заиров, ранее судимый за разбой (судимость погашена), опасаясь огласки, нанес Конину ножом несколько ударов в грудь и в живот, и, полагая, что Конин мертв, ушел. Конина обнаружил прохожий, благодаря своевременно оказанной медицинской помощи Конина удалось спасти.

Квалифицируйте действия виновных лиц. Дайте обоснованный ответ.

Тема эссе для 10 класса:

«Уровень доверия населения Республики Казахстан к профессии юриста»

11 класс

Задача № 1

Ситуационная задача: Аскарков был задержан сотрудниками полиции Старовым и Стамкуловым за то, что тот нецензурно выражался в общественном месте. В ходе задержания сотрудники полиции нанесли несколько раз удары по телу Аскаркова, который продолжал выражаться нецензурно. Когда Старов ударил дебошира по голове, Аскарков вытащил из кармана отвертку и нанес ею два удара в область сердца Старова. Старов от нанесенных повреждений скончался на месте.

Аскарков в своих показаниях следователю заявил, что когда сотрудники полиции начали применять к нему физическую силу, у него внезапно возникло состояние сильного волнения, вследствие которого он и причинил повреждения сотруднику полиции.

По результатам судебной психолого-психиатрической экспертизы установлено, что Аскарков в момент совершения преступления, действительно, находился в состоянии сильного душевного волнения.

Противоправны ли действия Аскаркова? Дайте обоснованный ответ.

Задача № 2

Ситуационная задача: Пакердинов предложил Зайцеву и Яхьярову совершить разбойное нападения на ломбард, находящийся в соседнем городе. Пакердинов взял с собой сувенир в виде пистолета, фактически непригодный для стрельбы, в целях устрашения при нападении. Реализуя умысел на совершение нападений, Пакердинов, Зайцев и Яхьяров завладели автомобилем Хазановой, который они хотели использовать для передвижения и перевозки похищенного имущества, и в дальнейшем продать его. Пакердинов и Зайцев, угрожая Хазановой убийством, и, демонстрируя пистолет, вывели ее из машины, связали руки и ноги, закрыли кляпом рот, положили на обочину дороги и уехали на ее автомобиле.

Виновные при попытке выезда из города были задержаны сотрудниками полиции. В ходе досудебного расследования было установлено, для чего указанные лица завладели автомобилем Хазановой, и о том, что они готовились совершить разбойное нападения на ломбард.

Хазановой физический вред не причинен.

Подлежат ли уголовной ответственности Пакердинов, Зайцев и Яхьяров? Квалифицируйте действия виновных лиц.

Тема эссе для 11 класса:

«Глобальные угрозы современности»

II тур. Второй день олимпиады проводится второй тур по решению ситуационных задач.

Участнику олимпиады предлагается решить ситуационную задачу, которую следует раскрыть в соответствии со следующими критериями оценки:

1. Способность к грамотному изложению материала – 10 баллов.
2. Наличие категориального аппарата и научная аргументация - 20 баллов.
3. Пути решения задачи в соответствии с действующим законодательством – 20 баллов.

Всего за решение задачи участник может получить максимум 50 баллов.

Второй день олимпиады проводится письменная работа по написанию эссе, должен быть дан развернутый ответ.

1. Общая характеристика.

Эссе – краткий очерк – рассуждение на общую гуманитарно – правовую тематику. Эссе выражает индивидуальные впечатления и соображения по конкретному поводу или вопросу и не претендует на исчерпывающую трактовку предмета. Эссе показывает уровень самостоятельного творческого мышления, умение структурировать информацию, выделять причинно-следственные связи, аргументировать свои выводы и оценки.

2. Эссе на заданную тему должен:

- 1) **демонстрировать навыки критического мышления;**
- 2) **демонстрировать стратегическое и профессиональное понимание предметной области;**
- 3) объем эссе не должен превышать 500 слов;
- 4) написание эссе проводится на бланке «Дарын».

3. Требование к содержанию эссе:

- 1) структура эссе состоит из вводной, основной и заключительной частей;

2) эссе содержит анализ нормативных правовых, судебных актов, разъяснение правовых концепций, правовых спорных ситуаций на заданную тему;

3) эссе демонстрирует владение навыками логического и аргументированного мышления, последовательность изложения своей мысли;

4) в эссе могут применяться различные методы анализа.

Критерии оценивания по специальности эссе:

№	Критерии оценивания	Нет	Частично	Да
1	умение выявлять и анализировать проблемные вопросы по заданной правовой теме	0	5	10
2	критичность и креативность мышления	0	2	5
3	умение аргументировать и подтвердить свою точку зрения	0	5	10
4	обоснованность выводов	0	2	5
5	определение практических и реализуемых путей решения проблемы	0	2	5
6	знание стратегических и программных документов государства, правовая грамотность, ссылка на законодательство	0	5	10
7	грамматика и лексика	0	2	5
	Всего	0	23	50

1. Все письменные работы (эссе), подлежат обязательному кодированию с использованием штрих-кодов для соблюдения конфиденциальности идентификационных данных при оценке работ членами жюри.

2. Факторы, которые дают основание для снижения баллов:

1) непонимание сути заданной темы;

2) отсутствие структурированности в изложении;

3) неумение придерживаться ответа на основной вопрос (пространные отвлечения от темы);

4) использование риторики (бездоказательных общих рассуждений) вместо аргументации (доказательств);

5) обширная описательная часть, не подкрепленная аналитическим материалом;

6) повторы без необходимости.

Письменные работы (эссе) изучаются и оцениваются членами жюри.

Максимальный суммарный балл по заданию II тура оценивается в 50 баллов.

Время проведения второго тура – 90 мин.

МАКСИМАЛЬНЫЙ БАЛЛ ПО ДВУМ ТУРАМ СОСТАВЛЯЕТ: 100 БАЛЛОВ

Общие требования к оформлению работ учащихся всех классов.

1. Все письменные работы по второму туру должны быть выполнены в ученических тетрадях (в линейку) с полями или в специальных бланках «Дарын».
2. При решении ситуационных задач участникам выдаются листы для ответа на них.
3. Титульный лист письменного ответа 2 тура, шифровка выполненных заданий оформляются в соответствии с требованиями республиканского методического совета.

VII. Советы участникам олимпиад

1. При подготовке лучше просматривать задания по порядку, но отвечать не на все, а наиболее интересные для вас.

2. Работа над заданием не исчерпывается ее ответом. Попробуйте выделить основные идеи, подумайте об аналогиях и обобщениях. Только после такой работы над сравнительно простыми заданиями можно получить награду – решить ранее недоступную.

На олимпиаде:

3. Для каждого из нас неизбежна ситуация, когда сложность задания не позволяет логичному и последовательному изложению ответов. В этом случае совет: оторвитесь от заданий и оцените сложившееся положение. Если заметны хоть небольшие продвижения, то можно продолжить, а если мысль бесплодно ходит по кругу и разорвать его не удастся, то задачу лучше оставить.

4. Если вам не ясно, верны ли некоторые утверждения, то попытайтесь поочередно его доказывать.

5. Если вы решили задачу, то сразу оформляйте ее. Это поможет проверить правильность логичных рассуждений и освободить мысли для других заданий.

6. Если на поставленные задания ответили очень легко, возможно вы не поняли условия или неправильно ответили, переспросите, перепроверьте.

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

Абишева С.Д., д.ф.н., профессор

На современном этапе развития общества особое значение приобретают вопросы коммуникативной компетенции человека, использующего язык как средство познания окружающего мира, целесообразного и эффективного общения, выражения знаний, чувств, эмоций. Коммуникативная компетенция предстает как одна из важнейших характеристик личности, без формирования которой не представляется возможным сама деятельность человека в современном обществе. В связи с этим филологическое образование должно способствовать становлению личности, социально активной, разносторонне развитой, самостоятельно мыслящей, владеющей всеми видами речевой и творческой деятельности в разных коммуникативных ситуациях.

Известно, что проведение олимпиады является существенным компонентом в таком становлении. Главная задача олимпиады по русскому языку и литературе – выявление и поддержка одарённых детей, способных к углубленному изучению и научному исследованию языка и литературы, умеющих не только грамотно анализировать литературные произведения, но и проявлять собственное литературное творчество. Такая задача обуславливает и требования к олимпийским заданиям.

Задания олимпиады ориентированы на учащихся 9, 10 и 11-х классов общеобразовательной школы и основаны на требованиях учебных программ для общеобразовательных школ и содержания учебных материалов, рекомендованных Министерством образования Республики Казахстан к применению в учебном процессе в средних общеобразовательных учреждениях. Вместе с тем характер многих заданий дает участникам олимпиады возможность широко использовать знания, полученные в процессе внеклассной и самостоятельной работы по литературе и русскому языку, чтении дополнительной литературы.

Все этапы Олимпиады школьников по русскому языку и литературе традиционно состоят из двух туров.

Первый тур предполагает написание эссе. В условиях перехода на обновленное содержание казахстанского образования и его соответствия эффективной мировой практике востребована именно форма сочинения-эссе. Написание эссе относится к повышенному уровню сложности. Из всей олимпиадной работы это наиболее сложное задание, поэтому за его выполнение можно получить сразу большое количество баллов.

По мнению членов жюри, представляется целесообразным предложить участникам олимпиады прочитать художественный или публицистический текст на нравственную (морально-этическую), философскую или социальную проблему. Опираясь на предложенный текст, необходимо написать эссе.

Участник олимпиады должен сформулировать и прокомментировать одну из проблем, поставленных автором текста. Он должен убедительно написать, согласен или не согласен с точкой зрения автора (рассказчика). Свое

мнение он аргументирует, опираясь на свой читательский опыт. Олимпиадная работа – это оригинальный ученический текст, строго соответствующий поставленной цели или проблеме.

Эссе (нескл., ср. р., в переводе с французского – буквально «опыт») – разновидность очерка – научного, исторического, критического, публицистического характера. В эссе главную роль играет не сам факт, а впечатления и ассоциации, которые он вызывает у автора, раздумья и размышления о жизни, о событиях в науке, искусстве, литературе. Чаще всего эссе по форме представляет собой рассуждение-размышление.

Закон жанра	неожиданность (читай: оригинальность) и субъективизм выводов
Содержание эссе	это должен быть «моментальный снимок» состояния души, вашего яркого впечатления, переживания
Тема	частные, индивидуальные впечатления и соображения, размышления по поводу услышанного, прочитанного, просмотренного
Композиции текста	стройная, логически выдержанная
Языковые особенности	краткость, образность, афористичность; высокая экспрессивность; свободное использование лексического состава языка – от слов высокого стиля до разговорной лексики

Целью написания эссе является развитие умения учащихся творчески осмысливать выбранную тему, выражать свое мнение и суждение по поставленной проблеме, аргументируя свою позицию.

Задачи:

1. уметь последовательно и логически верно передавать собственное суждение;
2. уметь аргументировать, приводя примеры по соответствующей теме;
3. показать навыки ассоциативного и критического мышления;
4. показать грамотное орфографическое, пунктуационное, стилистическое написание текста. Показать разнообразие словарного запаса.

Осмысление темы

Участник олимпиады, опираясь на личный опыт, собственное видение, объясняет свое понимание темы, используя в качестве доказательства примеры из художественных произведений.

Выделение проблемы

Тема предлагаемого текста позволяет выделить ту или иную проблему, подлежащую обсуждению. При этом необязательно, чтобы участник олимпиады принял позицию, обозначенную в теме.

Формулирование идеи эссе

Рекомендуется идею эссе представить в виде тезиса (тезисов). Тезисом может быть авторская мысль, цитата, фразеологизм, пословица, поговорка, риторическое восклицание.

Аргументация

Тезис (тезисы) требует аргументации. Аргументы – это факты, явления общественной жизни, события, жизненные ситуации и жизненный опыт, научные доказательства, ссылки на мнения ученых, на литературные произведения и др. Фактический материал может быть отправной точкой в размышлениях автора олимпиадной работы. В эссе используется не менее двух аргументов из любых вышеперечисленных источников.

Аргументы должны быть вескими и убедительными.

Авторская оценка темы и выбранной проблемы

Для эссе характерно кольцевое обрамление, поэтому важно в конце работы вернуться к заявленному тезису (тезисам), чтобы дать оценку проблеме.

Основные признаки эссе

Обращение к значительным философским, историческим, искусствоведческим, литературным проблемам.

Субъективность, ярко выраженная позиция автора, порой исповедальный характер произведений.

Отсутствие заданной композиции, свободная форма изложения.

Сравнительно небольшой объем.

Обязательные элементы структуры эссе

Ключом к успеху олимпиадной работы является композиция эссе. Как и любой текст, эссе имеет свою структуру. Вам предстоит показать уровень культуры мышления.

Вступление – один абзац. Используйте ловушки для привлечения внимания, такие как: цитата, стихотворение, вопрос, размышления, необычные факты, идей или смешные истории. Нет необходимости высказывать в первом предложении основную мысль. Но оно должно подводить к ней или как-то

относиться к главной идее или тезису, а также содержать основные положения эссе.

Избегайте таких фраз, как «Это эссе про...» или «Я собираюсь поговорить про...».

Основная часть – наиболее объемная часть текста. Она состоит из тезиса (тезисов) и нескольких аргументов. Тезис необходимо оформить в виде короткой законченной мысли, которую хочет донести автор до читателя эссе. Объем – 2-3 абзаца.

Заключение – один абзац. Участник олимпиады демонстрирует свой взгляд на проблему, подводит итоги.

Объем эссе:

9 класс – 200-250 слов.

10 класс – 250-300 слов.

11 класс – 300-350 слов.

На написание эссе по русскому языку и литературе отводится 3 (три) астрономических часа.

Текст эссе должны отличать:

- наличие определенной темы;
- наличие основной мысли;
- смысловая и структурная связность;
- композиционная стройность;
- точность, богатство и выразительность речи.

Следует помнить, что большую роль при выставлении баллов за эссе играет орфографическая, пунктуационная и стилистическая грамотность автора.

Примерный вариант задания

Прочитайте отрывок из выступления известного ученого, культуролога, литературоведа Ю.М. Лотмана. Сформулируйте и прокомментируйте проблему, поставленную автором текста.

Напишите, согласны или не согласны Вы с точкой зрения автора прочитанного текста. Объясните почему. Свое мнение аргументируйте, опираясь в первую очередь на читательский опыт, а также на знания и жизненные наблюдения.

Подберите заголовок для своего эссе.

Объем эссе – 300-350 слов.

Жизнь каждого человека проходит в неких изолированных кругах. Один живёт в маленьком кружке, другой – в круге побольше, третий – в ещё большем. Величина вашего круга определяется многими признаками: что вам любопытно, что вы знаете, что вас интересует и – ещё один и очень важный – что вам больно? Одному, например, больно, когда его ударят, а другой на это

только скажет: ну, по морде, это не опасно, лишь бы не убили. Круг побольше, когда человек на оскорбление отвечал дуэлью и говорил, что оскорбление хуже, чем смерть: смерть не может унижить человека, а оскорбления я не перенесу. Другой скажет: я не перенесу оскорбления людей, которых я люблю: я не дам обижать моих детей, не дам оскорблять свою мать, но вот чужого человека... Когда больно от чужой боли – это и есть самый большой круг, круг культурного человека.

Жизнь требует от человека очень многого. У него возникает множество ситуаций, когда появляется возможность выбора: поступить одним или другим способом. Не бывает обстоятельств, когда нельзя поступить иначе. А если у нас такие обстоятельства всё-таки находятся, значит, у нас нет совести. Совесть – это то, что диктует, как поступить, когда есть выбор. А выбор есть всегда... Итак, чему же учатся люди? Люди учатся Знанию, люди учатся Памяти, люди учатся Совестью. Это три предмета, которые необходимы в любой Школе и которые вобрало в себя искусство. А искусство это по сути своей Книга Памяти и Совестью. Нам надо только научиться читать эту Книгу. (Ю.М. Лотман. Чему же учатся люди? / Из выступления на открытии русской гимназии при Тартуском университете, 1990 г.)

В тексте Ю.М. Лотмана поднимается проблема выбора. Эта проблема поднималась много раз в русской, казахской и мировой литературе. Ученый считает, что в жизни всегда есть выбор: поступить по совести или вопреки ей.

В качестве аргументов можно использовать следующие произведения: повесть В. Быкова «Сотников», роман М. Булгакова «Мастер и Маргарита», повесть В. Короленко «Слепой музыкант», рассказ М. Шолохова «Судьба человека» и др.

Критерии оценки эссе

№ №	Требования	Баллы
1	Понимание смысла предложенного фрагмента текста и степень раскрытия темы эссе	5
2	Наличие трех примеров-аргументов, основанных на литературном материале	10
3	Умение самостоятельно дать точное название и логическая, композиционная последовательность эссе	5
4	Соблюдение фактологической точности	4
5	Орфография	8
6	Пунктуация	8
7	Соблюдение стилистических и речевых норм	10
Итого		50

Итого: за 1 тур участник олимпиады может получить максимальную оценку – 50 баллов; минимальное количество баллов для участия во втором туре – 25 баллов, при этом количество ошибок не должно превышать 7 (2/5, 3/4, 1/6). **Если в эссе свыше 7 ошибок, даже при отличном содержании учащийся не допускается ко 2-му туру.**

Второй тур всех этапов Олимпиады по русскому языку и литературе состоит из двух заданий и дает возможность участнику олимпиады получить максимальную оценку – 50 баллов.

I. Задания по русскому языку

Содержание и последовательность введения заданий довольно традиционны: они отвечают апробированным учебным программам по курсам «Современный русский язык» и «Русский язык и культура речи». Задания включают вопросы по всем уровням языка: орфография и пунктуация, фонетика и орфоэпия, лексикология и фразеология, морфемика и словообразование, морфология, синтаксис, стилистика и культуры речи. Известно, что подход к языку как уровневой системе, в которой все языковые единицы взаимосвязаны и взаимообусловлены, позволяет не только решать собственно учебные задачи, но и развивать лингвистическую компетентность учащихся, расширять их представления о языке, формировать мыслительные структуры и мировоззрение. Вместе с тем формулировка заданий, материал, предлагаемый для анализа, включение в задания задач повышенной сложности и занимательного характера – всё это нацелено не просто на проверку усвоенных знаний, а на активизацию эвристических задатков учащихся.

Задания и вопросы, предлагаемые для участников олимпиады, различны и по уровню трудности, и по используемому материалу. Степень сложности заданий и серьезности требований к анализу языковых явлений возрастает от этапа к этапу, и от класса к классу. Наиболее сложные задания, при выполнении которых требуются глубокие знания по теории языка, умения решать нестандартные лингвистические задачи, видеть и анализировать синкретичные явления языка, размышлять над парадоксальными языковыми фактами, предлагаются учащимся на Республиканском этапе олимпиады.

Материал заданий разнообразен как по структуре (это могут быть и тексты, и предложения, и словосочетания, и отдельные слова), так и по источнику (художественная литература, городской фольклор, рекламные тексты, деловая документация и др.). Авторы заданий исходят при этом из того убеждения, что весь окружающий мир, вся речевая среда обитания составляет для начинающего филолога естественный и неиссякаемый источник наблюдений и размышлений.

Составители вопросов для олимпиады используют разные типы заданий: задания тестового и алгоритмического характера, лингвистические задачи, творческие задания. В большей степени задачам олимпиады соответствуют задания, требующие развернутого ответа, демонстрирующего культуру письменной речи, способность учащихся последовательно и доказательно

излагать свою точку зрения. Полный ответ на вопрос такого задания предполагает не только констатацию свойств языковой единицы (значение, образование, употребление), но и её комментарий (словообразовательный, стилистический, этимологический), умение соединить элементы ответа в единое законченное письменное высказывание. При этом ограниченность времени для выполнения заданий по русскому языку требует от участников олимпиады умений формулировать чёткие, конкретные, работоспособные правила, уместно использовать общеупотребительные сокращения и схемы, избегать многословности и лишних повторов. Обычно высокие оценки получают работы участников, построенные на точности ответов и принципиальной проверяемости утверждений.

При подготовке к олимпиаде стоит обратить внимание учащихся на формулировку заданий. Обычно в задании по русскому языку указана форма ответа (подчеркнуть, обозначить графически, сформулировать, выписать и т.д.), а в некоторых случаях и его объём. Если при проверке предполагается оценить какие-то отдельные стороны ответа, то они обозначены в задании в виде дополнительного вопроса или серии вопросов. Всё это необходимо для определения единых критериев оценки ответов.

Задания, для выполнения которых необходима аргументация, включают формулировки «докажите», «обоснуйте», «дайте мотивированный ответ». Ответ-рассуждение демонстрирует навыки аргументирующей речи, позволяет участнику олимпиады использовать свои знания и наблюдения в качестве доводов, подтверждающих излагаемую точку зрения.

Покажем характер заданий Олимпиады по русскому языку с распределением по языковым разделам.

Орфография и пунктуация. Задания этого раздела традиционны и связаны с трудными случаями правописания и расстановки знаков препинания. Обычно такие задания присутствуют лишь на 1 (школьном) и 2 (районном) этапах Олимпиады и нацелены на мониторинг общей грамотности участников Олимпиады.

Пример задания:

Укажите правильное написание слов. Расставьте знаки препинания.

Ответ мотивируйте.

Ч...порный черт в ч...рной ш...лковой одеж...нке сидел на жестком диване и пил деш...вый желудевый кофе изредка ч...каясь со своим отражением в тяж...лом глянцевитом самоваре стоящем на парч...вой скатерти шоколадного цвета. Ч...рт был большой обжора и несмотря на изж...гу и большую печ...нку объедался крыж...вником со сгущ...нным молоком.

Выпишите словосочетания, в которых НЕ пишется слитно.

1) Совершенно (не) исследованная местность; 2) ни с чем (не) сравнимый город; 3) донеслась (не) приближавшаяся, а удалявшаяся речь; 4) (не) прочитанная мною книга; 5) (не) мудрствующий лукаво; 6) абсолютно (не) квалифицированный работник; 7) задача (не) решена; 8) (не) написанное вовремя письмо; 9) смотрел (не) весело; 10) крайне (не) доверчивый человек;

11) юридическая (не) доказанность; 12) (не) сгибаемый характер; 13) никому (не) нравящийся разговор; 14) (не) очень удачный скачок; 15) (не) склонен к размышлениям.

Фонетика и орфоэпия. Участники должны продемонстрировать знание таких вопросов, как соотношение буквы и звука, значение и основные принципы фонетической транскрипции, артикуляционная характеристика гласных и согласных звуков, фонетические процессы в области гласных и согласных (редукция, аккомодация, закон конца слова, ассимиляция, диссимиляция) и др.; умение осуществлять звуко-буквенный анализ слов и фонетический анализ текста. Необходимыми также являются сведения об орфоэпических нормах русского литературного языка, таких как нормы ударения, произношение твердых и мягких согласных, непроезносимые согласные, произношение заимствованных слов и др.

Примеры заданий:

Распределите слова на группы с одинаковым ударным гласным звуком.

Ответ аргументируйте.

Договор, брошюра, жидкость, флюорография, диспансер, жалюзи, рояль, звонишь, избалованный, июльский, цифра, юркий, жесткость, молодежь, разъезд, ярость, ёлочная, кухонный, красивее, поэзия.

Затранскрибируйте текст. Опишите фонетические процессы, которые здесь наблюдаются.

В лёгком редком воздухе всевозможные запахи доносятся удивительно чётко. Луг так ярко розовеет от зари, как это бывает только в раннем детстве, и всюду на нем сверкает дрожащими огнями роса.

Найдите пословицу, в которой количество букв и звуков совпадает. Докажите это посредством транскрибирования пословицы. Укажите количество гласных и согласных звуков в ней.

1) На чужой роток не накинешь платок. 2) Слово – серебро, молчание – золото. 3) Смеётся тот, кто смеётся последним. 4) Без труда не вытащишь рыбку из пруда. 5) Не рой другому яму, сам в неё попадёшь.

Поставьте ударение в экономических и политических терминах, определите их значение:

Афера, вексель, дилемма, коммюнике, конформизм, нувориш, паблисити, рекрутинг, рекламация, факсимиле.

Лексикология и фразеология. Учащимся предлагается показать знания о лексико-фразеологической системе современного русского литературного языка и умение анализировать лексическое значение слова или фразеологизма, парадигматические (синонимы, антонимы, омонимы, паронимы, гиперогипонимы и т.д.) и синтагматические (лексическая сочетаемость) отношения слов и фразеологических единиц. Задания обычно носят синтезирующий характер и требуют также знаний по нескольким основным темам лексикологии, которые касаются проблем формирования лексической системы современного русского языка под влиянием социолингвистических условий.

Лексико-стилистический анализ предполагает системное описание слов (фразеологизмов, текста) в разных аспектах: с точки зрения сферы употребления, этимологии, принадлежности к активной или пассивной части словаря, экспрессивно-стилистической маркированности и т.д.

Примеры заданий:

Укажите, какие значения слова «патрон» представлены в данных ниже предложениях. В каком случае можно говорить о многозначности, а в каких – об омонимии?

1) Последние деньги были прожиты Круциферским, одно средство оставалось: у него был патрон, так он называл профессора, принимавшего в нем сердечное участие. 2) –А когда ваш патрон приедет? – по сто раз на день спрашивали домашнего секретаря генерала Блинова. 3) Андрей набивал патроны – готовился к охоте на глухарей. 4) Он вытащил из кармана алюминиевый патрон с валидолом, положил таблетку под язык. 5) Парень пошарил поднятыми руками в темноте и, нащупав лампочку, повернул её в патроне.

Дайте анализ подчеркнутых слов с точки зрения их происхождения. Укажите фонетические, морфологические приметы, характерные для языка-источника.

1) В штабе Олимпиады сообщили, что гроссмейстер черными фигурами сыграл вничью с Андерсеном. 2) Ко славе страстию дыша, в стране суровой и угрюмой, на диком береге Иртыша сидел Ермак, объятый думой. 3) Наша лодка медленно двигалась вниз по реке Печоре, и молодой месяц освещал нам путь. 4) Атаман приказал выставить караул вокруг лагеря. 5) Это интерьер предполагает демонтаж старых жалюзи.

Найдите близкие по значению слова и фразеологические единицы и объедините их в лексико-фразеологические ряды. Опишите происхождение одного из фразеологизмов (по выбору).

Краснобай, турусы на колёсах, гонять лодыря, за словом в карман не полезет, светлая голова, верзила, без царя в голове, бить баклуши, вздор, бессмыслица, язык хорошо подвешен, верста коломенская, олух царя небесного, болван, дубина стоеросовая, язык без костей, пожарная каланча, бездельничать, боек на язык, окоlesiца, умница, семи пядей во лбу, мякинная голова, ума палата, палец о палец не ударить, нонсенс, бред сивой кобылы.

Найдите в предложениях ошибки, связанные со значением фразеологических оборотов. Назовите фразеологизмы, которые послужили основой для ассоциативных трансформаций. Запишите их.

Он всегда считал своего соседа отъявленным врагом. 2. Думаю, к этому документу приложил лапу не один бюрократ. 3. Многие пенсионеры сейчас просто влачат лямку. 4. Если на нашем предприятии начнется ревизия, мы можем влипнуть в переплет. 5. Мне кажется, он сослужил вам медвежьё услугу. 6. Концерт цыганского ансамбля прошел с большим успехом и на одном духе. 7. Когда я вижу, что делают с плодородными землями у нас в районе, кошки рвут мне сердце на части. 8. Старик любил рассказывать о своих приключениях. Мы, дети, бывало, садились возле него и, слушая его, просто

развешивали порой рты. 9. От волнения у маленького певца язык ушёл в пятки. 10. Мы за нашим директором как за каменной спиной.

Морфология. Учащимся нужно показать знание морфологической системы русского языка и продемонстрировать навыки морфологического анализа слов разных частей речи. При подготовке к олимпиаде необходимо обращать внимание на активные процессы, сложные, противоречивые явления русской морфологии, такие, например, как категория рода несклоняемых существительных, категория одушевлённости/неодушевлённости имен существительных, склонение имён числительных, особенности слов категории состояния, видовые пары глаголов, переход слов из одной части речи в другую и многие другие.

Примеры заданий:

Укажите, какой частью речи является слово «один» и какое значение оно приобретает в следующих предложениях.

1) Шёл один их последних дней пасхи. 2) Вертолёты обладали сравнительно малой грузоподъёмностью – в пределах одной тонны. 3) В XIV веке все диалекты слились в один язык. 4) Неужели остались одни воспоминания? 5) Одно другому не мешает.

Установите принадлежность данных существительных к одушевлённым или неодушевлённым. Отметьте те из них, которые могут быть одушевлёнными или неодушевлёнными в зависимости от контекста. Докажите это, составив с ним предложения.

Робот, паук, звезда, спутник, мертвец, кукла, леший, Юпитер, устрица, жури.

Объясните, в чём состоят лексические и грамматические различия между глаголами в каждой паре.

1) одеть / надевать; 2) таять / таить; 3) обессилеть / обессилить; 4) работает / работается; 5) бежать / бегать.

Запишите приведенные словосочетания, употребив их в единственном числе. Определите род имен существительных.

Старинные рояли, ваши фамилии, заказные бандероли, наши плацкарты, старинные банкноты, новые расценки, спелые яблоки, большие мозоли, кожаные туфли, широкие проруби, лесные просеки, молодые жирафы, черные ботинки, войлочные тапки.

Синтаксис. Участникам предлагается показать знание синтаксической системы русского языка и умение анализировать разные синтаксические конструкции: словосочетание, предложение, текст. Чаще для анализа предлагаются синтаксические явления повышенной сложности, либо переходные, синкретичные факты, что ведёт к возможности интерпретировать реалии языка по-разному с соответствующими обоснованиями и доказательствами.

Примеры заданий:

Укажите, какими членами предложения являются подчеркнутые слова и словосочетания. Определите их разряд и охарактеризуйте семантику.

1) А если кто для меня непонятен, так это моя бабушка, графиня Анна Федотовна. 2) Пускай толпа растопчет мой венец: венец певца, венец терновый. 3) Недаром Параша так дружелюбно относилась к ней и зазывала к себе для каких-то разговоров наедине. 4) На станции Зима мы сошли пообедать. 5) Без знания психологии нельзя быть учителем.

Расположите предложения так, чтобы получился текст. Укажите, каким способом связаны предложения: цепной, параллельной или присоединительной связью.

(1) Произошло это название от старорусского слова «здо», обозначавшего особую глину, из которой делали кирпич. (2) Зодчими когда-то называли на Руси каменных дел мастеров, то есть строителей-каменщиков. (3) Слово «зодчий» сейчас известно не каждому, для кого русский язык родной. (4) Слово «здо» давно вышло из употребления, а «зодчий», хотя и считается устаревшим, осталось в употреблении: зодчими мы называем архитекторов прошлых веков.

Продолжив данные конструкции, составьте с каждой из них сложноподчинённые предложения, выражающие указанные смысловые отношения.

1) Между тем все общество подошло к беседке ... (цели); 2) Иван осторожно положил телефонную трубку на рычаг ... (причины); 3) В воздухе уже пахло весной ... (уступки); 4) В магазине был большой выбор товаров ... (следствия); 5) Я поднял штору и посмотрел на улицу ... (времени).

Стилистика и культура речи. Задания нацелены на выявление знаний речевых норм русского языка и понимание их обусловленности разной стилистической принадлежностью текстов, на умение находить и комментировать речевые ошибки, проводить стилистическую правку текста.

Примеры заданий:

Укажите стилистическую принадлежность предложений. Какими средствами языка (фонетическими, словообразовательными, лексическими, грамматическими) создается их стилистическая окрашенность? Ответ мотивируйте.

1) Чё ты такое говоришь? Щас же прекрати. 2) Звучит тоекратный салют, и под звуки государственного гимна ниспадает покрывало; на гранитном постаменте начертано: «Отважным защитникам московского неба 1941-1945 гг. Подвиг их бессмертен». 3) А за окном протяжный ветр рыдает, и кровь бросается в ланиты. 4) Важнейшее место среди проблем занимает вопрос о загрязнении биосферы мутагенами, которые способны поразить наследственную структуру человека. 5) Налейте себе чаёчку, возьмите бараночку и давайте погитарим.

Выберите из скобок нужное слово. Укажите, как называются в языкознании такие слова и какие трудности возникают при их употреблении в речи.

1. Константин оказался человеком невоспитанным, а я не хотела иметь ничего общего с (невежей, невеждой). 2. (Исполнительский, исполнительный) орган власти должен активизировать свою работу. 3. Слово для поздравления (предоставляется, представляется) господину Медынскому, руководителю фирмы. 4. В этом деле необходимо (принять, предпринять) какие-либо меры. 5. (Туристская, туристическая) палатка должна соответствовать всем указанным требованиям.

Исправьте речевые ошибки в следующих предложениях. Объясните причину правки.

1) В первый раз кинокартина была продемонстрирована на премьерном показе. 2) А без соперника, которого, согласно предвыборного этикета, противник привык обвинять во всех тяжких, выборы не состоятся. 3) В Волгограде наше внимание особенно привлёк обелиск «Стоять насмерть», который представлял собой фигуру солдата, сжимающего в руке автомат. 4) За городом Костанай расстилаются широкие зелёные поля. 5) Композиция русских сказок имеет много общего со сказками европейскими.

Исправьте грамматико-стилистические ошибки в употреблении деепричастных оборотов. Объясните, в чём заключаются ошибки.

1. Объяснение этих явлений может быть найдено, взяв в качестве иллюстрации последние события. 2. Таким образом, рассмотрев функциональные характеристики структур акимата, предлагается следующее. 3. Глядя на то, что происходит сегодня, у меня руки развязаны. 4. Торговый зал был очищен от людей, опасаясь, что рухнет потолок. 5. Выяснив, что объём производства уменьшился, возникает вопрос о причине этого.

Конечно, распределение заданий по разделам весьма условно: задания могут быть комплексными, то есть предполагающими одновременное обращение к разным разделам лингвистики (семантика и этимология; фонетика, грамматика и орфография; синтаксис, стилистика и т.п.):

*Определите, к какой части речи относится слово **светло** в предложениях. Укажите его синтаксическую функцию. Мотивируйте свой ответ.*

1. Женщина улыбнулась *светло* и как-то по-домашнему (И. Бунин). 2. Небо было уже *светло*, и фонари погасли (И. Бунин). 3. Как верим верую живою, как сердцу радостно, *светло!* (Ф. Тютчев).

*Укажите, в каких значениях употребляется слово **грех** в предложениях. Объясните, как вы понимаете выражение **с грехом пополам**? На основе какого значения слова **грех** возник этот фразеологизм? Запишите известные вам устойчивые сочетания с этим словом.*

1. Величайшим *грехом* по отношению к нашим согражданам является не ненависть, а равнодушие к ним (Б. Шоу). 2. Да помнил, хоть не без *греха*, Из «Энеиды» два стиха (А. Пушкин). 3. Легкомыслие! – Милый *грех*, Милый спутник и враг мой милый! (М. Цветаева). 4. Над старостью смеяться *грех* (Д. Дефо).

Понятно, что такие задания рассчитаны на активизацию логического и когнитивного потенциала участников Олимпиады, они требуют размышлений, сопоставлений и обобщений.

II. Творческое задание по литературе. Участнику олимпиады предлагается провести анализ одного стихотворения поэта XIX в. или XX в. по таким уровням, как:

1. Тема, мотив, идея произведения – *2 балла*
2. Семантический анализ стихотворения – *2 балла*
3. Изобразительные средства (тропы, фигуры речи, звукопись) – *3 балла*
4. Стиховая структура (размер, строфика, способ рифмовки) – *3 балла*

Итого – 10 баллов.

Такая структура анализа не является исчерпывающей. Она весьма условна, могла бы быть расширена за счет дополнительных сведений о том или ином поэте, его месте в истории русской поэзии. Но это потребовало бы много времени, а учащимся важно придерживаться конкретного принципа анализа: от слова – к образу, от прямого значения – к его многозначности, от формы – к содержанию. Приблизительно это могло бы выглядеть следующим образом:

а) сначала определить ключевые образы, выписать лексические цепочки, соотносимые с каждым из ключевых образов, что позволит углубить и раскрыть разные уровни и оттенки смысла;

б) выявить изобразительные средства, способствующие созданию и расширению значения ключевых образов (эпитеты, метафоры, сравнения, оксюмороны, гиперболы и т.д.);

в) раскрыть значение выразительных художественных средств, определяющих особенности звучания стиха (размер, строфика, способ рифмовки и т.д.).

Важно, чтобы лингвостилистический анализ не стал самоцелью, а сопрягался с рассмотрением литературоведческих проблем. Следует избегать формализма при подходе к анализу текста: окончательной целью должно стать толкование художественных функций того или иного лингвостилистического явления, возникновение ассоциаций, порождение интерпретаций, выход на определенные содержательные обобщения.

Сопоставительный анализ поэтических текстов весьма индивидуален. Все зависит от общей подготовки учащегося, не только знания поэзии, но и литературного чутья, его эмоциональности, умения оперировать структурными элементами стиха и т.п.

На примере одного из стихотворений А. Пушкина представим возможный вариант анализа поэтического текста.

ПРИМЕТЫ

Я ехал к вам: живые сны
За мной вились толпой игривой,
И месяц с правой стороны

Сопровождал мой бег ретивый.

Я ехал прочь: иные сны...
Душе влюбленной грустно было,
И месяц с левой стороны
Сопровождал меня уныло.

Мечтанью вечному в тиши
Так предаемся мы, поэты;
Так суеверные приметы
Согласны с чувствами души.

1829

Основная мысль стихотворения напрямую соотносится с его названием: приметы, которые бессознательно влияют на жизнь человека и связаны с верой и страхами. Расшифровке основной идеи стихотворения способствуют символы слов «правый» и «левый». Они связаны с мифологическим сознанием бинарности: хорошего и плохого, жизни и смерти. Они символизируют собой «высокое, духовное, мужское» и «низкое, греховное, женское».

Символика правого и левого соотносится и с понятиями «верхний» и «нижний». В стихотворении столкновение этих противоположностей способствует возникновению такого семантического поля, как «любовь → творчество».

В результате столкновения правого и левого и возникающего между ними «разряда» рождается поэзия.

Семантические центры в стихотворении движутся в последовательности «я – мы – поэты», которое указывает на вовлеченность лирического героя в поэтический процесс, понимание им того, что в поэзии, в искусстве он не одинок. «Я = мы = поэты» могут состояться только в том случае, если есть «вы» – объект любви и источник вдохновения. А его отсутствие во 2-й строфе позволяет главенствовать «иным снам». Только при наличии «вы», которая перетекает в «душу», формула творчества обретает гармонию: «я → вы → душа → мы → поэты».

Стихотворение состоит из трёх катренов и имеет последовательное построение. Условно можно выделить три части логического развертывания:

I – тезис, картина положительных эмоций (I строфа);

II – антитезис, картина негативных эмоций (II строфа);

III – вывод, размышления о творчестве (III строфа).

Эпитетами «игривой», «ретивый» передается настроение радостного воодушевления, связанного с предстоящей встречей с объектом любовных вздыханий. Эти прилагательные одновременно относятся как к миру человека (состояние его души), так и к способу и особенностям передвижения.

Фразой «Мой бег ретивый» передается стремительное движение.

Во второй строфе состояние подавленности и грусти лирического героя обусловлено разлукой и возвращением к своему одиночеству.

Я ехал прочь: иные сны...
Душе влюбленной грустно было,
И месяц с левой стороны
Сопровождал меня уныло,

Антитеза двух строф выделяется такими словами, как «к вам» и «прочь», которая усиливает желание поэта найти состояние творения и убежать от состояния бессилия.

Образ поэзии в 3-й строфе уже подспудно подготовлен 1-й строфой. Местоимение «я» (и его вариации «мной», «мой») здесь сменяются обобщающим местоимением «мы». Приметы воздействуют на сознание поэтов и дают импульс к творчеству. Небольшая бытовая картинка о перемещении в пространстве стала поводом к глубоким размышлениям о причинах и источниках рождения поэзии, о жизни поэтов, и в особенности о смысле жизни самого Пушкина.

Обилие словосочетаний вида существительное-прилагательное (СП) указывает на важность описания образа (толпой игровой, бег ретивый), состояния (душе влюбленной), качества (живые сны, иные сны), признака (левой стороны, правой стороны), отношения с автором (мечтанье вечное, суеверные приметы).

Таким образом, сюжет строится на иерархичности событий, так как третья строфа является синтезом первой и второй строф, представляющих собой бинарную оппозицию.

На стыке 1 и 2 строк встречается фигура переноса (анжамбемана), с помощью которого интонационно выделяется семантически важный момент «живые сны / За мной вились».

Строка 5 выделяется по аналогии с 1-й, но не анжамбеманом, а назывным предложением с многоточием в конце. Оно передает «ощущение смятения, незавершенности, сомнения, задумчивости, обрывочности фраз и суждений». Фигура речи в виде эллипсиса в строке 5 («иные сны...») передает ощущение незавершенности и задумчивости.

В стихотворении имеются различного характера повторы: ритмические, звуковые, лексические, синтаксические, композиционные. Первые две строфы «Примет» построены по принципу психологического параллелизма: человек – природа. Грамматический уровень представляет собой еще одну разновидность психологического параллелизма.

Стихотворение имеет подтекстовую кольцевую (круговую) композицию: скрытая тема поэзии в 1-й строфе открыто проявляется в финальной, 3-й строфе. В последней же строфе кольцевая композиция осуществляется благодаря повтору слова из названия стихотворения в конечной строфе стихотворения с уточняющим определением: «Приметы» – «суеверные приметы».

В двух первых строфах предложение «Я ехал к вам», находясь в позиции строфической анафоры, выступает в функции зачина, толчка к разворачиванию

смысловых комментариев по принципу «причина – следствие». Причина относится к прошедшему времени, а следствие имеет пролонгированное настоящее время со значением «всегда».

«Приметы» написаны классическим четырехстопным ямбом (Я4). 1, 2, 5 и 6 строки словно воспроизводят четкий ритм движения конного экипажа.

На эффекте несовпадения стиховой инерции строится рифменный комплекс стихотворения «Приметы». Если первые две строфы построены на перекрестной рифме с чередованием мужских и женских клаузул (аБаБ), то в третьей возникает новое сочетание рифм – это кольцевая (опоясывающая) рифмовка (вГГв). Благодаря этому расхождению внимание акцентируется на заключительной, третьей, строфе, где возникает важная смысловая рифмопара: «поэты – приметы». Надо сказать, что повторы в стихотворении словно движутся по кругу.

Время для выполнения заданий II письменного тура составляет 90 минут. Каждое правильно выполненное задание оценивается в 10 баллов. Задания по русскому языку и литературе дают возможность получить максимальную оценку – 40 баллов.

III. Ораторское искусство

Современный этап модернизации казахстанской системы образования непосредственно связан с проблемами риторического воспитания компетентной личности. В некоторых сферах человеческой деятельности искусное владение словом является обязательным условием эффективной работы. Но, чтобы произнести публичную речь, мало знать, что сказать, надо представлять себе особенности ораторской речи, владеть техникой говорения.

При выполнении третьего задания второго тура «Ораторское искусство» учащимся необходимо выступить публично с собственной речью. Предлагаемые на олимпиаде темы будут затрагивать следующие области: человек среди людей; природа и человек; книга в жизни человека; культура и искусство; семейные ценности; любовь и дружба в жизни человека; человек в работе над собой; новые технологии в современном мире; моя будущая профессия; тема Родины.

Учащийся выбирает карточку с одной из тем, предложенных членами жюри. Время на подготовку выступления – 15 минут. Можно написать план выступления. Использование заранее подготовленных презентаций недопустимо. Выступление учащихся должно быть ярким и интересным.

Длительность выступления – 3 минуты. После выступления учащемуся могут быть заданы вопросы как членами жюри, так другими участниками олимпиады. Это задание оценивается в 10 баллов.

Требования к выступлению

➤ Выступление должно преследовать главную цель – раскрыть тему, захватить аудиторию, вызвать удивление.

➤ Выступление участника должно быть построено в 3-частной форме: вступление, основная часть, заключение.

➤ В качестве доказательства должно быть приведено не менее 2-х примеров из художественной литературы.

➤ Выступление должно содержать риторические тропы и фигуры.

➤ Выступление должно соответствовать речевым нормам, быть логичным, содержательно оригинальным.

Критерии оценивания выступления

№ №	Требования	Баллы
1	Соответствие теме, стилю, жанру, соблюдение регламента	2
2	Полнота раскрытия темы, цельность, доказательность (примеры из художественной литературы)	2
3	Речевое мастерство, отсутствие речевых, стилистических ошибок	2
4	Личностный аспект: использование ярких нестандартных выразительных средств языка, богатство лексического наполнения (метафоры, эпитеты, идиомы, риторические вопросы и т.д.).	2
5	Владение невербальными средствами коммуникации: уместное использование жестов, позы, мимики, наличие сильного эмоционального вступления и заключения	2
Итого		10 баллов

Тематическую основу будут составлять следующие базовые темы, которые на олимпиадах разных уровней могут иметь вариативные названия.

Ниже предлагается примерная тематика выступлений для учащихся старших классов.

Темы для 9 класса:

1. Гаджеты в наши дни.
2. Книга – мой друг и советчик.
3. Мое самое сильное культурное впечатление (произведение музыкального или изобразительного искусства, театральная постановка, фильм).
4. Что такое жизненные ценности?
5. «Душа обязана трудиться и день и ночь, и день и ночь...».
6. Легко ли быть добрым?
7. Образование – дорога в будущее.

8. Что лучше: кем быть или каким быть?
9. Герой, которому стоит подражать.
10. «Я люблю эту землю, мне отцами завещанную».

Темы для 10 класса

1. Какие спасительные ориентиры помогают человеку не заблудиться на жизненном пути?
2. Что такое «связь времён»?
3. Интернет как новая реальность.
4. Временное и вечное в нашей жизни.
5. Любовь – это счастье или страдание?
6. Нравственные уроки истории.
7. Жизненный путь – это постоянный выбор?
8. Как связаны понятия «дом», «семья» и «отечество»?
9. Что такое «любовь к жизни»?
10. «У моей страны особое предназначение».

Темы для 11 класса

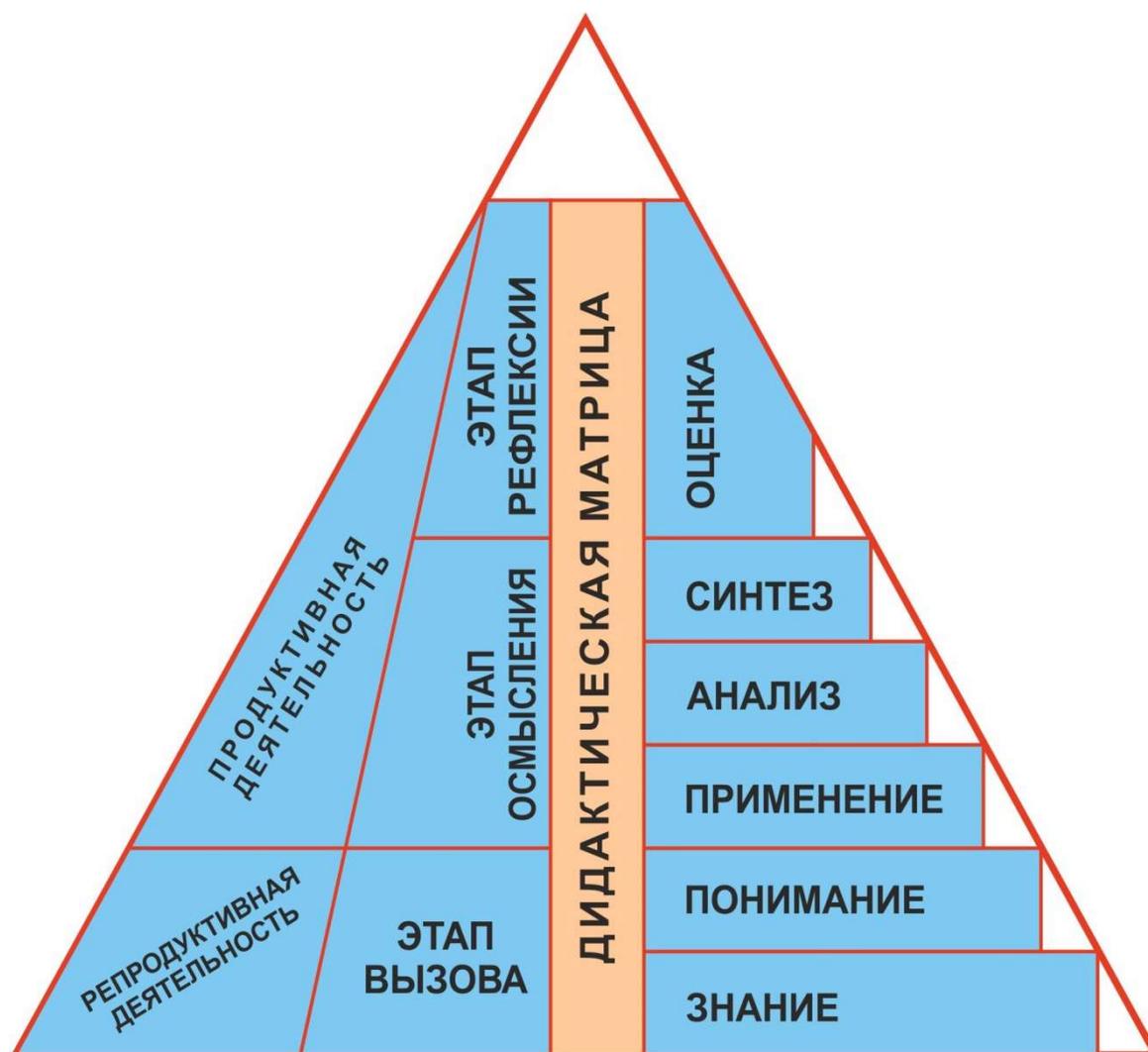
1. Легко ли быть молодым?
2. «И вечный бой! Покой нам только снится...» (А.А. Блок).
3. Созидательная сила труда.
4. «Совесть, благородство и достоинство – вот оно, святое наше воинство» (Б. Окуджава).
5. Я выбираю дело своей жизни.
6. Виртуальная реальность: за и против.
7. С Абаем в сердце.
8. «Любовь – великий учитель» (Жан Мольер).
9. Природа как мир тончайшей светлой поэзии.
10. Мой независимый Казахстан.

Таким образом, участник олимпиады по русскому языку и литературе за оба тура должен набрать не менее **85 баллов** из 100 возможных, чтобы претендовать на участие в последнем республиканском этапе соревнований. Участие во всех этапах олимпиады (школьном, районном, областном, республиканском) позволяет учащемуся показать себя творческой языковой личностью.

РУССКИЙ ЯЗЫК В ШКОЛАХ С КАЗАХСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ

Х.С. Мухамадиев, к.ф.н., профессор

В обновлённой учебной программе, разработанной в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом общего среднего образования и утвержденной приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604, вынесены следующие положения, которые обнаруживают особую значимость и необходимость в подготовке участников республиканской олимпиады школьников по предмету «Русский язык в школах с казахским языком обучения». Их содержание соотносится с коммуникативно-деятельностным подходом, где общение выступает как конечная содержательная цель и средство обучения: обучение общению (содержание), для общения (цель), в процессе общения (способ). Всё это соответствует уровням интеллектуальных операций по таксономии Блума: *знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка.*

Учебный предмет «Русский язык» в образовательном процессе выполняет две функции: во-первых, является предметом изучения, во-вторых, средством изучения других предметов.

2. Цель обучения учебному предмету «Русский язык» - развитие творчески активной языковой личности путем совершенствования функциональной грамотности обучающихся по всем видам речевой деятельности (слушание, говорение, чтение и письмо) на основе сформированных знаний о языке, с учетом норм употребления средств разных уровней и активизации их в продуктивной речевой деятельности в разных сферах общения.

3. Предметом обучения является современный русский литературный язык в его реальном функционировании в современных условиях полиэтнического и многоязычного Казахстана. В качестве основного приема формирования и выявления коммуникативной компетенции участников олимпиады избран прием воспроизводства и производства текстов. Выбор текста как ведущей лингводидактической единицы не исключает параллельного выявления знаний олимпийцев о системе и структуре языка, функциях и особенностях употребления языковых единиц от фонемы (звука) до предложения и ССЦ. Знание грамматического материала выявляется в контексте речевых тем. Всё сказанное соотносится с задачами обучения в школе:

- 1) использование знаний о русском языке, соблюдение норм литературного языка (орфоэпических, орфографических, лексических и грамматических) и правил речевого этикета в устной и письменной речи в различных сферах и ситуациях общения;
- 2) совершенствование навыков информационного поиска, извлечения и преобразования информации;
- 3) обогащение словарного запаса и расширение круга используемых грамматических средств академического языка;
- 4) совершенствование навыков критического мышления: анализа, синтеза, оценки, интерпретации полученной информации;
- 5) использование различных видов чтения в зависимости от коммуникативных задач;
- 6) совершенствование навыков слушания и говорения;
- 7) совершенствование умений создавать монологическое высказывание в различных жанрах публичных выступлений, критически оценивать и выбирать языковые средства с точки зрения нормативности, в соответствии с ситуацией общения;
- 8) совершенствование умений успешного диалогического общения, ведения дискуссии в разных сферах и коммуникативных ситуациях, предлагая пути решения проблемы;
- 9) совершенствование стилистической грамотности при создании текстов разных жанров; формирование индивидуального авторского стиля; умение корректировать и редактировать текст; формирование индивидуального авторского стиля;
- 10) расширение представлений о национально-культурной специфике русского языка, о культуре русского, казахского и других народов;
- 11) воспитание сознательного отношения к языку как средству общения, источнику знаний, духовно-нравственной ценности, как к языковому капиталу, способствующему успешной социализации в обществе.

Олимпиада по русскому языку в школах с казахским языком обучения традиционно проводится в два тура. Первый тур – «Письмо и Слушание», второй – «Чтение и Говорение», В совокупности оба тура должны актуализировать у участников все виды речевой деятельности: чтение, письмо, говорение, аудирование.

В первом туре **«Письмо и слушание»** предлагается выполнение письменной работы – написание эссе. Высшая оценка тура – 50 баллов. Обязательные требования к работам данного тура: эссе должно быть аргументативным, минимум орфографических и пунктуационных ошибок, чистота, отсутствие исправлений.

Критерии, по которым оцениваются ответы тура **«Письмо и слушание»**:

- правильность определения темы, формулировки заголовка эссе;
- правильность выявления логики развёртывания исходного текста;
- логичность творческого текста: тема, тезис, план изложения;
- разработка замысла эссе: тема, основная мысль;

- грамотность лексико-грамматического выражения замысла: грамматическая сочетаемость, стилистическая уместность, выбор слов;
- отсутствие орфографических и пунктуационных ошибок, стилистических недочётов.

В тур «Чтение и Говорение» включаются задания следующего характера:

1. **Чтение текста** с последующим выявлением его смысловой структуры, определением темы и основной идеи текста и КЗТ (1. определение, 2. описание, 3. назначение, 4. состав, 5. Класс предмета).
2. **Пересказ текста**; выявление стиля и типа речи: рассуждение с элементами описания или повествования, краткий комментарий к собственным наблюдениям.
3. **Составление двух синквейнов для сравнения: 1) на материале заглавия (предтекстовая стратегия), 2) содержания текста (послетекстовая стратегия) и ассоциограммы** с выявлением ключевых или опорных слов.
4. Выполнение творческого задания на свободную тему или на тему, связанную с анализируемым текстом.
5. Чтение наизусть любимого произведения.

Развивающее чтение как педагогическая технология

Развивающее чтение родом из быстрочтения, скорочтения и рационального чтения, которые уже более полувека популярны в США и Европе.

Развивающее чтение как интегральное понятие возникло на пересечении педагогики развивающего обучения и развития речи.

Чтение в речевой деятельности человека является одним из видов и функционально главным видом речевой деятельности. В целом письменная речь в двух её модальностях – письменной речи и чтении – филогенетически и онтогенетически является вершиной в способах коммуникации.

Психофизиология речи опирается на разграничение темповых характеристик деятельности: чтение в три раза превосходит по темпу речи устную речь и в девять раз – письменную. Благодаря этому чтение связывает грани речи и мышления. Говорение и слушание для него образует лишь «корневую систему». Чтение одной своей стороной (внешней) обращено к речи, а другой (внутренней) – к сознанию.

Высшее мастерство читателя связано с панорамным чтением, в котором реализуются умения читать мысли, преодолевая барьеры визуальности графических знаков и структур.

Восприятие текста сливается с образно-смысловым «схватыванием» целостного содержания – мгновенно считываются целые страницы текста.

В соответствии с фазами зрелости чтения и приёмов обучения-учения, именно продуктивное чтение является развивающим. Оно раскрывает потенциалы индивидуального познания, включает учащегося в поток информационного взаимодействия со средой обучения. Способ продуктивной работы с текстом позволяет учащемуся успешно реализовать послетекстовые стратегии на основе аналитического чтения текста.

Динамика развития приёмов обучения чтению

Репродуктивное чтение – это *воспроизводящий* способ чтения текста вслух и способность к запоминанию его содержания (о чём говорится в тексте?).

Репродуктивное с элементами продуктивного – этот способ чтения предполагает смысловое восприятие текста, в результате чего читатель может пересказать содержание прочитанного текста, выделить ключевые слова, делать смысловое прогнозирование (антиципация), запомнить выходные данные текста.

Репродуктивно-продуктивное чтение – подразумевает процесс *углубленного* проникновения в логику построения фраз, целостного текста, в подтекст и субъективный смысл читаемого. Такой способ чтения позволяет составить вопросный план к тексту, чтобы понять, какую проблему решает автор, каковы его точка зрения и выводы.

Продуктивно-смысловое – *аналитический* способ чтения, при котором используется специальная техника вопросов-ответов к тексту. Среди них, наряду с репродуктивными и риторическими вопросами, содержатся проблемные, позволяющие выявить творческие способности читателя, направленные на обобщение прочитанного и его фиксацию.

Существуют три способа фиксации и сохранения информации при аналитическом чтении: *конспектирование, аннотирование и реферирование.*

Исследовательское чтение – это может быть *интертекстуальное* прочтение, особенностью которого является установление ассоциативной связи данного текста с другими в плане содержания. В плане формы – фрагментарное присутствие в нём других текстов или фрагментов с изменённой точкой зрения автора, являющихся отсылкой к ранее созданному тексту (текст в тексте) или содержащий высказывание о данном тексте.

Развивающее чтение позволяет нейтрализовать слабость обратных связей в обучении. Акцент внимания на оценочных моментах при чтении развивает умения самооценивания, что образует ядро личности.

Синквейн

Синквейн – это пять строк, с помощью которых можно выразить своё отношение к рассматриваемой теме.

1 строка	Ключевое существительное определяет содержание темы.
2 строка	Глаголы (3) обозначают действие по данной теме.
3 строка	Прилагательные (4) называют признаки предмета, качества характера.
4 строка	Краткое ёмкое предложение (фраза) раскрывает суть темы.
5 строка	Резюме - синоним ключевого слова (слово, словосочетание).

Образец синквейна: робот

1	Робот
2	Запрограммированный, автоматический
3	Выполняет, помогает, заменяет
4	Робот – это надёжный помощник человека.
5	Автомашина

Чтение, КЗТ (коммуникативная задача текста) и синквейн.

Алгоритм составления синквейна обычно относят к стратегии послетекстовой деятельности/стадии рефлексии после чтения текста. Стратегия синквейна позволяет репродуцировать читаемый текст в вариантах пересказа, краткого изложения или аннотации (Пранцова Г.В. Современные стратегии чтения).

Как послетекстовая стратегия составления синквейна почти полностью соотносится со стратегией выделения пяти основных КЗТ при анализе микротекста. «Микротекст – это типовой текстовый блок (абзац), опирающийся на определённый функциональный тип речи (описание, повествование, рассуждение). Реализующий тематический компонент и характеризуемый исчерпанностью целевой установки» (Акишина Т.Е./ Краевская Н.М. Композиция устного научного доклада).

Авторские намерения (установки) реализуются в микротекстах характеризующего типа (определение, описание, объяснение):

1. **Что это что?** – определение предмета/явления, введение термина. Данный микротекст обычно встречается в начале текста в роли микротекста-манифестации темы.
В синквейне – это первая строка, ключевое слово (что это чт?).
2. **Что представляет собой что?** – микротекст-описание формы или внешнего вида предмета/явления (какой? какая? какое?), чаще всего описание встречается в пределах сообщения или изложения информации.
В синквейне – это вторая строка, обозначенная качественными или относительными прилагательными (какой/ов это/т предмет?)
3. **Что служит для чего, что предназначено для чего?** – микротекст-объяснение **функции**, назначения предмета/явления. Данный микротекст обычно входит в состав рассуждения и аргументации, следуя непосредственно за тезисом, утверждением или доводами.
В синквейне – это третья строка, обозначенная обычно глаголами в настоящем времени (что делает предмет/явление).
4. **Что состоит из чего?** – микротексты-подтверждение-конкретизация-заключают в своей семантике состав, строение, структуру предмета/явления. Такой тип микротекстов требует по своей природе строгой логической организации.
В синквейне – это **может быть** четвёртая строка – фраза, выражающая отношение автора к описываемому предмету или объекту.
5. **Что входит в ряд чего** – микротекст-классификация. Этот тип микротекста обычно аргументирует и резюмирует, выступая замыкающим звеном в последовательности микротекстов, обозначая месторасположение предмета/явления в системе распределения его по группам, рядам, классам.
В синквейне – это обычно пятая строка – одно слово-резюме, характеризующее суть предмета или объекта.

Такие подходы к чтению способствуют выработке умений организовывать материал в визуальных формах (ассоциограммы и интеллект-карты), которые обеспечивают навыки воспроизводства текста в виде пересказа, написания аннотации.

Образец ассоциограмм: дом и эссе

Ассоциограмма

- * Э - эмоция
- * С - субъективизм
- * С - свобода
- * Е- единство

Народная мудрость, выражающая суть ассоциаций:
Көл атын балық береді, Балық атын адам береді
Озеро называют по рыбе, рыбу называет человек.

Каждое задание данного тура оценивается от 0 до 10 баллов. Максимальное количество баллов за второй тур – 50.

Критерии, по которым оцениваются ответы тура «Чтение и Говорение»:

- выразительное чтение, квалифицированное толкование смысла текста, обоснованное вычленение ключевых слов и словосочетаний в тексте, определение конкретных функций опорных слов и словосочетаний, свой вариант заглавия.

- богатство и чистота словарного запаса учащегося, точность выбора слова, варьирование моделей предложения, уместное использование лексико-фразеологических, грамматических средств, благозвучие речи.

- достаточное знание произносительных, лексических, грамматических, стилистических норм русского языка.

- исполнительское мастерство при чтении наизусть любимого произведения.

Призерами олимпиады становятся учащиеся, набравшие по результатам двух туров более 80 баллов.

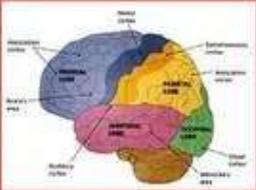
Примерные задания для тура «Письмо и Слушание»

Перед написанием эссе (письменный жанр, в котором автор свободно выражает собственную позицию) важно напомнить участникам олимпиады общую лингвистическую задачу, которую они, создавая свой текст, решают по его содержанию: определение темы и основной идеи текста, составление **ментальной карты (МК)** по содержанию текста.

Формирование МК – визуализация содержания словесного знака – начинается с названия карты – главной темы, которая располагается в центре карты. Это ядро карты, которое должно отражать саму цель создания МК.

Ментальные карты еще по другому называются:

- ★ картами ума,
- ★ интеллект-картами,
- ★ картами знаний,
- ★ мыслительными картами,
- ★ картами структурирования информации,
- ★ картами головы.

Уровни (ветви) МК за счёт визуализации следует формировать по часовой стрелке. Нужно быть лаконичным, не следует писать в МК целые предложения. Только ключевые слова или фразы, стимулирующие дальнейшие ассоциации слова.

От слова к тексту 1.

1. Внимательно прочитайте текст: определите тему и выделите актуальную на ваш взгляд мысль (тезис).
2. Сформулируйте заголовок вашего эссе в виде тезиса.
3. Сформулируйте основную идею текста в виде афоризма или пословицы.
4. Составьте синквейн и ассоциограмму к ключевым словам из вашего заголовка.
5. Напишите эссе (сочинение-рассуждение) на выбранную вами тему, содержание представьте в виде ментальной карты.
6. Содержание синквейна и ассоциограммы должны соотноситься с содержанием эссе.

Время выполнения – 120 минут

Максимально – 50 баллов.

Критерии оценки:

Вглубь текста 1.

- 1) правильность определения темы, формулировки тезиса – 5 б.
- 2) правильность выявления логики развёртывания исходного текста – 5 б.
- 3) логичность творческого текста: тема, тезис, план изложения – 20 б.
- 4) правильность разработки замысла эссе: тема, основная мысль (тезис) и план – 10 б.
- 5) грамотность лексико-грамматического выражения замысла: грамматическая сочетаемость, стилистическая уместность, выбор слов – 5 б.
- 6) отсутствие орфографических и пунктуационных ошибок, стилистических погрешностей – 5 б.

Текст 1.

Рассказывая о Мухаммеде аль-Фараби, даже самые маститые востоковеды, самые серьёзные историки науки часто, стремясь передать дух или краски эпохи, в которой он жил, начинают своё повествование о нём с притчей и легенд. Я не историк, не учёный, но будет позволено и мне начать рассказ о нём с притчи. Ведь даже в самой фантастической сказке всегда заложено зерно истины.

Шёл старец по пустыне. С посохом в руках и с сумой за плечами. От усталости он еле передвигал ноги. Шёл, не теряя надежды на чудо. И чудо

совершилось. Он увидел маленький зелёный оазис. Там был сад. Там было жильё человека, - значит, была вода. Собрав силы, он ускорил шаг.

Вот он, оазис! Но, дороге ему преградил хозяин. Он тоже был стар, но суров. - Это мой дом, мой сад. Я давно ушёл от зла, от людей. Любой чужеземец мне враг. Я не знаю тебя, не знаю, с чем ты пришёл ко мне, что принёс – добро или зло, сказал хозяин.

- Чем же я могу доказать свою доброту, если ты видишь во мне зло? – проговорил скиталец.

- Ответь мне: что в этом плоде прекрасно? Его краски, его сок, его вкус или его форма? – спросил хозяин, подняв над головой яблоко.

- Ни то, ни другое, ни третье, ответил странник. – СЕМЯ, СЕМЯ, СЕМЯ, из которого родился этот сад, и вырастут другие сады, и капля воды, которая даёт вечность жизни этим семенам, добавил скиталец, теряя последние силы. Хозяин бережно поддержал его.

Говорят, этим скитальцем был Абунасыр Мухаммед аль – Фараби.

Ануар Алимжанов

От слова к тексту 2.

1. Внимательно прочитайте текст: определите тему и выделите актуальную на ваш взгляд мысль (тезис).
2. Сформулируйте заголовок вашего эссе в виде тезиса.
3. Сформулируйте основную идею текста в виде афоризма или пословицы.
4. Составьте синквейн и ассоциогамму к ключевым словам из вашего заголовка.
5. Напишите эссе (сочинение-рассуждение) на выбранную вами тему, содержание представьте в виде ментальной карты.
6. Содержание синквейна и ассоциогаммы должны соотноситься с содержанием эссе.

Время выполнения – 120 минут

Максимально – 50 баллов.

Критерии оценки:

Вглубь текста 2.

- 1) правильность определения темы, формулировки тезиса – 5 б.
- 2) правильность выявления логики (плана) развёртывания исходного текста – 5 б.
- 3) логичность творческого текста: тема, тезис, план изложения – 20 б.
- 4) правильность разработки замысла эссе: тема, основная мысль (тезис) и план – 10 б.

- 5) грамотность лексико-грамматического выражения замысла: грамматическая сочетаемость, стилистическая уместность, выбор слов – 5 б.
- 6) отсутствие орфографических и пунктуационных ошибок, стилистических погрешностей – 5 б.

Текст 2.

Известно, что халиф Багдада Гарун аль-Рашид, прославленный в сказках «Тысяча и одна ночь», был страстным любителем поэзии и учёных споров. Он возвысил славу Багдада тех времён как города учёных и поэтов.

Многие правители тогда и после начали подражать великому халифу, приглашая учёных, поэтов и мудрецов. Аль-Фараби попал к нему во дворец ещё молодым

...Правитель Халеба султан Сайф аль-Дулат восседал на самом почётном месте среди учёных и поэтов, когда пришла весть о том, что во дворце появился Мухаммед аль-Фараби. Правитель приказал ввести мудреца... Абулнасыр Мухаммед аль-Фараби вошёл в зал без поклона. Все умолкли. - Прошу вас сесть, - пригласил правитель.

- О, повелитель, где мне сесть? – спросил гость.

- Здесь каждый выбирает себе место по достоинству.

Мухаммед подошёл к султану и попросил его потесниться. Телохранители владыки насторожились. Султан освободил место для гостя и успокоил слуг.

- Если он действительно великий мудрец, то мы простим. Если нет – будет наказан. Храните терпение, - сказал он им на *тайном языке*.

- Правда ваша, мой покровитель. Терпение всегда было уделом мудрых и сильных, - улыбнулся аль-Фараби. - Вы разгадали тайну наших слов? – спросил султан.

- Я знаю *семьдесят языков*, - ответил аль-Фараби.

- Вам первое слово, мой учитель. Мы – внимание.

Его родной язык, который тогда назывался куманским, был в то время таким же международным языком, как арабский и персидский языки. Но, чтобы проникнуть в тайны многих книг, нужно было знать и язык арабов, персов, латынь и санскрит. И он с лёгкостью изучал и познавал их, раскрывая их *музыкальную красоту*.

Ануар Алимжанов

Примерные задания для тура «Чтение и Говорение»

От слова к тексту 1.

Прочитайте текст, озаглавьте и определите его тип и стиль.

Определите тему и охарактеризуйте основную мысль - идею текста.

Составьте синквейн и ассоциограмму к двум ключевым словам текста

Прочитайте наизусть поэтическое произведение из русской литературы.

Составьте монологическое сообщение на тему, используя ПОПС-формулу: «Почему умение работать с текстом/книгой является ключевым в учебной деятельности?».

Виды рассуждений: *объяснение, доказательство, размышление.*

ПОПС формула

Суть каждого элемента	Ключевые слова
П – позиция	<i>«Я считаю, что...» «Мне кажется, что...» «Я думаю, что...» «На мой взгляд...»</i>
О – объяснение	<i>«Потому что ...»</i>
П – пример	<i>«Я могу это доказать это на примере ...» «Например...»</i>
С – следствие	<i>«Исходя из этого, я делаю вывод о том, что...» «Поэтому ...»</i>

Время выполнения – 120 минут.

Максимально – 50 баллов.

Вглубь текста 1.

Критерии оценки:

Выразительное чтение, определение типа и стиля текста – 10 б.

Идейно-тематическая интерпретация текста – 10 б.

Чтение наизусть поэтического произведения – 10 б.

Монологическое сообщение по теме – 15 б.

Отсутствие орфоэпических ошибок – 5 б.

Текст 1.

ЧТЕНИЕ

Простирающейся перед нашим взором природой, какими бы ни были её свет и тени, краски и трепет, глаз может насытиться.

Симфонию, какими бы ни были её взлёты, падения и извивы, её строй и её философия, слушают час – полтора.

Перед картиной, какими бы ни были её мазки и гладь, движение и композиция, можно простоять не так уж много времени.

Что же касается книги, настоящей книги, которая подобна природе, симфонии и картине, вместе взятым, отражает в зеркале своих страниц человека, общество, природу со всеми их светотенями, глубиной, трепетом, течением и контрастами, её можно читать, не отрываясь, на протяжении многих часов. Чтение – это нечто объединяющее зрение, слух, чутьё и мышление.

Если этого, наибольшего из всех возможных удовольствия, сегодня не испытывают, а во многих случаях и не могут испытывать массы людей, причину тому надо искать не в людях, а в социальных условиях.

Назым Хикмет – Чтение.

От слова к тексту 2.

Прочитайте текст, озаглавьте и определите его тип и стиль.

Определите тему и охарактеризуйте основную мысль - идею текста.

Составьте синквейн и ассоциограмму к двум ключевым словам текста

Прочитайте наизусть поэтическое произведение из русской литературы.

Составьте монологическое сообщение на тему, используя ПОПС-формулу: «Любовь к книгам – любовь к мудрости». (Де Бюри).

Время выполнения – 120 минут.

Максимально – 50 баллов.

Вглубь текста 2.

Критерии оценки:

Выразительное чтение, определение типа и стиля текста – 10 б.

Идейно-тематическая интерпретация текста – 10 б.

Чтение наизусть поэтического произведения – 10 б.

Монологическое сообщение по теме – 15 б.

Отсутствие орфоэпических ошибок – 5 б.

Текст 2.

Когда зарёю степь зальёт,

Когда полынь в степи поёт,

На золотых курганах детства

Сама Поэзия встаёт.

Полынь моя, как ты светла,

Твой звон – как тонкий звон стекла,
И слыша запах твой, я вижу
Всё то, что жизнь во мне сожгла.
Ты мне судьбой своей близка,
На утренней заре, тонка,
Блестишь слезою драгоценной.
Так почему же ты горька?
Не потому ль, что столько дней
Среди пожарниц и огней
Лихие всадники топтали
Твой свет копытами коней?
Ты и доныне слёзы льёшь,
Жемчужные узоры вьёшь,
Земли разглаживаешь складки
И песни тихие поёшь.
Тиха... Но ветер лишь повеи,
Послышится среди степей –
Ты на груди у мирозданья
Поёшь о Родине моей.

С.Тургынбеков

От слова к тексту 3.

Прочитайте текст, озаглавьте и определите его тип и стиль.
Определите тему и охарактеризуйте основную мысль - идею текста.
Составьте синквейн и ассоциограмму к двум ключевым словам текста
Прочитайте наизусть поэтическое произведение из русской литературы.
Составьте монологическое сообщение на тему, используя ПОПС-формулу: «Человек перестаёт мыслить, когда перестаёт читать».

Время выполнения – 120 минут.

Максимально – 50 баллов.

Вглубь текста 3.

Критерии оценки:

Выразительное чтение, определение типа и стиля текста – 10 б.

Идейно-тематическая интерпретация текста – 10 б.

Чтение наизусть поэтического произведения – 10 б.

Монологическое сообщение по теме – 15 б.

Отсутствие орфоэпических ошибок – 5 б.

Текст 3.

В одном селе жил юноша, целыми днями он сидел дома и ничего не делал.

Как-то раз он спросил у матери: - Как мне отыскать своё счастье? – Выйди, сынок, в чистом поле, что поймаешь, то и будет твоим счастьем, - ответила она.

Вышел юноша в поле, видит – бежит жеребёнок. Кинулся догонять, не догнал. Из-под кустов выскочил заяц. Он бросился его ловить – не поймал. Видит – летит голубка, побежал за ней, да куда там. Улетела.

Смотрит юноша – ворона идёт по полю. От нечего делать потянулся к ней рукой – поймал.

– Неужели, - спрашивает он у вороны, ты и есть моё счастье?

– Нет, отвечает ворона. – Какое я счастье? А подсказать, как счастье поймать, я могу. – Как? – спрашивает юноша.

Возьми душистого сена, положи у двора, жеребёнок подойдёт есть сено и сам с тобой останется. Возьми сладкой моркови, положи на крыльцо. Прибежит заяц, увидит морковь – ручным станет. Разбросай по двору пшеничные зёрнышки – голубка прилетит, под крышей поселится.

– А разве это счастье? – удивился юноша.

- А счастье будет потом. Когда мимо двора пройдёт добрая да красивая девушка, увидит, как ты кормишь жеребёнка, зайца, да голубку – полюбит тебя и выйдет за тебя замуж.

Согласны ли вы с таким выводом?

От слова к тексту 4.

Прочитайте текст, озаглавьте и определите его тип и стиль.

Определите тему и охарактеризуйте основную мысль - идею текста.

Составьте синквейн и ассоциограмму к двум ключевым словам текста

Прочитайте наизусть поэтическое произведение из русской литературы.

Составьте монологическое сообщение на тему, используя ПОПС-формулу: «Всем хорошим в своей жизни я обязан книгам».

Время выполнения – 120 минут.

Максимально – 50 баллов.

Вглубь текста 4.

Критерии оценки:

Выразительное чтение, определение типа и стиля текста – 10 б.

Идейно-тематическая интерпретация текста – 10 б.

Чтение наизусть поэтического произведения – 10 б.

Монологическое сообщение по теме – 15 б.

Отсутствие орфоэпических ошибок – 5 б.

Текст 4.

Мы знали бед немало в минувшие года.

И всё же нам хватало полыни, как всегда.

Она щедрей поленьев дарила теплоту.
В покое и в смятенье творила красоту.

Скоту годилась в пищу, хоть помню я, металл
Полынным корневищам порою уступал...
Полынь снимала хвори, её густую прядь
Ценили люди в горе, чтоб в счастье – забывать.

Полынь ветра колеблют, но, и лишаясь силы,
Она ни высь, ни землю смягчаться не просила.
Разгул ненастий шалых в веках встречала смело.
Под осень – усыхала, весною – зеленела.

Тепло. Лекарства. Пища. Всё, чем ты жива поныне,
Вобрали корневища моей степной полыни.
Той, что невзгоды сносит... Пьянящ и горьковат,
Мне вновь щекочет ноздри Полынный аромат.

Д. Молдагалиев.

От слова к тексту 5.

Прочитайте текст, озаглавьте и определите его тип и стиль.

Определите тему и охарактеризуйте основную мысль - идею текста.

Составьте синквейн и ассоциограмму к двум ключевым словам текста

Прочитайте наизусть поэтическое произведение из русской литературы.

Составьте монологическое сообщение на тему, используя ПОПС-формулу: «Ничто так легко не даётся и так дорого не обходится как взаимная вежливость».

Время выполнения – 120 минут.

Максимально – 50 баллов.

Вглубь текста 5.

Критерии оценки:

Выразительное чтение, определение типа и стиля текста – 10 б.

Идейно-тематическая интерпретация текста – 10 б.

Чтение наизусть поэтического произведения – 10 б.

Монологическое сообщение по теме – 15 б.

Отсутствие орфоэпических ошибок – 5 б.

Текст 5.

Однажды Беда и Счастье поспорили между собой, кто из них красивее. Они долго не могли разрешить этот вопрос самостоятельно, поэтому решили обратиться первому встречному человеку.

Навстречу им шёл мужчина средних лет. Он не сразу заметил, что к нему с двух сторон подскочили Беда и Счастье.

– Только ты можешь разрешить наш спор! – громко заговорили они. – Скажи, кто из нас красивее!

- Вот проблема! – подумал про себя мужчина, - скажу, что Беда красивее, Счастье обидится и уйдёт от меня. А если скажу, что Счастье, тогда беда может разозлиться и напасть на меня. Что же делать?

Мужчина подумал немного и сказал им: - Я так сразу не могу определить, когда вы на месте стоите. Вы сначала немного походите по дороге туда-сюда, а я погляжу.

Стали Беда и Счастье разгуливать по дороге. И так пройдут, и эдак. Каждой хочется выглядеть получше.

- Ну? – закричали они, наконец, в один голос. – Кто из нас красивее?

Мужчина улыбнулся им и отвечает:

- Ты, Беда, очень красива со спины и у тебя прекрасная походка, когда ты, удаляясь, уходишь!

- А ты, Счастье, просто прекрасна, когда ты поворачиваешься лицом и, приближаясь, приходишь ко мне.

«Слушание и говорение» включает выявление следующих компетенций:

- 1) Понимание содержания сообщения/информации;
- 2) Определение основной мысли;
- 3) Прогнозирование событий;
- 4) Построение монологического высказывания.
- 5) Оценивание прослушанного материала.

«Чтение» включает выявление следующих компетенций:

- 1) Понимание информации;
- 2) Выявление структурных частей текста и определение основной мысли;
- 3) Понимание применения лексических и синтаксических единиц в прочитанном тексте;
- 4) Определение типов и стилей текстов;
- 5) Формулирование вопросов и оценивание.

«Письмо» включает выявление следующих компетенций:

- 1) Составление синквейна и ассоциогаммы;
- 2) Изложение содержания прослушанного, прочитанного материала;
- 3) Написание текстов с использованием различных форм представления;
- 4) Создание текстов различных типов и стилей;
- 5) Написание эссе;
- 6) Творческое письмо.

«Соблюдение речевых норм» включает выявление следующих компетенций:

- Соблюдение орфографических норм;
- Соблюдение орфоэпических норм;
- 3) Соблюдение лексических норм;
- 4) Соблюдение грамматических норм;
- 5) Соблюдение пунктуационных норм.

По итогам областного этапа республиканской олимпиады на отборочный этап присылаются работы, признанные лучшими. Задания на отборочном этапе оцениваются согласно критериям, изложенным выше.

В связи с эпидемической ситуацией, период карантина, когда этап Республиканский олимпиады (РО) проводится в режиме онлайн, замена устного задания – «Прочитать наизусть поэтическое произведение» на письменное задание: «Приведите аргументы (не менее 5), подтверждающие или опровергающие тезис во втором туре в 10 и 11 классах, обоснованно. Задание направлено на проверку уровня развитости речи учащегося.

Если тезис чётко сформулирован, то учащийся может настолько хорошо вдуматься в тему, в сам тезис, что у него не должно остаться внутренних интеллектуальных сомнений в отношении содержания этого тезиса.

Задача: выстроить систему аргументации для доказательства истинности тезиса, выявляет логику речи учащегося и кругозор его знаний:

- Обращение к народной мудрости (поговорка ...).
- Обращение к мыслям выдающихся личностей (цитата...).
- Обращение к известному всем факту (афоризм...).
- Обращение к собственному опыту (наглядный пример...)
- Вывод-умозаключение (резюмирование).

ПЕРВЫЙ ТУР – 10 класс

Прочитайте текст, выделите в нём актуальную, на ваш взгляд, тему.

Сформулируйте её в виде тезиса для написания эссе.

Сформулируйте заголовок вашего эссе.

Напишите эссе (текст-рассуждение) на выбранную тему.

Критерии оценки:

- 1) определение актуальной темы – 5 б.
- 2) правильность выявления логики (плана) развёртывания исходного текста – 5 б.
- 3) логичность творческого текста: тема, план изложения – 15 б.
- 4) правильность разработки замысла эссе: основная мысль (тезис), аргументация, выводы – 15 б.
- 5) грамотность лексико-грамматического выражения замысла: грамматическая сочетаемость, стилистическая уместность, выбор слов – 5 б.
- 6) отсутствие орфографических и пунктуационных ошибок, стилистических погрешностей – 5 б.

Язык Ибрая Алтынсарина богат и образен. Он умело пользовался всеми оттенками прямого и переносного значения слова. Богатство художественного языка писателя раскрывается в его рассказах «Щедрый человек», «Счастливый человек», «Учёный человек»,

«Мудрый судья», «Умеренность», «Гордость». Типы, созданные Ибраем Алтынсариним (юноша, земледелец, путник, судья), отличаются друг от друга не только мировоззрением, социальной психологией, но и языком, манерой речи.

В большинстве случаев Ибрай Алтынсарин пишет о фактах и явлениях, хорошо известных даже самому малоподготовленному читателю. Свои мысли он доказывает и иллюстрирует простыми примерами, в силу чего аргументация становится неоспоримой и убедительной. Ярким примером этому служит стихотворение Алтынсарина «Любовь матери». Воздействие этого стихотворения велико именно потому, что написано оно выразительным народным языком. Чувство материнства, ярко проявляющееся в этом стихотворении, становится особо ощутимым благодаря умелому сочетанию слов и образов, подчеркивающих безграничную любовь матери к своему ребёнку.

Как стихотворные, так и прозаические произведения Ибрая Алтынсарина выгодно отличались от произведений его современников своей идейной насыщенностью, простотой и доходчивостью. Большой частью стихи Алтынсарина были написаны размером, удобным для переложения на мотив народных песен. Так, Ибрай глубоко уверился в неопределимом значении родного казахского языка для школьного обучения, он первым из казахских просветителей использовал письменный казахский язык и дал азбуку и первую грамматику для казахского народа.

(Джумагулов К. Ибрай Алтынсарин. – Ташкент, 1975. – 160 с./с.150-151. К 180-летию казахского ученого-просветителя, писателя и поэта Ибрая Алтынсарина.)

ВТОРОЙ ТУР – 10 класс

В предложении расставьте знаки препинания, произведите его полный синтаксический разбор: *Когда дежурный по станции размахивая фонарём пробежал в голову состава из предпоследнего вагона высунулся дневальный.*

(Ч. Айтматов)

Приведите аргументы (не менее 5), подтверждающие или опровергающие тезис: *«Всякий некультурный человек – карикатура на себя самого».*

(Ф.Шлегель)

Критерии оценки задания 1:

Полный синтаксический разбор – 15 б.

Правильная расстановка знаков препинания – 5 б.

Критерии оценки задания 2:

Обращение к мнению авторитетных личностей – 6 б.

Обращение к народной мудрости - 6 б.

Обращение к известным историческим фактам – 6 б.

Обращение к личному жизненному опыту - 6 б.

Вывод-умозаключение – 6 б.

ПЕРВЫЙ ТУР – 11 класс

Прочитайте текст, выделите в нём актуальную, на ваш взгляд, тему.

Сформулируйте её в виде тезиса для написания эссе.

Сформулируйте заголовок вашего эссе.

Напишите эссе (текст-рассуждение) на выбранную тему.

Критерии оценки:

- 1) определение актуальной темы – 5 б.
- 2) правильность выявления логики (плана) развёртывания исходного текста – 5 б.
- 3) логичность творческого текста: тема, план изложения – 15 б.
- 4) правильность разработки замысла эссе: основная мысль (тезис), аргументация, выводы – 15 б.
- 5) грамотность лексико-грамматического выражения замысла: грамматическая сочетаемость, стилистическая уместность, выбор слов – 5 б.
- 6) отсутствие орфографических и пунктуационных ошибок, стилистических погрешностей – 5 б.

Педагогическая направленность произведений Ибрая Алтынсарина определила и выбор лексических средств. Поэтому он отбрасывал всё вычурное, что не давало возможности конкретно, чётко и ясно формулировать мысль. Показательна фраза, которой заканчивается рассказ Алтынсарина «Чистый родник» («Таза бұлақ»). В нём говорится, как три путника, повстречавшиеся у родника, прочли надпись на камне «Эй путник, будь чистым, как этот родник».

Разбирая значение этих слов, они пришли к выводу: «Если так, то смысл этой надписи заключается в том, что сам человек и его помыслы должны быть такими же чистыми, как этот родник, когда смотришь на родник, то видишь и тень солнца, и тень травы. И помыслы человека должны быть так же видны, как эти тени, отражённые в водах родника».

Великолепный знаток богатейшего казахского фольклора, Ибрай Алтынсарин в своих произведениях широко использовал метафоры, аллегории, сравнения, широко применял синонимы, а также простые образные выражения. Следуя в своём творчестве просветительно-демократическим идеалам, Алтынсарин создаёт такие стихотворения, как «Давайте, дети, учиться», «Народы, обладающие знанием».

Как и Абай Кунанбаев, который исключительно много сделал для развития языка казахской художественной литературы, Алтынсарин посредством своих поэтических и прозаических произведений значительно приумножил лексическое богатство родной речи. Его рассказы, сказки и стихотворения, написанные народным языком, явились ценнейшим вкладом в казахскую письменную художественную литературу.

(Джумагулов К. Ибрай Алтынсарин. – Ташкент, 1975. – 160 с./с.144-148. К 180-летию казахского ученого-просветителя, писателя и поэта Ибрая Алтынсарина.)

ВТОРОЙ ТУР – 11 класс

В предложении расставьте знаки препинания, произведите его полный синтаксический разбор: *Поздней осенью эвакуируясь из одного города в другой я сошла с поезда на той самой станции с которой провозжал меня мой учитель.* (Ч.Айтматов)

Приведите аргументы (в количестве 4-5), подтверждающие или опровергающие тезис: *«В результате общения от одного поколения другому передаётся опыт мысли и дела, культурные традиции».* (Т.В.Матвеева)

Критерии оценки задания 1:

Полный синтаксический разбор – 15 б.

Правильная расстановка знаков препинания – 5 б.

Критерии оценки задания 2:

Обращение к мнению авторитетных личностей – 6 б.

Обращение к народной мудрости - 6 б.

Обращение к известным историческим фактам – 6 б.

Обращение к личному жизненному опыту - 6 б.

Вывод-умозаключение – 6 б.

"Ағылшын тілі", "француз тілі" және "неміс тілі" пәндері бойынша оқушылардың республикалық олимпиадасының I, II, III және IV кезеңдерін ұйымдастыру және өткізу тәртібі

Шетел тілдері бойынша олимпиада 4 кезеңде өткізіледі: мектеп, аудандық, облыстық және республикалық. Тек мектеп кезеңі ашық кезең, мұнда кез-келген оқушы нақты оқу сыныбы бойынша немесе одан жоғары сынып бойынша олимпиадаға қатыса алады. Келесі кезеңдер үшін қатысушылар алдыңғы конкурстардың қорытындылары бойынша іріктеледі.

Тапсырмаларды өткізу алгоритмі мен құрылымдық ұйымдастырылуы шет тілі бойынша мектеп оқушылары олимпиадасының барлық кезеңдеріндегі барлық пәндер мен сыныптар үшін бірдей.

Олимпиаданың тілдік және пәндік мазмұны, сондай-ақ тапсырмалардың көлемі CEFR шет тілін меңгеру деңгейлерінің жүйесіне (The Common European Framework of Reference for Languages) сәйкес және олимпиаданың сыныбы мен кезеңіне байланысты біртіндеп күрделене түседі. Аталған шет тілдерін меңгеру құзыреттіліктері ағылшын, француз және неміс тілдеріне қатысты. «COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR LANGUAGES: LEARNING, TEACHING, ASSESSMENT» LanguagePolicyUnit, Strasbourg, немесе (<https://rm.coe.int/16802fc1bf>) құжатында

(<https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>) Еуропа Кеңесі сайтында сөз әрекеті түрлерін бағалау деңгейлері мен критерийлерінің дескрипторларымен егжей-тегжейлі танысуға кеңес береміз.

CEFR жүйесіне сәйкес оқушылардың білімі мен дағдылары үш үлкен санатқа бөлінеді, олар әрі қарай алты деңгейге бөлінеді:

А қарапайым меңгеру:

A1 өмір сүру деңгейі

A2 алдыңғы деңгей

В өзін-өзі қамтамасыз ету:

B1 шекті деңгей

B2 шекті жоғары деңгей

С еркін меңгеру:

C1 кәсіби меңгеру деңгейі

C2 өте жоғары меңгеру деңгейі

Отандық білім беру құрылымында белгіленген деңгейлер келесідей түрде жүзеге асырылады:

- орта мектептің бастауыш сыныптары үшін бастапқы оқыту бағдарламасы ұсынылады;

- негізгі саты үшін (5-10 – сыныптар) - A1, A2 деңгейлері;

- 12 жылдық білім беретін мектептердің бейіндік сыныптары үшін (11-12 сынып) – B1 деңгейі және бейіндік-бағдарланған оқыту бағдарламалары;

- мамандандырылған мектептер үшін-B2 4-деңгейдегі бағдарламалар мен стандарттар.

ШТ бойынша толық орта мектеп оқушыларын даярлау жалпыеуропалық және әлемдік стандарттарға сәйкес келеді және тілдік құзыреттілікті бағалаудың халықаралық жүйелері-Cambridge Young Learners Exams (Starters, Movers, Flyers), Skills for life, KET, PET, CAE, TOEFL, TOEIC, IELTS, CPE, DILF, DELF, DALF, TestDaF, DSD, ZOP, KDS және т. б. арқылы бағалануы мүмкін.

Яғни, олимпиаданың мектеп және аудандық кезеңдерінде тапсырмалардың барлық контенті А1-В2 деңгейлерінің материалдары негізінде қалыптастырылады. Алайда, жоғары деңгейлі қатысушылар арасында сапалы түрде іріктеу мүмкіндігі үшін тапсырманың облыстық және республикалық кезеңдерінде В2-С1 деңгейлерінің материалдары мен С2 элементтері қамтылады.

Әр кезеңде сөз әрекетінің барлық түрлерін бағалайтын және 5 модульден тұратын кешенді емтихан өткізіледі:

- Ауызша мәтінді түсіну (тыңдалым)
- Лексика-грамматикалық тест
- Жазбаша мәтінді түсіну (оқылым)
- Жазба сөз (хат)
- Айтылым (сөйлеу)

Олимпиада әрқашан екі турдан тұрады: жазбаша және ауызша. Екі тур да бірдей. Бірінші турдың аралық нәтижелері оқушыны екінші турға қатысудан шеттетуге үшін негіз бола алмайды. Әр тур 100 балдық шкала бойынша бағаланады. Қорытынды баға екі тур үшін балдардың орташа арифметикалық мәні болып табылады. Мынадай формула бойынша есептеледі:

Бұл жүйе бірінші турда төмен балл алған қатысушыларға екінші турда сәтті нәтиже көрсетуге, яғни қызығушылықты сақтауға және жоғары нәтиже алуға мүмкіндік береді.

Олимпиаданың III және IV кезеңдерінде тестілеу басталар алдында

$$(1 \text{ тур} + 2 \text{ тур}) \div 2$$

оқушылар қатысу нұсқаулығымен танысып, қол қоюы тиіс. Онда мінез-құлық пен тапсырмалардың негізгі ережелері көрсетілген. Нұсқаулық шет тілінде беріледі. Осы кезеңдердегі мектеп оқушыларының тілдік деңгейі мәтінді толық түсіне алатын деңгей болуы тиіс.

Құжатта сипатталған ережелерді білмеу туралы апелляциялық шағымдар қабылданбайды. Нұсқаулықпен танысуға жалпы регламентке кірмейтін қосымша уақыт беріледі.

Республиканский этап РО, март 2021, английский язык, 11 класс, 1 тур

Code: _____

Student Answer Sheet

Name _____
 Region _____
 School _____
 Teacher's name _____

Read the instruction carefully!

Switch off your mobile phone and any other electronic devices. You will be asked to place these with other personal belongings at the teacher's desk. In case you use any electronic devices, any references or dictionaries you will be asked to leave the room.

The Listening, Reading, Use of English and Writing tests take 2.5 hours and there are no breaks between each part of the test.

You will only be allowed to have a pen or pencil, an eraser and your ID on your desk.

...

Allow enough time for each question. Stay aware of the time during the test so that you can complete all the questions. You will not be given additional time in case you do not complete some tasks.

Make your writing legible!

I have read and understood the instructions

Жоғарыда келтірілген мысалда "ағылшын тілі" тақырыбына арналған нұсқаулықтың кейбір тармақтары ғана берілген. Беттің төменгі жағында қол қоюға арналған жол бар.

Жоғарғы оң жақ бұрышта шифр үшін орын бар. Төменде қатысушының деректері толтырылады. Келесі беттерде бұл деректер жоқ, тек жауапты адамдар толтыратын шифр бар.

Республиканский этап РО, март 2021, английский язык, 11 класс, 1 тур

Code: _____

Listening		Comments
1	A	
2	B	
...	...	
20	C	
	 / 20

Қазылар алқасының ұсынылған саны-әр сыныпқа 3-5 мұғалім. Барлық жұмыстарды қазылар алқасының әрбір мүшесі тексереді. Жауап парақтарындағы түзетулерге рұқсат етілмейді. Түсініктемелер тек жауап парақтарындағы арнайы бағандарда. Тыңдалымда, лексика-грамматикалық бақылауда және оқылымда әр түрлі тест тапсырмалары пайдаланылады, яғни сұраққа жауаптың жалғыз дұрыс нұсқасы берілуі мүмкін, бұл қазылар алқасы мүшелерінің бағалауындағы сәйкессіздіктерді жояды. Продуктивті сөз әрекет түрлерін тексеру кезінде бағалаудың объективтілігі жазылым және айтылым тапсырмаларының параметрлеріне сәйкес әзірленген стандартты бағалау критерийлерін қолдану арқылы қамтамасыз етіледі.

Егер бағалаудағы айырмашылықтар 3 балдан аспаса, орташа балл қойылады. 3 баллдан асатын алшақтық кезінде жазбаша жұмысты тағы бір тексеру тағайындалады немесе ауызша жауаптың хаттамалары салыстырылады және ауызша жауаптың аудиожазбасы тыңдалады. Ұжымдық талқылаудан кейін қорытынды балл қойылады.

Тур өткізілгеннен кейін нәтижелер жеке қатысушыларға да, тұтастай сыныпқа да жарияланбайды. Баллдар қазылар алқасының барлық мүшелері жалпы талқылағаннан кейін турлардың хаттамаларына қойылады. Екі тур аяқталғаннан кейін тапсырмаларды талдау және апелляция жүргізіледі. Содан кейін олимпиадаға қатысушылардың орындарын бөле отырып, қорытынды хаттама жасалады.

БІРІНШІ ТУР

Жазбаша тур үзіліссіз өткізілетін 4 бөлімнен тұрады: тыңдалым, лексика-грамматикалық тест, оқылым және жазылым. Әрбір сынып бойынша олимпиаданың бірінші туры өткізу үшін: жеке аудитория, аудио жазбаны ойнату үшін техникалық жабдық (CD плеер, ноутбук немесе ПК) + дыбыс күшейткіштері, барлық қатысушыларға көрінетін сағаттар қажет.

Әр кезеңнің бірінші турының тапсырмалар пакеті тапсырмалар жиынтығынан тұрады: бір сыныптың барлық қатысушыларына жеке нұсқа, жауап парақтары, аудиттеуге арналған аудио мәтіндері бар электрондық тасығыш, қазылар алқасы үшін - аудио мәтіннің транскрипті және жазбаша сөзді бағалау критерийлері. Әр қатысушыға жеке тапсырмалар жиынтығы беріледі. Тапсырмалар бірлесіп немесе кезекпен орындалмауы керек.

Орындау уақыты олимпиаданың сыныбы мен кезеңіне байланысты 120-150 минут. Әрбір бөліктің ұсынылатын орындалу уақыты мен жалпы уақыты тест жинақтарында және жауап парақтарында көрсетіледі. Ол жауаптарды жауап парақтарына ауыстыру уақытын қамтиды. Жазбаша бөліктің бірінші тапсырмасы тыңдалым болуы керек. Қалған бөліктерді студенттер өздеріне ыңғайлы ретпен орындай алады. Тесттің басталуы мен аяқталуының нақты уақыты тақтаға жазылады. Емтихан алушылар бітіргенге дейін 15, 10, 5 минут бұрын оқушылардың назарын қалған уақытты айтып ескертеді. Барлық қатысушыларға бірдей уақыт беріледі, форс-мажорлық жағдайлардан басқа (мысалы, дыбыстық мәтінді тыңдау кезінде электр қуатымен ақаулықтар), барлық аудитория немесе жеке қатысушы үшін қосымша уақыт берілмейді.

Қазылар алқасының мүшелері бірінші турдың барлық бақылау түрлерінде аудиторияда болулары міндетті. Техникалық жабдықтың сапалы жұмысына және аудио жазбаның бүкіл аудиторияда жақсы естілетініне алдын-ала көз жеткізу керек. Материалдары бар пакет олимпиада қатысушыларының қатысуымен ашылады. Қазылар алқасының мүшелері жауап парақтарын таратады, титулдық парақты толтыру қағидалары, тапсырмаларды орындау және аудиториядағы мінез-құлық бойынша нұсқама өткізеді. Содан кейін тапсырмалар жиынтығы беріледі. Қатысушыға жиынтықпен танысу үшін бір минут беріледі. Егер олимпиадаға қатысушы оған дұрыс емес, түсініксіз және

толық емес емтихан пакеті берілді деп санаса, ұйымдастырушыларға дереу хабарлау керек. Қазылар алқасының мүшелері тапсырмалардың мазмұны бойынша сұрақтарға түсініктеме бермейді және жауап бермейді.

Олимпиадаға қатысушылар аудиторияға қатаң түрде тіркеу тізімдері бойынша жіберіледі. Қажет болған жағдайда жеке басын куәландыратын құжатты көрсетуді талап етуге болады. Аудиторияға қалам, қарындаш, өшіргіш, сағат, шоколад, су алуға болады. Ұялы телефондарды, планшеттерді, диктофондарды, смарт сағаттарды, жеке блокноттарды, сөздіктерді, анықтамалық әдебиеттерді ала алмайды.

Барлық жауаптар жауап парағындағы тиісті жолдарға жазылуы керек. Жауаптар тек көк сиямен жазылады. Қарындаш жазбалары тексерілмейді. Тапсырмалардың мәтіндері шимай қағазы /черновик/ретінде пайдаланылуы мүмкін, олар жауап парақтарымен бірге тапсырылады, алайда олар тексерілмейді және апелляция кезінде бағаны өзгертуге негіз бола алмайды. Жауап парақтарындағы түзетулер қорытынды жауапты бір мәнді түсіндірген кезде қателер деп есептелмейді. Қолжазба түсінікті болуы керек. Даулы жағдайлар туындаған кезде (мысалы, А немесе d) жауап қатысушының пайдасына түсіндірілмейді. Жауап парақтарында авторлықты көрсететін жазбалар жасауға немесе суреттер немесе басқа белгілер жасауға қатаң тыйым салынады, әйтпесе жұмыс шифрланған болып саналады және бағаланбайды. Брифинг, материалды беру және жинау және тыңдау кезінде аудиториядан шығуға болмайды. Басқа уақытта қатысушылар өз тест уақытының есебінен және кезекшінің ілесіп жүруімен шыға алады. Тапсырмалар немесе жауап парағын шығара алмайды. Қатысушылар сөйлеспеуі, дыбыстық немесе басқа да кедергілер тудырмауы керек (үстелді қаламмен қағып, орындықта тербеліп). Қатысушылар қазылар алқасына немесе кезекшіге тапсырмалардың мазмұны бойынша сұрақтар қоймауы тиіс (мысалы, сөздің аудармасы, оның жауабы дұрыс па, және т.б.). Ережелерді бірнеше рет бұзған жағдайда қатысушы аудиториядан кетуге міндетті және оның жұмысы бағаланбайды.

Бірінші турдың ең жоғары бағасы-100 балл. Тыңдалым, лексика-грамматикалық тест және оқылым бойынша максималды баға-әр бөлікке 20 балл. Әрбір дұрыс жауап үшін оқушы бір ұпай алады, тексеру кілттермен жүргізіледі. Әр сұрақ үшін жауаптың жалғыз дұрыс нұсқасы мүмкін, бұл қазылар алқасының бағалауындағы сәйкессіздіктерді жояды. Синонимді қолдану, сөздердің дұрыс жазылмауы, сөздердің санын сақтамау қате жауап ретінде есептеледі.

Жазылым бойынша ең жоғары нәтиже-40 балл. Тапсырмалар кезең мен сыныпқа байланысты өзгереді, қарапайым жазба сөзден, бейресми жазудан бастап аналитикалық эссеге, мақалаға, графиканы немесе иллюстрацияны сипаттауға және т. б. ауысып отырады

Егер қатысушы белгіленген уақыттан бұрын тест тапсырса, ол аудиториядан шығуына болады. Мұндай жағдайда жауап парағының мұқабасында қазылар алқасының мүшесі жұмыстың қашан тапсырылғаны туралы нақты уақытты көрсетеді.

Екінші тур

Ауызша тур жазбаша турдан кейін келесі күні (немесе бір күннен кейін) өткізіледі. Халықаралық тілдік емтихандардың (IELTS, FCE, DELF, DALF, TestDaF, KDS және т.б.) құзыреттілік тәсілдемесі мен тәжірибесіне негізделіп, шет тілдік білім беру әдістемесінің қазіргі заманғы үрдістеріне сәйкес айтылым жеке тур ретінде өткізіледі. Сөз әрекетінің продуктивті түрі ретінде тікелей, спонтанды тілдік қарым-қатынас форматында коммуникативті құзіреттіліктің қалыптасу деңгейін толық бағалауға мүмкіндік туындайды.

Байқау үш бөлімнен тұрады: емтихан алушымен кіріспе әңгіме, монолог, емтихан алушылармен диалог. Орта есеппен бір қатысушыға 12-15 минут бөлінеді. Сұрақтардың форматы және ауызша жауап беру үшін визуалды негіздің болуы (сурет, сызба, фотосурет) олимпиаданың сыныбы мен кезеңіне байланысты. Жауапты дайындауға уақыт берілмейді. Ең жоғары нәтиже-100 балл. Оқушылардың жауаптары ауызша сөйлеуді бағалау критерийлеріне және тиісті деңгейдегі айдарларға (CEFR) сәйкес бағаланады.

Екінші турдың тапсырмалар пакеті әр сынып үшін тапсырмалардың бірнеше нұсқаларын, сондай-ақ ауызша сөйлеуді бағалау өлшемдері мен параметрлері бар кестені және қазылар алқасына арналған жауаптар хаттамасының формасын қамтиды. Екінші турды өткізу үшін әрбір сыныпқа: күтуге арналған аудитория, конкурс өткізуге арналған аудитория, мүмкіндігінше қатысушылардың жауаптарын аудио немесе бейнежазбаға түсіру үшін техникалық жабдық қажет.

Қазылар алқасының барлық мүшелері аудиторияда екінші турдың бүкіл уақыты бойы қатысуға міндетті. Турды өткізу рәсімінің нұсқамасы ауызша конкурс басталғанға дейін өткізіледі. Тапсырмалар пакеті олимпиада қатысушыларының қатысуымен күту аудиториясында ашылады, содан кейін тапсырмалар ауызша емтихан өткізу үшін аудиторияға жеткізіледі. Тапсырмалар олимпиада қатысушыларына алдын ала берілмейді. Оқушылар ауызша жауап бермес бұрын бір нұсқаны шығарады. Кезектілікті қазылар алқасының мүшелері/кезекшілер ерікті тәртіппен қалыптастырады.

Емтихан кезінде шет тілі (ағылшын, француз, неміс) жалғыз жұмыс тілі болып табылады. Қатысушының ана тіліндегі(қазақ/орыс және басқа тілдердегі) нұсқаулықтарға, сұрақтарға, түсіндірмелерге жол берілмейді. Қазылар алқасының әр мүшесі қатысушының балына әсер ететін қателіктер мен басқа да сөз ерекшеліктерін көрсете отырып, әр емтихан алушыға жауаптың жазбаша хаттамасын толтыруы керек. Ауызша жауаптардың аудио жазбасы ұсынылады, бірақ міндетті емес. Форс-мажорлық жағдайлардан басқа, қатысушы үшін қосымша уақыт берілмейді. Емтихан алушылар ауызша емтихан кезінде қатысушылардың жауаптарын түсіндірмейді, түзетпейді және бағаламайды.

Олимпиадаға қатысушылар ауызша конкурсқа қатаң түрде тіркеу тізімдері бойынша жіберіледі. Аудиторияға қалам, қарындаш, өшіргіш, сағат, шоколад, су алуға болады. Ұялы телефондарды, планшеттерді, диктофондарды, смарт сағаттарды, жеке блокноттарды, сөздіктерді, анықтамалық әдебиеттерді ала алмайды. Оқушылар күту аудиториясынан тек бір-бірден және кезекшімен бірге шыға алады. Нұсқама кезінде және тікелей ауызша жауап кезінде шығуға

тыйым салынады. Аудиториядан тапсырмалар шығаруға тыйым салынады. Күту және емтихан өткізіліп жатқан аудиторияларының жанында және ішінде шу шығаруға тыйым салынады. Оқушыларға аудио / бейне жазуға тыйым салынады. Жауап бергеннен кейін қатысушы күту үшін аудиторияға оралмауы немесе өз кезегін күтіп отырған қатысушылармен сөйлеспеуі тиіс.

Оқушылардың жауаптары ауызша сөзді бағалау критерийлеріне және тиісті деңгейдегі айдарларға (CEFR) сәйкес бағаланады.

Модульдерді өткізу ерекшеліктері

Ауызша мәтінді түсіну конкурсы (тыңдалым)

Байқаудың жалпы орындалу уақыты жазбаның дыбысталуымен шектеледі. Сандық жазбаға тапсырмалар, мәтіндердің өздері (2 рет оқылады) енгізілген, үзілістер қарастырылған және жауап парағын толтыру уақыты ескеріледі. Жазбаны бір рет қосқаннан кейін қазылар алқасының мүшесі оны тесттің аяқталғаны туралы жазылған сөйлемнен немесе тесттің аяқталғаны туралы сигнал беретін дыбыстық аналогтан кейін ғана өшіреді.

Аудио мәтіндердің баспа нұсқасы бірінші тур материалдар жинағына қоса беріледі. Түзетілмейтін техникалық ақаулар туындаған жағдайда ғана қазылар алқасы қажетті үзілістерді сақтай отырып, мәтінді өз бетінше дыбыстайды.

Аудиожазбаларға тапсырмалар әр түрлі болуы мүмкін, соның ішінде: жетіспейтін сөздерді (сандарды) енгізу, бірнеше таңдау, аудиожазба бойынша сұрақтарға қысқа жауаптар жазу, сөйлемді аяқтау, картаны / схеманы / кестені толтыру, дұрыс / бұрыс белгілеу және т. б.

Лексика-грамматикалық тест

Модульде ағылшын, француз және неміс тілдерінің негізгі лексикалық-грамматикалық құрылымдарын және олардың тіркесу заңдылықтарын, соның ішінде фразалық етістіктерді, предлогтары бар сөздерді, сөзжасам, орфография және пунктуация және т. б. білімдері тексеріледі.

Тапсырмалардың негізгі түрлері: бірнеше таңдау, бос орындарды толтыру, нұсқаларды салыстыру, грамматикалық, пунктуациялық, орфографиялық және басқа қателерді түзету, сөзжасам, белгілі бір сөзді қолдана отырып сөздер мен сөз тіркестерін түрлендіру. ҰБТ, БМЕ кезіндегі сияқты көптеген таңдауы бар контекстсіз тестілер пайдаланылмайды.

Жазбаша мәтінді түсіну конкурсы (оқылым)

Тест мамандандырылған жинақтардан және оларға қойылған сұрақтардан алынған 100-ден 1000 сөзге дейінгі бір немесе екі мәтіннен тұрады. Сөздердің күрделілігі мен саны сынып пен олимпиада кезеңіне байланысты өзгереді.

Тестте әр түрлі форматтағы сұрақтар бар: мәтіннің қысқаша мазмұнына, кестеге жетіспейтін сөздерді салыңыз, сұрақтарға қысқа жауап беріңіз, бірнеше таңдау, абзацтарға тақырыптарды таңдаңыз, мәтіндегі ақпараттың сәйкестігін анықтаңыз, дұрыс/жалған мәлімдеме, суреттер / мәлімдемелерді абзацтармен байланыстырыңыз, негізгі мәтінге сөйлемдер / мәлімдемелер салыңыз және т. б.

Жазылым байқауы (жазылым)

Бұл бөлімде бір немесе бірнеше қатысымдық мақсатты әр түрлі жазбаша форматта көрсету мүмкіндігі қарастырылады: қысқа мәтіннен күрделі эссеге дейін. Құрастырылатын тапсырмалардың мазмұны, түрі, қиындығы және сөздердің саны Олимпиада кезеңі мен сыныпқа сай байланысты жасалады. Белгілі бір қатысымдық мәселені әр түрлі тақырыптар бойынша алған білім, біліктілік және дағдылардың толық спектріне сүйене отырып шешу қажет. Барлық тапсырмалар шығармашылық, проблемалық және қатысымдық-мәдениетаралық өзара әрекеттестік ұстанымдарына негізделген:

- хат жазу. Қатысушының жеке хат жазу, жалпы ақпаратты білдіру алу, өз қажеттілігін, тілектерін, ұнату, ұнатпау сезімдерін, өз ойын, шағымын білдіре алу қабілеті бағаланады және т.б.;

- тақырыппен берілген оқиға немесе кіріспе сөз;

- диаграмманы, сызбаны немесе кестені талдау-сипаттау; Диаграммамен немесе мәліметтермен (сызба, кесте немесе диаграмма) танысып, ақпаратты өз сөзімен сипаттау ұсынылады. Қатысушының жүйелеу, ұсыну және мүмкін болған жағдайда деректерді салыстыру, үдеріс кезеңдерін сипаттау, объектіні немесе оқиғаны сипаттау, бір нәрсенің жұмыс ұстанымын түсіндіруге қабілеттілігі бағаланады;

- шығарма (эссе). Қатысушыларға пікір, дәлел немесе проблема ұсынылады. Оқушының проблеманы шешу, пікірін негіздеу, нақты фактілер мен пікірлерді салыстыру, сонымен қатар пайымдаулар, фактілер немесе дәлелдерді бағалау және өз пікірін жеткізу қабілеті бағаланады.

Алдын-ала дайындалған мәтінді (жаттанды мәтін), дайын тапсырмаларды пайдалануға тыйым салынады, мысалы, «Менің отбасым», «Менің болашақ мамандығым» және т.б.

Сынып және олимпиаданың кезеңіне қарамастан оқушылардың жұмысы (CEFR) тиісті деңгейіне сәйкес жазбаша сөйлеу бағалау көрсеткіштеріне және айдарына қарай бағаланады

Жауап парағында жазбаша жауабын жазу үшін арнайы орын сызылып көрсетіледі, оң жағы тексерушінің ескертулеріне арналады. Бұл бөлімде оқушы еш нәрсе жазбайды. Жауаптың төменгі жағында бағалау көрсеткіштері белгіленеді. Әрбір бөлімде ықтимал ұпайлар саны көрсетіледі. Емтихан қабылдаушылар дәптердің ашық жолында өз бағаларын еркін түрде қояды. Содан кейін жазған хаттың қорытынды бағасы саналады.

- тапсырманың мазмұнын ашу. Бұл бағалау көрсеткіші берілген тақырыпқа сай қаншалықты толық, дәл және дұрыс жауап берілгенін ескереді. Тақырыпты ашудағы ойы мен жүйелілігі бағаланады.

- логикалық және дәйекті жауап. Ойларды ұсынудың нақтылығы, дұрыс құрылымы, сөйлемдер мен сөз тіркестерінің өзара сәйкестігі бағаланады.

- лексикалық толықтық. Сөз қорының әртүрлілігі және оны контексте қолдана білу қабілеті бағаланады;

- емле және грамматика. Грамматикалық құрылымдардың әртүрлілігі, күрделілігі және дәлдігі бағаланады.

Ағылшын тілі бойынша жазбаша жауапты бағалау айдарының үлгісі

Writing

Maximum score – 40 points / Time - 60 minutes

WRITE HERE!	Examiners' comments
...	

Task Achievement (10)	Coherence and Cohesion (10)	Lexical Resource (10)	Grammatical Range and Accuracy (10)	Total (40)
1				
2				
3				
4				
5				
Total				

Ауызша сөйлеу байқауы (Айтылым)

Айтылым - бұл шетел тілінде ауызекі түрде сөйлесу біліктілігі мен шетел тілінде диалог пен монологты жүргізудің жалпы біліктіліктерін бағалау. Оқушылар ауызша емтиханға бір бірден кіреді. Әр қатысушыға орташа есеппен 10-15 минут уақыт беріледі. Емтихан 3 бөлімге бөлінеді:

- Бірінші бөлім (кіріспе): 2-3 минут, қазылар алқасы қатысушыдан өзінің хоббиі, оқуы, отбасы және т.б. туралы сұрайды. Мақсат – қатысушыны сергіту, таныс тақырыптар бойынша сөйлесу мүмкіндігі.

- Екінші бөлім (монолог): қатысушы нақты тақырыптары бар жиынтықтан бір тапсырма карточкасын таңдайды, оны картада көрсетілген негізгі сұрақтар / сөз тіркестерінің көмегімен 5-6 минут ішінде қамту керек. Екінші бөлімнің тақырыптары жалпыланған, күрделі және проблемалық түрде болады. Алдын-ала дайындалған (жаттанды) мәтінді айтуға болатын тапсырмаларды қолдануға рұқсат етілмейді, мысалы, «Менің отбасым», «Менің болашақ мамандығым» және т.б.

- үшінші бөлім (емтихан қабылдаушымен диалог): емтихан алушы монолог тақырыбынан бөлек бейімді мәселелі сұрақтар қояды. Қатысушы дәлелді жауап беру қажет, мысалдар келтіреді, себептерін түсіндіреді және т.б. Тапсырмаға 5-6 минут береді.

Ауызша сөйлеу емтихан алушылардың тақ сандағы құрамы арқылы бағаланады, олар кезекпен әңгіме жүргізеді және ескертулерді тіркейді.

Қатысушы өз сөзін аяқтаған соң, әділқазылар алқасы еркін түрде хаттамада өз бағаларын қояды, содан кейін бәрінің бағалары салыстырылады және жалпы орташа ұпай саны қойылады. Пән, сынып және олимпиаданың кезеңіне қарамастан айтылым ШТ меңгерудің тиісті деңгейі сай бес параметр бойынша бағаланады:

- Мазмұны. Берілген тақырыпқа жауаптың қаншалықты толық, дәл және дұрыс берілгені ескеріледі. Тақырыпты ашудағы ой-пікір мен жүйелілік бағаланады.

- Сөйлеу шапшаңдығы мен байланыстылығы. Сұрақтарға жауаптарды қаншалықты тез, дұрыс және дәйекті түрде құрастырылғаны бағаланады.

- Сөздік қор. Сөз байлығы және оны контексте қолдана білу қабілеті бағаланады.
- Грамматика. Грамматикалық құрылымдардың күрделілігі және дәлдігі бағаланады.
- Айтылуы. Жеке дыбыстар, сөздер, фразалар мен сөйлемдер қаншалықты дәл және нақты айтылады. Сонымен қатар ағылшын, француз және неміс тілдерінің фонетикалық ерекшеліктері мен интонациясы да ескеріледі.

Ағылшын тілі бойынша бағалау көрсеткіштері белгіленген ауызша емтихан хаттамасының үлгісі

Speaking band descriptors

No	Name	Task achievement 20	Fluency and Coherence 20	Lexical Resource 20	Grammar Resource 20	Pronunciation 20	Points 100	Comments
1								
2								

Олимпиаданың барлық модульдеріне дайындық ретінде YLE, Skills for life, KET, PET, CAE, TOEFL, TOEIC, IELTS, CPE атты халықаралық емтихандарынан алынған түпнұсқа материалдарды қолдана отырып дайындалу ұсынылады.

Тапсырмаларды талдау рәсімі

Тапсырмаларды талдау олимпиаданың барлық кезеңдерінен кейін және қатысушылардың барлық жұмыстары тексерілгеннен кейін жүзеге асырылады. Барлық қатысушыларға бір уақытта олимпиаданың бағдарламасында белгіленген уақытта жұмысты талдауға рұқсат етіледі. Олимпиадалық тапсырмаларды талдаудың негізгі мақсаты - қатысушыларды ұсынылған тапсырмалардың дұрыс жауаптарымен таныстыру, басты қателіктер мен кемшіліктерді көрсету және қатысушылардың бағалары объективті және қабылданған халықаралық рейтинг жүйесіне сәйкес екенін түсіндіру. Тапсырмаларды талдау нәтижесінде негізсіз өтініштер санының азаюына әкеледі.

Талдау барысында қазылар алқасының мүшелері әр тапсырманы бағалау көрсеткіштерін түсіндіреді, түпнұсқа дереккөздерін көрсетеді немесе интернет-ресурстарынан алынған материалдардың сілтемелерін ұсынады, тапсырмалардың жауаптарын көрсетеді.

Апелляция өту тәртібі

Апелляция олимпиада толық аяқталғаннан соң және тапсырмаларды талдағаннан кейін жүзеге асырылады және әділ-қазылар алқасының барлық мүшелері қатысады. Олимпиададағы нәтижесімен келіспейтін қатысушы ғана апелляцияға қатысады. Бұл үшін қатысушы әділқазылар алқасының төрағасына жазбаша өтінішті тапсырмаларды талдағаннан кейін 1 астрономиялық сағаттан кешіктірмей ұсынады. Өтініште шағымданудың себептері көрсетілуі керек.

Шағым беру барысында жауап мәтіні, ауызша жауап хаттамасы (ауызша жауаптың дыбыстық жазбасы) қайта тексеріледі. Яғни, қатысушыға

критерийлерге сәйкес оның жұмысы объективті бағаланатынына және ұпайларды есептеу кезінде техникалық қателіктердің жоқтығына көз жеткізуге мүмкіндік беріледі. Критерийлер мен бағалау әдістері шағымданбайды және қайта қаралмайды.

Шағым беру барысында, егер оның алдында ұпай жинау кезінде ескерілмеген қосымша техникалық немесе басқа қателер табылса, қатысушының бағасы өзгеруі мүмкін. Кері жағдайда ұпайлар саны қатысушының пайдасына есептелмейді.

Апелляция әділ қазылар алқасының төрағасы және шағым берген тарап қол қойған хаттамада тіркеледі. Өтініштерді бейнежазбаға түсірген жөн. Апелляциялық шағымды қарастырғаннан кейін, қазылар алқасы апелляцияны қабылдамай, қойылған ұпайларды сақтап қалу туралы шешім қабылдайды немесе апелляцияны қанағаттандырып, ұпайларды реттейді. Апелляциялық шешім кесімді болып табылады және қайта қарауға жатпайды.

Олимпиаданың нәтижелері туралы ресми хабарландыру барлық мүшелер мен қазылар алқасы куәландырған апелляцияны ескере отырып, қорытынды нәтижелер кестесі болып табылады. Қорытынды хаттама негізінде және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығына сәйкес олимпиаданың жеңімпаздары мен жүлдегерлері анықталады.

Пандемия жағдайындағы олимпиада

Қазақстан Республикасындағы санитарлық-эпидемиологиялық ахуалға байланысты шетел тілдері бойынша олимпиаданың кейбір кезеңдерін ұйымдастыруда өзгерістер болуы мүмкін.

Республика бойынша карантиндік шараларды күшейту және қашықтықтан оқытуға көшкен жағдайда, қашықтықтан білім беру, Қазақстанда және шетелде байқауларды өткізу тәжірибені назарға ала отырып, келесі шаралардың қолданылуы мүмкін:

Жергілікті мектеп базасында барлық санитарлық нормалар сақталған жағдайда мектеп кезеңіндегі барлық турлар мүмкіндігінше бір бірімен байланыс кезінде өткізіледі. Екі кезеңнен тұрады және тікелей байланыста өткізіледі., Республика бойынша карантиндік шаралар күшейген жағдайда онлайн тапсырмаларын қатаң бөлінген белгілі бір уақытқа қол жетімділігін ұсынуға болады. 1 тур тапсырмаларын Microsoft Office электрондық форматындағы жауап қағаздарында орындау ұсынылады. Жұмыстың ашықтығын қамтамасыз ету үшін мүмкіндігінше "бір қатысушы – бір компьютер – бір камера" ұстанымы негізіндегі бейне прокторингіні қолдану жөн болып саналады, яғни қатысушы өзінің компьютерінде камераны қосып, тапсырмаларды орындайды, Zoom, Microsoft Teams, Skype және тағы басқа бейнебайланыс платформасы арқылы экраннан трансляциялау жасалуы мүмкін. 2-тур да осылай (Zoom, Microsoft Teams, Skype және т.б.) бейнебайланыс платформасы арқылы нақты көрсетілген мектептерде өткізіледі.

Карантин болған жағдайда аудандық және облыстық кезеңдерінде тек 1 тур – жазбаша бөлімі ғана өткізіледі. Ұйымдастыру алгоритмі мектеп кезеңіндегі онлайн олимпиадасы сияқты болады, яғни орталықтандырылған бір

мезгілде өтетін қол жетімді тапсырмалар және аудиоматериалдар, шектеулі уақыт, бейне прокторинг, қатысушының қосылған камерасы. Ауызша түрдегі байқаудың болмауы жазбаша сөз бөліміндегі тапсырмалардың күрделенуі арқылы орны толтырылады. Бағалау көрсеткіштері бұрынғыдай болып қалады. 1 турдың нәтижесінде қорытынды ұпай саны – максималды 100 балл.

Егер республикалық олимпиада кезінде карантин болса, онда қорытынды кезеңі жергілікті аймақтарда және республикалық маңызы бар қалаларда барлық санитарлық-профилактикалық шараларды сақтай отырып, бір мектеп немесе басқа оқу мекемесінің базасында өткізіледі. 2 турдың кезеңдері өткізіледі. Байқаудың құрылымы мен тапсырмалар деңгейі өзгермейді. Дарын "РҒПО" интернет ресурсы арқылы жазбаша турдың тапсырмалары бірден әрбір турдың басында қол жеткізімді болады. Әрбір қатысушы тапсырмаларды алдын ала берілген дербес коды арқылы ашады. Жауаптар арнайы басып шығарылған жауап парақтарында жазылады. Тур аяқталғаннан кейін шектелген уақыт ішінде сканерленген қатысушылардың жұмыстары шифрланады және қазылар алқасы мүшелеріне тексеруге беріледі.

2 тур онлайн бейне байланыс арқылы өткізіледі. Әіл-қазылар әр қатысушыны бейне чатка кезек бойынша шақырып, жеке-жеке сұхбат өткізеді. Тапсырмалардың бағалау көрсеткіштері тікелей байланыс кезіндегі емтиханның форматтағыдай болады. 2 кезеңнің нәтижелері бойынша қорытынды ұпай саны $(1 \text{ тур} + 2 \text{ тур}) \div 2$ негізінде құралады.

Бұқаралық іс-шаралар өткізуге толық тыйым салған кезде олимпиадалардың барлық байқаулары онлайн түрде үй компьютерін пайдалана отырып өткізеді. Олимпиаданы өткізудің басты шарттары жоғары жылдамдықты Интернет, бейне камера, микрофон, қондырғының қажетті қосымшалары, мысалы, қатысушыны көрсету үшін экран бар болуы қажет.

Сонымен қатар, республикалық олимпиаданың сол немесе басқа кезеңдерін өткізу кезінде эпидемиологиялық талаптар мен техникалық мүмкіндіктерін жүргізуге байланысты қашықтықтан оқытудың оңтайлы әлеуетін пайдалану үшін қосымша нұсқаулар берілуі мүмкін.

Қорытынды

Осы әдістемелік ұсынымдар жаңартылған ҚР білім беру тұжырымдамасына, шеттілдік білім беру халықаралық стандарттарға сәйкес дайындалды. Біріншіден, олимпиада тапсырмалардың мазмұны мен құрылымы шетел тілдері бойынша өзекті нормативтік-реттеуші құжаттармен, типтік оқу бағдарламаларына және оқу жоспарларына сай келтірілген. Екіншіден, орта және жоғары мектепке ұсынылған ЖЕҚ шкаласының шеңберінде тілдік құзыреттіліктерді бағалауға арналған халықаралық стандартты материалдарды пайдалану қатысушыларды олимпиадаларға дайындау рәсімін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Халықаралық емтихандарға дайындау үшін оқу-әдістемелік және практикалық материалдың қол жетімділігі мұғалімдерге барлық тілдік және қатысымдық құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған тапсырмалар мен жаттығуларды орындау барысында әзірленген осы ұсынымдарды қолдануға мүмкіндік береді. Алгоритмделген тапсырмаларды пайдалану оқушыларға

өздігінен олимпиадаларға дайындау үрдісін жеңілдетеді. Үшіншіден, олимпиадаға дайындық келешекте практикалық құндылығын бар екенін көрсетеді. Отандық немесе шетелдік ЖОО түскен кезде, тағылымдама бағдарламаларына қатысу барысында халықаралық тілдік тестілермен таныс адам IELTS, TestDaF, FCE, DELF форматындағы емтиханды сәтті тапсыруы мүмкін.

Төртіншіден, тілдік және қатысымдық құзыреттіліктерін кешенді тексеру мәдениетаралық қарым-қатынастың гармониялық дамыған, сонымен бірге продуктивті және рецептивті біліктіліктерді тең меңгерген субъектінің қалыптасуына ықпал етеді. Бесіншіден, олимпиаданың жаңа форматы қатысушының тек шетел тілі жүйесінің білімі мен дұрыс сөйлеуін бағалау ғана емес, сонымен бірге шығармашылық әлеуетін анықтауға және дамытуға бағытталған.

Осылайша, ағылшын, француз және неміс тілдері бойынша олимпиада құрылымын синхронизациялау және байқау тапсырмаларын жаңғырту қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық талаптарға сай мектептерде шетел тілдерін оқыту үдерісін сапалы түрде өзгертуге мүмкіндік береді.

**Методические рекомендации по организации и проведению этапов
республиканской олимпиады школьников по иностранным языкам
(английский, французский, немецкий)**

м.ф.н. Кожбаева Г.К.

м.п.н. Алимова Р.Т.

м.п.н. Шалшықбаева Г.О.

Казахский университет международных отношений
и мировых языков имени Абылай хана

Во всем мире владение иностранным языком признается значимым фактором успешной профессиональной деятельности человека независимо от его специальности и образования. Система образования Казахстана отражает потребность в полиязычии посредством принятия новой концепции иноязычного образования РК, программы трехязычия в старшей школе и вузах. Присоединение Казахстана к Болонскому процессу, успешный опыт программы «Болашак», практика двойных дипломов подтверждают важность изучения иностранных языков.

Олимпиады по иностранным языкам в системе школьного образования помогают пробудить интерес к предметам, таким образом способствуя «повышению конкурентоспособности выпускаемых кадров и росту экспортного потенциала» в целом. Общепринятая система уровней владения иностранным языком, используемая в Европейском Союзе, методическая база преподавания, а также историческая и генетическая близость английского, французского и немецкого языков дают возможность привести к единообразию структуру и содержание олимпиад по данным иностранным языкам.

Стратегические задачи школы, такие как развитие коммуникативных навыков, функциональной грамотности, критического и творческого мышления, динамичности, осознанности, открытости, мультикультурности остаются неизменными независимо от изучаемого иностранного языка. При этом ключевым выступает принцип последовательности и преемственности целей и содержания всех этапов казахстанской образовательной системы.

Олимпиады по английскому, французскому и немецкому языкам строятся на единых принципах современной концепции иноязычного образования Республики Казахстан, направленной на формирование субъекта межкультурной коммуникации в соответствии с международными требованиями. Контентные, оценочно-критериальные и организационные принципы трансформировались. Опорными ориентирами изменений являются: установка на функциональную грамотность и реализацию межпредметных связей, критериальное оценивание, компетентностный подход и принцип спиральности в рамках уровневой модели иноязычного образования. Регулярная синхронизация содержательного и организационного аспектов с глобальными трендами в методике преподавания ИЯ и педагогике выступает

стимулом методического поиска и повышения собственного уровня ИЯ для школьных учителей иностранных языков.

В олимпиаде по английскому, французскому и немецкому языкам задания для классов и этапов составляются в соответствии с общеевропейскими компетенциями уровней владения иностранным языком. Данная модель гармонично соединяет предметное содержание отечественной системы обучения ИЯ и позволяет оценить уровень обученности языку по международно-стандартным требованиям контроля для каждого уровня. Так материал и формат олимпиады позволяют учащимся одновременно подготовиться к современным международным языковым экзаменам таким как IELTS, TOEFL, CAE, FCE, KET, PET (англ.язык), TEF, DILF, DELF, DALF, DCL, TCF, TFI, FLE (франц.язык), TestDaF, DSD, ZOP, KDS, DSH, TELC (нем.язык).

Данные методические рекомендации по организации и проведению олимпиад по иностранным языкам составлены с учетом вышеуказанных изменений и соответствуют современным отечественным и международным стандартам иноязычного образования. Кроме того, указаны возможные адаптивные меры в случае бесконтактного проведения некоторых этапов республиканской олимпиады из-за возможных изменений санитарно-эпидемиологической ситуации в республике.

Порядок организации и проведения I, II, III и IV этапов республиканской олимпиады

Олимпиада по иностранным языкам проводится в 4 этапа: школьный, районный, областной и республиканский. Только школьный этап является открытым, в котором может принять участие любой желающий школьник в классе фактического обучения или старше. Для последующих этапов участники отбираются по итогам предыдущих конкурсов.

Алгоритм проведения и структурная организация заданий одинаковы для всех предметов и классов на всех этапах олимпиады школьников по иностранному языку.

Языковое и предметное содержание, а также трудоемкость заданий постепенно усложняются в зависимости от класса и этапа олимпиады в соответствии с системой уровней владения иностранным языком CEFR (The Common European Framework of Reference for Languages). Данные компетенции владения ИЯ действительны для английского, французского и немецкого языков. Рекомендуем детально ознакомиться с дескрипторами уровней и критериями оценки различных видов речевой деятельности в документе «COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR LANGUAGES: LEARNING, TEACHING, ASSESSMENT» Language Policy Unit, Strasbourg, (<https://rm.coe.int/16802fc1bf>) либо на сайте Совета Европы. (<https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>).

Согласно системе CEFR знания и умения учащихся подразделяются на три крупные категории, которые далее делятся на шесть уровней:

А Элементарное владение:

A1 Уровень выживания

A2 Предпороговый уровень

В Самодостаточное владение:

B1 Пороговый уровень

B2 Пороговый продвинутый уровень

С Свободное владение:

C1 Уровень профессионального владения

C2 Уровень владения в совершенстве

В отечественной образовательной структуре обозначенные уровни реализуются следующим образом:

-для начальных классов средней школы рекомендуется стартовая программа обучения;

-для основной ступени (5-10 классы) – уровни A1, A2;

-для профильных классов школ с 12-летним обучением (11-12 кл.) – уровень B1 и профильно-ориентированные обучающие программы;

-для специализированных школ – программы и стандарты 4-го уровня B2.

Подготовка учащихся полной средней школы по ИЯ соответствует общеевропейскому и мировому стандартам и может быть оценена с помощью международных систем оценки языковой компетенции - Cambridge Young Learners Exams (Starters, Movers, Flyers), Skills for life, KET, PET, CAE, TOEFL, TOEIC, IELTS, CPE, DILF, DELF, DALF, TestDaF, DSD, ZOP, KDS и пр.

Соответственно, на школьном и районном этапах олимпиады весь контент заданий формируется на материале уровней A1-B2. Однако, для возможности качественного отбора среди сильных участников, на областном и республиканском этапах задания включают материал уровней B2-C1 и элементы C2.

На каждом этапе проводится комплексный экзамен, оценивающий все виды речевой деятельности и состоящий из 5 модулей:

- Конкурс понимания устного текста (Аудирование)

- Лексико-грамматический тест

- Конкурс понимания письменного текста (Чтение)

- Конкурс письменной речи (Письмо)

- Конкурс устной речи (Говорение)

Олимпиада всегда состоит из двух туров: письменного и устного. Оба тура равноценные. Промежуточные результаты первого тура не могут служить основанием для отстранения школьника от участия во втором туре. Каждый тур оценивается по шкале в 100 баллов. Итоговая оценка является среднеарифметическим значением баллов за оба тура. Вычисляется по формуле:

$$(1 \text{ тур} + 2 \text{ тур}) \div 2$$

Данная система позволяет участникам с низким баллом за первый тур, сохранить интерес к выступлению и получить высокий итоговый результат, благодаря успешному выступлению во втором туре.

На III и IV этапах перед началом тестирования ученики должны ознакомиться и подписать инструкцию участия. В ней прописаны основные правила поведения и выполнения заданий. Инструкция на иностранном языке. Языковой уровень школьников на данных этапах предполагает, что все участники понимают текст. Апелляционные претензии о незнании правил, описанных в документе, подлежат отклонению. На ознакомление с инструкцией дается дополнительное время, не входящее в общий регламент.

Республиканский этап РО, март 2021, английский язык, 11 класс, 1 тур

Code: _____

Student Answer Sheet

Name _____
 Region _____
 School _____
 Teacher's name _____

Read the instruction carefully!

Switch off your mobile phone and any other electronic devices. You will be asked to place these with other personal belongings at the teacher's desk. In case you use any electronic devices, any references or dictionaries you will be asked to leave the room.

The Listening, Reading, Use of English and Writing tests take **2.5 hours** and there are no breaks between each part of the test.

You will only be allowed to have a **pen or pencil, an eraser** and your ID on your desk.

...

Allow enough time for each question. Stay aware of the time during the test so that you can complete all the questions. **You will not be given additional time in case you do not complete some tasks.**

Make your writing legible!

I have read and understood the instructions

В вышеуказанном примере представлены только некоторые пункты инструкции для предмета «Английский язык». Внизу страницы есть строка для подписи.

В верхнем правом углу место для шифра. Ниже заполняются данные участника. На последующих страницах этих данных нет, есть только шифр, который заполняется ответственными лицами.

Республиканский этап РО, март 2021, английский язык, 11 класс, 1 тур

Code: _____

Listening		Comments
1	A	
2	B	
...	...	
20	C	
.....		/ 20

Рекомендованное количество членов жюри – 3-5 преподавателей на каждый класс. Все работы проверяются каждым членом жюри. Исправления на листах ответов не разрешены. Комментарии только в специальных графах на

листах ответов. В аудировании, лексико-грамматическом конкурсе и чтении используются тестовые задания разного типа, то есть на вопрос возможен единственный верный вариант ответа, что исключает расхождения в оценке членов жюри. При проверке продуктивных умений, объективность оценки обеспечивается использованием стандартных критериев оценки, разработанных в соответствии с параметрами заданий на письмо и говорение.

Если расхождения в оценке не более 3 баллов, выставляется средний балл. При расхождении, превышающем 3 балла, назначается еще одна проверка письменной работы, или сравниваются протоколы устного ответа, и прослушивается аудиозапись устного ответа. После коллективного обсуждения выставляется итоговый балл.

Непосредственно после проведения тура баллы не объявляются ни отдельным участникам, ни классу в целом. Баллы выставляются в протоколы туров после общего обсуждения всеми членами жюри. После окончания двух туров проводится разбор заданий и апелляция. Затем формируется итоговый протокол с распределением рейтинга и призовых мест участников олимпиады.

Первый тур

Письменный тур состоит из 4 частей, которые проводятся без перерыва между ними: аудирование, лексико-грамматический тест, чтение и письмо. Для проведения первого тура олимпиады по ИЯ каждому классу необходимы: отдельная аудитория, техническое оборудование для воспроизведения аудио записи (CD плеер, ноутбук или ПК) + усилители звука; часы, которые видны всем участникам.

Пакет заданий первого тура каждого этапа включает в себя комплект заданий: один вариант на всех участников одного класса, листы ответов, электронный носитель с аудио текстами для аудирования, для жюри - транскрипт аудио текста и критерии оценки письменной речи. Каждому участнику выдается отдельный комплект заданий. Задания не должны выполняться совместно или по очереди.

Время выполнения 120-150 минут в зависимости от класса и этапа олимпиады. Рекомендуемое время выполнения каждой части и общее время указываются на тестовых сборниках и листах ответов. Оно включает в себя время на перенос ответов в листы ответов. Первым заданием письменной части должно быть аудирование. Остальные части могут выполняться учениками в удобной для них последовательности. Точное время начала и окончания теста фиксируется на доске. За 15, 10, 5 минут до окончания экзаменаторы обращают внимание школьников на оставшееся время. Дополнительного времени для всей аудитории или отдельного участника не предоставляется, кроме форс-мажорных ситуаций, отнявших время у всех участников одновременно (например, неполадки с электричеством во время прослушивания звукового текста).

Члены жюри обязаны присутствовать в аудитории на протяжении всех конкурсов первого тура. Важно заранее убедиться в качественной работе технического оборудования и в том, что аудио запись хорошо слышна во всей

аудитории. Пакет с материалами вскрывается в присутствии участников олимпиады. Члены жюри раздают листы ответов, проводят инструктаж по правилам заполнения титульного листа, выполнению заданий и поведению в аудитории. Затем раздаются комплекты заданий. Участнику дается одна минута на ознакомление с комплектом. Если участник олимпиады считает, что ему выдали неправильный, неразборчивый и неполный экзаменационный пакет, нужно без промедления поставить в известность организаторов олимпиады. Члены жюри не комментируют и не отвечают на вопросы по содержанию заданий.

Участники Олимпиады допускаются в аудиторию строго по регистрационным спискам. При необходимости возможно потребовать предъявление документа, удостоверяющего личность. В аудиторию можно взять ручку, карандаш, ластик, часы, шоколад, воду. Нельзя брать мобильные телефоны, планшеты, диктофоны, смартчасы, личные блокноты, словари, справочную литературу.

Все ответы необходимо вписать в соответствующие строчки на листе ответов. Ответы записываются только синими чернилами. Карандашные записи не проверяются. Тексты заданий могут использоваться как черновики, которые сдаются вместе с листами ответов, однако они не проверяются и не могут служить основанием для изменения оценки при апелляции. Исправления на листах ответов не считаются ошибками при однозначной трактовке итогового ответа. Почерк должен быть понятным. При возникновении спорных случаев (например, а или d), ответ трактуется не в пользу участника. Категорически запрещается делать какие-либо записи, указывающие на авторство на листах ответов или делать рисунки или иные отметки, в противном случае работа считается дешифрованной и не оценивается. Нельзя выходить из аудитории во время инструктажа, выдачи, сбора материалов и аудирования. В другое время участники могут выйти за счет собственного тестового времени и в сопровождении дежурного. Нельзя выносить из аудитории задания или лист ответов. Участники не должны разговаривать, создавать звуковые или иные помехи (стучать ручкой по столу, качаться на стуле). Участники не должны задавать жюри или дежурным вопросов по содержанию заданий (например, перевод слова, правильный ли у него/нее ответ, и т.д.). При неоднократном нарушении правил участник обязан покинуть аудиторию и его работа не оценивается.

Наивысшая оценка за первый тур – 100 баллов. По аудированию, лексико-грамматическому тесту и чтению максимальная оценка – 20 баллов за каждую секцию. За каждый правильный ответ ученик получает один балл, проверка ведется по ключам. Для каждого вопроса возможен единственный верный вариант ответа, что исключает расхождения в оценке членов жюри. Использование синонима, неправильное написание слов, несоблюдение количества слов засчитывается как неправильный ответ.

По письму максимальный результат – 40 баллов. Задания, в зависимости от этапа и класса, варьируются от записки, неформального письма до аналитического эссе, статьи, описания графика или иллюстрации и т.д.

Если участник выполнил тест раньше указанного времени, он может покинуть аудиторию. В таком случае на обложке листа ответов членом жюри указывается точное время, когда работа была сдана.

Второй тур

Устный тур проводится на следующий день (или через день) после письменного экзамена. Выделение отдельного тура на говорение обосновано современными тенденциями методики иноязычного образования, отталкивающимися от компетентностного подхода и опытом международных языковых экзаменов (IELTS, FCE, DELF, DALF, TestDaF, KDS и т.д.). Говорение, как продуктивное речевое умение, позволяет в полной мере оценить уровень сформированности коммуникативной компетенции в формате живого, спонтанного общения.

Конкурс состоит из трех частей: вводная беседа с экзаменатором, монолог, диалог с экзаменаторами. В среднем выделяется 12-15 минут на одного участника. Формат вопросов и наличие визуальной основы (картинка, схема, фотография) для устного ответа зависят от класса и этапа олимпиады. Время на подготовку ответа не предоставляется. Максимальный результат – 100 баллов. Ответы учеников оцениваются согласно критериям оценки устной речи и рубриками соответствующего уровня (CEFR).

Пакет заданий второго тура включает несколько вариантов заданий для каждого класса, а также таблицу с критериями и параметрами оценки устной речи и форму протокола ответов для жюри. Для проведения второго тура каждому классу необходимы: аудитория для ожидания, аудитория для проведения конкурса, по возможности техническое оборудование для аудио или видеозаписи ответов участников.

Все члены жюри обязаны присутствовать в аудитории на протяжении всего времени проведения второго тура. Инструктаж процедуры проведения тура проводится до начала устного конкурса. Пакет с заданиями вскрывается в аудитории для ожидания в присутствии участников олимпиады, после этого задания уносятся в аудиторию для проведения устного экзамена. Задания не раздаются участникам олимпиады заранее. Школьники вытягивают один вариант непосредственно перед устным ответом. Очередность формируется членами жюри/дежурными в произвольном порядке.

Во время экзамена иностранный язык (английский, французский, немецкий) является единственным рабочим языком. Недопустимы инструкции, вопросы, пояснения на родном языке участника (казахском/русском и других языках). Каждый член жюри должен заполнить письменный протокол ответа на каждого экзаменуемого, указав ошибки и другие речевые особенности, влияющие на оценку (балл) участника. Аудиозапись устных ответов рекомендована, но не обязательна. Дополнительное время для участника не предоставляется, кроме форс-мажорных ситуаций. Экзаменаторы не комментируют, не исправляют и не оценивают ответы участников непосредственно во время устного экзамена.

Участники олимпиады допускаются к устному конкурсу строго по регистрационным спискам. В аудиторию можно взять ручку, карандаш, ластик, часы, шоколад, воду. Нельзя брать мобильные телефоны, планшеты, диктофоны, смартчасы, личные блокноты, словари, справочную литературу. Школьники могут выйти из аудитории ожидания только по одному и в сопровождении дежурного. Запрещается выходить во время инструктажа и непосредственно во время устного ответа. Запрещается выносить задания из аудитории. Запрещается создавать шум вблизи и внутри аудиторий ожидания и устного собеседования. Школьникам запрещено вести аудио/видеозапись. После своего ответа участник не должен возвращаться в аудиторию для ожидания или общаться с участниками, ожидающими своей очереди.

Ответы учеников оцениваются согласно критериям оценки устной речи и рубриками соответствующего уровня (CEFR).

Особенности проведения модулей

Конкурс понимания устного текста (Аудирование)

Общее время выполнения конкурса ограничено звучанием записи. В цифровую запись включены задания, сами тексты (прослушиваются 2 раза), предусмотрены паузы и учитывается время заполнения листа ответов. Включив запись один раз, член жюри выключает ее только после записанной фразы об окончании теста или звукового аналога сигнализирующего об окончании теста.

Печатный вариант аудио текстов прилагается к комплекту материалов первого тура. Только при возникновении непоправимых технических неполадок, членам жюри разрешается самостоятельно озвучить текст, соблюдая необходимые паузы.

Задания к аудиозаписям могут быть различных типов, включая такие форматы как: вставить пропущенные слова (цифры), множественный выбор, написать короткие ответы на вопросы по аудиозаписи, закончить предложение, заполнить карту / схему / таблицу, отметить правильно/ неправильно и т.д.

Лексико-грамматический тест

В модуле проверяется знание основных лексико-грамматических структур английского, французского и немецкого языков и законов их сочетаемости, включая знание фразовых глаголов, слов с предлогами, словообразования, орфографии и пунктуации и т.д.

Основные типы заданий: множественный выбор, заполнение пропусков, соотнесение вариантов, исправление грамматических, пунктуационных, орфографических и других ошибок, словообразование, трансформация слов и фраз с использованием определенного слова. Бесконтекстные тесты множественного выбора, типа ЕНТ, ЕГЭ не используются.

Конкурс понимания письменного текста (Чтение)

Тест состоит из одного или двух текстов от 100 до 1000 слов, взятый из специализированных сборников и вопросов к ним. Сложность и количество слов меняется в зависимости от класса и этапа олимпиады.

В тесте встречаются вопросы различных форматов: вставить пропущенные слова в краткое изложение текста, таблицу, дать короткие ответы на вопросы, множественный выбор, подобрать заголовки к параграфам, определить соответствие высказывания информации в тексте, правильное/ложное высказывание, соотнести картинки/высказывания с параграфами, вставить предложения/высказывания в основной текст и т.д.

Конкурс письменной речи (Письмо)

В этой секции оценивается умение выражать ту или иную коммуникативную интенцию в различных форматах письменной речи: от короткой записки до аргументированного эссе. Тип, сложность, содержательная составляющая заданий и требования к количеству слов зависят от класса и этапа Олимпиады. Требуется решить конкретную коммуникативную задачу, опираясь на целый спектр знаний, навыков и умений, полученных в разных предметных областях. Все задания носят творческий характер и основаны на принципах критического осмысления коммуникативной задачи и коммуникативно-межкультурного взаимодействия:

- написание письма. Оценивается способность участника вести личную переписку, извлекать и передавать общую информацию, выражать потребности, желания, предпочтения и неприязнь, выражать мнение и жалобы и т.д.;

- история с заданным заголовком или вступительным предложением;

- анализ-описание графика, графического рисунка или таблицы; предлагается ознакомиться с диаграммой или данными (графическими, таблицей или схемой) и представить информацию своими словами. Оценивается способность участника систематизировать, представлять и, по возможности, сравнивать данные, описывать стадии процесса, описывать предмет или событие, объяснять принцип работы чего-либо;

- сочинение (эссе). Участникам представляют мнение, довод или проблему. Оценивается умение школьника находить решение проблемы, представлять и обосновывать своё мнение, сравнивать и сопоставлять очевидные факты и мнения, а также оценивать и оспаривать суждения, факты или доводы.

Не рекомендованы к использованию задания, где можно написать заранее подготовленный (заученный) текст, типа «Моя семья», «Моя будущая профессия» и др.

Независимо от класса и этапа олимпиады работы учеников оцениваются согласно критериям оценки письменной речи и рубриками соответствующего уровня (CEFR).

На листе ответа выделяется разлинованная область для письменного ответа, с правым полем для пометок проверяющего. Ниже области ответа есть графа с критериями оценки. Для каждого пункта указаны возможные баллы. Экзаменаторы независимо выставляют свои баллы в свободной строке. Затем просчитывается итоговый балл за письмо.

- раскрытие темы задания. В данном критерии учитывается насколько полно, точно и правильно был дан ответ на заданную тему. Оцениваются идеи и последовательность информации в раскрытии темы.

- логичность и согласованность ответа. Оценивается ясность изложения мыслей, правильная структура, связность предложений и фраз между собой.

- насыщенность лексики. Оценивается разнообразие словарного запаса и умение применять его в контексте;

- орфография и грамматика. Оценивается разнообразие, сложность и точность грамматических конструкций.

Әлемдік тәлім пәні бойынша Республикалық олимпиаданың 4-ші кезеңі, 2020-2021 Қазақстан, сәуір 2021, Ұжымды: _3_ сағат
4-й этап Республиканской олимпиады по предмету _Английский язык_ 2020-2021 Казахстан, апрель 2021, длительность _3_ часа

Writing

Maximum score – 40 points / Time – 60 minutes

WRITE HERE ↓

Examiners' comments

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Task Achievement (10)	Coherence and Cohesion (10)	Lexical Resource (10)	Grammatical Range and Accuracy (10)	Total (40)
1				
2				
3				
4				
5				
Total				

Пример рубрик оценки письменного ответа по английскому языку

Конкурс устной речи (Говорение)

Говорение – это оценка навыков разговорного ИЯ и общих навыков вести диалог и монолог на ИЯ. На устный экзамен школьники заходят по одному, среднее время на каждого участника - 10-15 минут. Экзамен разделен на 3 части:

- первая часть (вводная): 2-3 минуты члены жюри расспрашивают участника о его увлечениях, учебе, семье и т.д. Цель – разминка для участника, возможность поговорить на знакомые темы.

- вторая часть (монолог): участник вытягивает из множества одну карточку-задание с определенной темой, которую должен раскрыть в течение 5-6 минут с использованием ключевых вопросов/фраз, указанных на карточке. Тематика второй части носит более обобщенный, сложный и проблемный характер. Не рекомендованы к использованию задания, где можно рассказать заранее подготовленный (заученный) текст, типа «Моя семья», «Моя будущая профессия» и др.

- третья часть (диалог с экзаменатором): экзаменатор задает проблемные адаптивные вопросы, отдаленно связанные с темой монолога. Участник должен дать аргументированный ответ, привести примеры, объяснить причины и т.д. На задание отводится 5-6 минут.

Устная речь оценивается нечетным количеством экзаменаторов, которые поочередно ведут беседу и фиксируют замечания.

После завершения выступления участника, члены жюри выставляют независимые оценки в свой протокол, затем сравнивают и выставляют общий средний балл. Независимо от предмета, класса и этапа олимпиады говорение оценивается по пяти параметрам в рамках соответствующего уровня владения ИЯ:

- Содержание. В данном критерии учитывается насколько полно, точно и правильно был дан ответ на заданную тему. Оцениваются идеи и последовательность информации в раскрытии темы.

- Беглость и связность речи. Насколько бегло, естественно и связно построены ответы на вопросы.

- Лексика. Оценивается разнообразие словарного запаса и умение его применять в контексте.

- Грамматика. Оценивается разнообразие, сложность и точность грамматических конструкций.

- Произношение. Насколько точно и ясно произносятся отдельные звуки, слова, фразы и предложения. Также учитывается фонетическая специфика английского, французского и немецкого языков и интонация.

Speaking band descriptors

No	Name	Task achievement 20	Fluency and Coherence 20	Lexical Resource 20	Grammar Resource 20	Pronunciation 20	Points 100	Comments
1								
2								

Пример протокола устного экзамена по английскому языку с обозначением критериев оценки

Для подготовки ко всем модулям олимпиады рекомендуется подготовка с использованием аутентичных материалов из международных экзаменов YLE, Skills for life, KET, PET, CAE, TOEFL, TOEIC, IELTS, CPE.

Процедура разбора заданий

Анализ заданий проводится после проведения всех туров олимпиады и после полной проверки всех работ участников. Все участники одновременно допускаются к анализу работ в установленное программой олимпиады время. Основная цель анализа олимпиадных заданий – ознакомить участников с правильными ответами на предложенные задания, объяснить основные ошибки и недочеты, разъяснить участникам объективность принципа выставления баллов и их соответствие принятой международной системе оценивания. Также анализ заданий должен привести к уменьшению количества необоснованных апелляций по результатам проверки.

В ходе анализа члены жюри подробно объясняют критерии оценивания каждого задания, показывают оригинальные источники или дают ссылки на интернет ресурсы, откуда был взят материал, предоставляют ключи к заданиям.

Процедура апелляции

Апелляция проводится после окончания всех конкурсов олимпиады и разбора заданий и рассматривается всеми членами жюри. На апелляции присутствует только участник, выразивший несогласие со своим результатом на олимпиаде. Для этого участник подает письменное заявление в свободной форме не позднее 1 астрономического часа после разбора заданий. В заявлении должны быть указаны причины, по которым подается апелляция.

Участники самостоятельно просматривают только свои работы. Родители и руководители команд на показ работ не допускаются. В работах запрещено делать какие-либо пометки, выносить их из аудитории, или фотографировать.

При необходимости повторно проверяется текст ответа, протокол устного ответа (аудиозапись устного ответа). То есть, участнику предоставляется возможность убедиться, что его работа объективно оценена в соответствии с критериями и не имеет технических ошибок в подсчете баллов. Критерии и методика оценки не могут являться предметом апелляции и пересмотру не подлежат.

Оценка участника в ходе апелляции может быть изменена, если обнаруживаются дополнительные технические или другие ошибки, ранее не учтенные при выставлении баллов.

Проведение апелляции оформляется протоколом, подписанным членами жюри, председателем жюри и участником, подавшим апелляцию. Желательна видеозапись процесса проведения апелляции. После рассмотрения апелляции, жюри принимает решение об отклонении апелляции и сохранении выставленных баллов или об удовлетворении апелляции и корректировке баллов. Решение апелляции является окончательным и не подлежит пересмотру.

Официальным объявлением итогов олимпиады является итоговая таблица результатов с учетом апелляции, заверенная всеми членами и председателем жюри. На основании итогового протокола и в соответствии с приказом Министерства образования и науки Республики Казахстан, определяются победители и призеры Олимпиады.

Олимпиада в условиях пандемии

В зависимости от санитарно-эпидемиологической ситуации в Республике Казахстан возможны изменения в организации некоторых этапов олимпиады по иностранным языкам.

Принимая во внимание опыт дистанционного образования и проведения конкурсов в Казахстане и за рубежом, в случае усиления карантинных мер и переходе к дистанционному обучению по Республике, возможно применение следующих мер:

На школьном этапе по возможности провести все туры контактно при соблюдении всех санитарных норм на базе локальных школ. Проводятся оба

тура. В случае усиления карантинных мер по Республике, предоставить онлайн доступ к заданиям в строго отведенное время. Рекомендуется выполнение заданий 1 тура в электронном формате - заполнение листа ответов в Microsoft Office. Для обеспечения прозрачности желательно применение системы видео прокторинга по принципу «один участник – один компьютер – одна камера», то есть участник выполняет задания у себя на компьютере при включенной камере, возможно с трансляцией экрана через платформы видеосвязи Zoom, Microsoft Teams, Skype и т.д. 2 тур также проводится через видео платформы, используемые в конкретной школе (Zoom, Microsoft Teams, Skype и т.д.).

В случае карантина во время районного и областного этапов проводится только 1 тур – письменный. Алгоритм организации онлайн олимпиады как на школьном этапе – централизованный одновременный доступ к заданиям и аудиоматериалу, ограниченное время, видео прокторинг, включенная камера участника. Отсутствие устного конкурса компенсируется усложнением задания на письменную речь. Критерии оценивания остаются прежними. Итоговый балл по результату 1 тура – максимально 100 баллов.

В случае карантина во время республиканской олимпиады, заключительный этап проводится локально в регионах и городах республиканского значения с соблюдением всех санитарно-профилактических мер на базе одной школы или иного учебного учреждения. Проводятся 2 тура. Структура конкурсов и уровень заданий не меняется. Доступ к заданиям письменного тура предоставляется через интернет ресурс РНПЦ «Дарын» одновременно на начало каждого тура. Каждый участник открывает задания через заранее присвоенный персональный код. Ответы пишутся на распечатанных листах ответов. По завершению тура, в течение ограниченного времени отсканированные работы участников будут зашифрованы и переданы на проверку членам жюри.

2 тур проводится с использованием онлайн видео связи. С каждым участником жюри беседует индивидуально, приглашая в видео чат по очереди. Задания и критерии оценки такие же, как при контактном формате экзамена. Итоговый балл формируется по результатам 2 туров (1 тур + 2 тур) ÷ 2.

При полном запрете проведения массовых мероприятий все конкурсы олимпиады проводятся онлайн с использованием домашнего компьютера. Главными условиями являются наличие высокоскоростного Интернет соединения, видеокamеры, микрофона, установки необходимых приложений, например, для трансляции экрана участника.

Кроме того, в зависимости от эпидемиологических условий и технических возможностей на момент проведения тех или иных этапов республиканской олимпиады, могут быть дополнительные рекомендации для оптимального использования потенциала дистанционного обучения.

Заключение

Данные методические рекомендации составлены в соответствии с обновленной Концепцией образования РК, международными стандартами иноязычного образования. Во-первых, содержание и структура олимпиадных

заданий приведены в соответствие с актуальными нормативно-регулирующими документами, типовыми программами и учебными планами по иностранным языкам. Во-вторых, использование международных стандартных материалов для оценки языковых компетенций в рамках шкалы ОЕК, рекомендованных для средней и старшей школы, позволяют упростить процедуру подготовки участников к олимпиадам. Доступность учебно-методического и практического материала для подготовки к международным экзаменам позволяет учителям воспользоваться разработанными рекомендациями по выполнению тех или иных видов заданий и упражнений на развитие всех языковых и коммуникативных компетенций. Использование алгоритмизированных заданий упрощает процесс самостоятельной подготовки школьников к олимпиадам. В-третьих, подготовка к олимпиаде имеет и дальнейшую практическую ценность. При поступлении в отечественные или зарубежные вузы, при участии в программах стажировки человек, знакомый с форматом международных языковых тестов, может успешно сдать IELTS, TestDaF, FCE, DELF и пр. В-четвертых, комплексная проверка языковых и коммуникативных компетенций способствует формированию гармонично-развитого субъекта межкультурного общения, одинаково владеющего как продуктивными, так и рецептивными умениями. В-пятых, новый формат олимпиады направлен на выявление и развитие творческого потенциала участников, а не только на оценку правильности речи и знания системы иностранного языка.

Таким образом, синхронизация структуры олимпиады по английскому, французскому и немецкому языкам и модернизация содержания конкурсных заданий, позволяют качественно изменить процесс обучения данным иностранным языкам в школе в соответствии с современными социально-экономическими требованиями.

Өзін-өзі тану

А.Қ. Рысбаева,
«Адамның үйлесімді дамуы
ұлттық институты» КеАҚ
бас ғылыми қызметкері,
п..д., профессор

Б.Ш. Әлиев,
«Адамның үйлесімді дамуы
ұлттық институты» КеАҚ
ғылыми-әдістемелік бөлімінің
басшысы

Біртұтас үдеріс ретіндегі өзін-өзі танудың нысаны болмыстың физикалық, психикалық және рухани аспектісі тұрғысынан қарастырылатын адам болып табылады. Адамның осы қырларының біртұтас болуы оның өзін-өзі анықтау, өз маңыздылығын арттыру, өзін іс жүзінде көрсете білу және өзін-өзі жетілдіру аспектілерінен тұратын үйлесімді дамуды қамтамасыз етеді. Бұл өзін-өзі танудың пәндік саласын анықтайды, сол сияқты оқу пәнінің танымдық, дамытушылық және тәрбиелік қызметтерін нақтылайды.

«Өзін-өзі тану» оқу пәнінің мақсаты – білім алушылардың рухани-адамгершілік дамуы; олардың жалпыадамзаттық құндылықтар туралы білімді игеруі; оқушылардың сенімдерін, әлеуметтік маңызды тұлғалық қасиеттерін және өмірлік дағдыларын қалыптастыру.

Пәннің логикалық құрылымының мазмұны:

1) сүйіспеншілік, денсаулық, еркіндік, бақыт, ар-ұждан, еңбек, тән мен рух үйлесімі, өмірдің мақсаты, адамның тағдыры, ой мен сөз және істің бірлігі тәрізді ұғымдарды ұғыну арқылы өзін-өзі тануға;

2) отбасы, достық, қарым-қатынас, сенім, сыйластық, теңдік, сұхбат, өзара түсіністік, ынтымақтастық тәрізді ұғымдарды ұғыну арқылы өзге адамдарды тануға;

3) табиғат, Отан, өмір, қоршаған әлеммен үйлесімдік; сенім, үміт тәрізді ұғымдарды ұғыну арқылы әлемді тануға;

4) ақиқат, шығармашылық, мәдениет, адамзаттың ортақ үйі ретіндегі жер, адамзаттың бірлігі тәрізді ұғымдарды ұғыну арқылы адамзаттың рухани тәжірибесін тануға мүмкіндік беретін жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесі арқылы анықталады.

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша республикалық олимпиаданың басты мақсаты балалар мен жасөспірімдерге құндылық бағдарларын қалыптастыру, шығармашылық әлеуеттерін дамыту, шығармашылық іс-әрекетте өзінің мүмкіндіктерін, тұлғалық қасиеттерін, азаматтық ұстанымдарын көрсетуге,

өзін-өзі тануға және өзін-өзі жетілдіруге деген талпыныстарын мадақтау арқылы рухани-адамгершілік білім беру болып табылады.

Олимпиада барысында төмендегідей міндеттер шешіледі:

1) оқушылардың өзін-өзі тануына деген танымдық қызығушылықтарын дамыту, оларды рухани-адамгершілік құндылықтарға баулу;

2) оқушылардың шығармашылық әлеуеттерін жандандыру, шығармашылық бастамаларын дамыту;

3) оқушылардың бойында жоғары адамгершілік қасиеттерді, қоғамға қызмет етуге бағытталған жасампаз белсенділікті дамыту.

Республикалық олимпиаданың I-IV кезеңдерін өткізу шарттары

(I) Мектептік кезеңде үміткерлер 90 минуттың ішінде оқу материалдарынан алынған үш сұраққа толық жауап берілетін жеке жазбаша жұмыс өткізуі тиіс.

Тақырып бойынша қойылған әрбір жауап 10 ұпайға дейін бағаланады. Жалпы жазбаша жұмыс барлығы 30 ұпайға дейін бағаланады.

(II) Аудандық кезеңнің **бірінші турында** үміткерлер 90 минуттың ішінде берілген тақырып бойынша эссе жазуы тиіс.

Эссенің құрылымы кіріспеден, негізгі бөлімнен (тезистер, мысалдар мен жеке тәжірибеге негізделген айғақтар), қорытындыдан (түйін). Жалпы эссе 10 ұпайға дейін бағаланады.

Эссені бағалау критерийлері:

1. Тақырыптың ашылу тереңдігі.
2. Тақырыпқа қатысты дәйексөздің болуы.
3. Айғақтар келтіруі (фактілер, ойшылдар мен ғалымдардың пікірлері, әйгілі адамдардың өмірінен, әдеби шығармалардан, күнделікті өмірден, жеке тәжірибеден алынған мысалдар).
4. Жеке ұстанымын білдіруі (көтерілген мәселеге қатынасы).
5. Мамзұнының жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы.
6. Қорытынды түйіннің болуы.

Хаттама үлгісі:

Т.А.Ә.	Тақырып	Бағалау критерийлері, ұпайлар			
		Тақырыптың ашылу тереңдігі	Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы	Баяндалған тақырыпқа өзінің жеке қатынасын білдіруі	Мазмұнының сауатты баяндалуы
1.					
2.					

Нәтижелерді өңдеу:

«Тақырыптың ашылу тереңдігі» бағанына тұжырымдалған тезис, қисынды құрастырылған пайымдар, әйгілі адамдардың өмірінен, әдеби шығармалардан,

күнделікті өмірден, жеке тәжірибеден алынған мысалдар үшін 1-5 аралығында ұпай, болмаған жағдайда – 0 қойылады.

«Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы» бағанына егер оң құндылық бағдарлары сипатталса – 1-2 ұпай аралығында, болмаған жағдайда немесе теріс құндылық бағдарлары үшін – 0 қойылады.

«Баяндалған тақырыпқа өзінің жеке қатынасын білдіруі» бағанына егер жұмыстың мазмұнында көтерілген мәселеге қатысты жеке пікірі сипатталса – 1-2 ұпай аралығында, болмаған жағдайда – 0 қойылады.

«Мазмұнының сауатты баяндалуы» бағанына грамматикалық, стилистикалық және фактілік қателіктер болмаса – 1 ұпай, 5-тен артық қате болған жағдайда – 0 қойылады.

Екінші турда үміткерлер 60 минуттың ішінде берілген жағдаяттарды шешеді. Әрбір үміткерге 3 жағдаяттан беріледі. Жұмыс жазбаша орындалады. Жұмыс 15 ұпайға дейін бағаланады.

Бағалау критерийлері негізінде нәтижелерді өңдеу:

«Қатынасы» бағанына егер жағдаятты шешу кезінде адамгершілік таңдау сипатталса – 1-2 ұпай қойылады.

«Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы» бағанына егер оң құндылық бағдарлары сипатталса – 1-2 ұпай аралығында, болмаған жағдайда немесе теріс құндылық бағдарлары үшін – 0 қойылады.

Берілген ой-пікір бірегей, сауатты, нақты болса, «Баяндау сенімділігі» бағанына 1 ұпай қойылады.

Хаттама үлгісі:

Т.А.Ә.	Жағдаят №	Бағалау критерийлері, ұпайлар		
		Қатынасы	Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы	Баяндау сенімділігі
1.	1.			
	2.			
	3.			
2.	1.			
	2.			
	3.			

(III) Облыстық кезеңнің **бірінші турында** үміткерлер 60 минуттың ішінде 25 сұрақтан тұратын тест тапсырмаларын орындайды. Тест нәтижелері 25 ұпайға дейін бағаланады.

Екінші турда үміткерлерге берілген тақырыпқа баяндама жасау ұсынылады. Қатысушы баяндама тақырыбы жазылған билетті таңдап алып,

жюри мүшелеріне тақырыпты атайды. Қатысушының баяндамаға дайындалуына 20 минут беріледі. Баяндама жасауына 3-5 минут беріледі. Баяндамаға 10 ұпайға дейін қойылады.

Бағалау критерийлері негізінде нәтижелерді өңдеу:

«Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы» бағанына егер баяндауда оң құндылық бағдарлары сипатталса – 1-5 ұпай аралығында, болмаған жағдайда немесе теріс құндылық бағдарлары үшін – 0 қойылады.

Айтылған ой-пікір бірегей, сауатты, нақты болса, «Сенімділігі» бағанына 1-5 ұпай аралығында қойылады.

Хаттама үлгісі:

Т.А.Ә.	Тақырыбы	Бағалау критерийлері, ұпайлар	
		Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарлануы	Сенімділігі
1.			
2.			

(IV) Республикалық кезеңнің **бірінші турында** үміткерлерге 120 минуттың ішінде түрлі тақырыптағы 20 дәйексөз беріледі. Дәйексөздің бірін таңдап, соның негізінде аргументативті эссе жазу ұсынылады. Жазбаша жұмыс 50 ұпайға дейін бағанады.

Аргументативті эссе – бұл ұсынылған тақырып бойынша мәселеге талдау жүргізілетін көлемі жағынан шағын мәтін. Эссе еркін құрылымға ие (кіріспе, негізгі және қорытынды бөлімдер), сондықтан автордың өзіндік ұстанымдары аргументтер мен фактілерге негізделеді.

Эссенің міндетті компоненттері:

- ✓ ұсынылған дәйексөзді ұғыну
- ✓ мәселені анықтау
- ✓ эссенің идеяларын тезис түрінде тұжырымдау
- ✓ авторлық ұстанымды аргументациялау
- ✓ тақырып пен анықталған мәселеге авторлық баға беру

Эссенің еркін сипаты міндетті компоненттерді еркін тәртіпте сипаттауға мүмкіндік береді.

Тақырыпты ұғыну

Оқушы өзінің жеке тәжірибесіне, жеке көзқарасына сүйене отырып, дәйексөздің мағынасын түсіндіреді, дәлел ретінде көркем шығармалардан мысалдар келтіреді.

Мәселені анықтау

Берілген дәйексөз талқылауды талап ететін белгілі бір мәселені айқындауға мүмкіндік береді. Оқушы дәйексөз авторының ұстанымдарын мақұлдауы, жақтауы міндетті емес.

Эссе идеяларын тұжырымдау

Эссе идеясын тезис түрінде жазу ұсынылады. Тезисті авторлық ой, дәйексөз, фразеологизм, мақал-мәтел түрінде ұсынуға болады.

□ *Аргументация*

Тезис аргументациялауды қажет етеді. Аргумент – бұл нақты айғақтар, қоғам өмірінің құбылыстары, өмірлік тәжірибе мен жағдаяттар, ғылыми дәлелдер, ғалымдардың ой-пікірлері мен әдеби шығармаларға сілтеме және т.б. Эссе мазмұнында жоғарыда аталған дереккөздерден кемінде екі аргумент пайдаланылуы керек. Аргументтер салмақты әрі сенімді болуы қажет.

□ *Тақырып пен анықталған мәселеге авторлық баға беру*

Мәселені ашу кезінде өзінің жеке көзқарасынды (ұстанымыңды, қатынасыңды) білдіру. Нақты әлеуметтік, қоғамдық маңызы бар мәселенің өзіндік шешімдерін ұсыну.

Бағалау критерилері (ең жоғары ұпай – 50):

Критерийлер	Дескрипторлар	Ұпай саны
Бастапқы мәтіннің мәселелерін тұжырымдау	Қатысушы эссенің кез келген бөлігінде мәселені дұрыс тұжырымдайды. Дәйексөздің мағынасын рухани-адамгершілік тұрғыда түсіндіреді.	10
	Қатысушы мәселені тұжырымдауда, дәйексөздің мағынасын рухани-адамгершілік тұрғыда түсіндіруде қиындық сезінеді.	5
	Қатысушы мәселені тұжырымдай алмады, дәйексөздің мағынасын рухани-адамгершілік тұрғыда түсіндіре алмады.	0
Адамның рухани-адамгершілік табиғаты туралы білімдердің дәлдігі	Рухани-адамгершілік құндылықтар туралы білімдерді пайдаланады, тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін сипаттайтын сөз тіркестерін кеңінен қолданады. Адамның рухани-адамгершілік табиғатындағы құбылыстарға нақты анықтамалар береді.	10
	Рухани-адамгершілік құндылықтар туралы білімдерді пайдаланады, тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін сипаттайтын сөз тіркестерін қолданады. Адамның рухани-адамгершілік табиғатындағы құбылыстардың анықтамасын тұжырымдауда қиындық сезінеді.	5
	Рухани-адамгершілік құндылықтар туралы білімдерге ие емес, тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін сипаттайтын сөз тіркестерін аз қолданады. Адамның рухани-адамгершілік табиғатындағы құбылыстарға анықтама бере алмайды.	0
Адамның рухани-адамгершілік табиғаты туралы білімдердің жалпылануы	Тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттері туралы, рухани дәстүрлер мен жалпыадамзаттық құндылықтар туралы жоғары пайымға ие.	10
	Тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттері туралы, рухани дәстүрлер мен жалпыадамзаттық құндылықтар туралы пайымдауда қиындық сезінеді.	5

Тұжырымдалған мәселеге түсіндірме беру	Қатысушы дәйексөзге сүйене отырып мәселе тұжырымдайды. Мәселенің өзектілігін түсіндіру үшін көркем шығармадан немесе өмірден кемінде 2 мысал келтіреді. Адамдардың ниеттері мен іс-әрекеттерінен рухани-адамгершілік себептерді оңай тани алады.	5
	Қатысушы дәйексөзге сүйене отырып мәселе тұжырымдайды. Мәселенің өзектілігін түсіндіру үшін көркем шығармадан немесе өмірден 1 мысал келтіреді. Адамдардың ниеттері мен іс-әрекеттерінен рухани-адамгершілік себептерді тануда қиындық сезінеді.	4
	Қатысушы дәйексөзге сүйене отырып мәселе тұжырымдайды, алайда мәселенің өзектілігін түсіндіру үшін көркем шығармадан немесе өмірден бірде-бір мысал келтірмейді. Адамдардың ниеттері мен іс-әрекеттерінен рухани-адамгершілік себептерді тануда қиындық сезінеді.	2
	Қатысушы дәйексөзге сүйене отырып мәселе тұжырымдай алмайды. Адамдардың ниеттері мен іс-әрекеттерінен рухани-адамгершілік себептерді тани алмайды	0
Бастапқы мәтін авторының ұстанымын сипаттау	Қатысушы дәйексөз авторының ұстанымын дұрыс тұжырымдаған. Дәйексөз авторының ұстанымын түсінумен байланысты қателіктер жоқ.	5
	Қатысушы дәйексөз авторының ұстанымын қате тұжырымдаған немесе мүлде айқындамаған.	2
Мәселе бойынша өз көзқарасын айғақтау	Қатысушы тұжырымдалған мәселе бойынша көзқарасын (автордың ұстанымымен келісіп немесе келіспей) білдірген, оны аргументациялаған (кемінде 2 айғақ келтірген)	10
	Қатысушы тұжырымдалған мәселе бойынша көзқарасын (автордың ұстанымымен келісіп немесе келіспей) білдірген, оны аргументациялаған (1 ғана айғақ келтірген)	5
	Қатысушы тұжырымдалған мәселе бойынша көзқарасын (автордың ұстанымымен келісіп немесе келіспей) білдірген, алайда оны аргументацияламаған немесе қатысушының пікірі мүлде баяндалмаған	2
Бағалау пікірлері мен өзін-өзі бағалауының дербестігі, тереңдігі	Адамгершіліксіз ниеттер мен іс-әрекеттерге қатысты сыни пікір білдіреді. Тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттеріне деген құндылықтық қатынас көрсетеді.	5
	Адамгершіліксіз ниеттер мен іс-әрекеттерге қатысты сыни пікір тұжырымдауда қиындық сезінеді. Тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттеріне деген құндылықтық қатынас білдіруде қиындық сезінеді.	2

Екінші турдың тапсырмасын орындау үшін үміткерлерге әлеуметтік бағыттағы жобалардың 10 тақырыбы беріледі. Тақырыптың бірін таңдап, өзінің жеке жобасын әзірлеу керек.

Әлеуметтік жоба – бұл қоғамның белгілі бір мәселесін шешуге, оны өзгертуге және өмір сапасын жақсартуға бағытталған адамның кешенді іс-әрекеті.

Әлеуметтік жобалар біздің өміріміздің түбегейлі өзгертуге болмаса да, жақсартуға болатын барлық саласын қамтуы мүмкін. Әлеуметтік жобалар жиі іске асырылатын бірнеше бағыттар бар.

1. *Білім беру және ағартушылық.* Білім, ғылым, ағартушылық, қосымша білім, ғылыми-техникалық шығармашылықты дамыту салаларындағы жобалар.

2. *Төтенше жағдайлар.* Халықты табиғи апаттарды, экологиялық, техногендік және басқа да апаттарды еңсеруге дайындауға, қайғылы оқиғалардың алдын алуға бағытталған жобалар.

3. *Мәдениет және өнер.* Мәдениет, өнер, мәдени мұра нысандарын сақтау және насихаттау саласындағы жобалар.

4. *Өмір сапасы.* Егде жастағы адамдардың өмір сапасын арттыруға, мүмкіндігі шектеулі жандар мен олардың отбасын әлеуметтік бейімдеуге бағытталған жобалар.

5. *Денсаулық және медицина.* Денсаулық сақтау, салауатты өмір салтын насихаттау саласындағы жобалар.

6. *Дене тәрбиесі және спорт.* Дене тәрбиесі, бұқаралық спортты қолдау мен насихаттау саласындағы жобалар.

7. *Жастар қозғалысы.* Балалар мен жастардың қоғамдық қозғалыстарын дамытуға бағытталған жобалар.

8. *Ұлтаралық келісім.* Экстремизмнің алдын алуға, ұлтаралық келісім мен азаматтық бірлікті нығайтуға бағытталған жобалар.

9. *Экология.* Экологиялық білім беруге, табиғатқа қамқорлық көрсетуге бағытталған жобалар.

10. *Ауыл.* Ауыл тұрмысын жақсартуға бағытталған жобалар.

Әлеуметтік жобаны қоғам мәселелеріне бей-жай қарамайтын кез келген адам әзірлей алады. Мұнда арнайы білімнің қажеті жоқ, бастысы – өзіңнің не істеп жүргенінді, кім үшін істеп жүргенінді және қандай нәтижеге қол жеткізгің келетіндігін түсіну.

Әлеуметтік жобаның мазмұны келесі құрылымдық бөлімдерден тұрады:

- мәселенің айқындалуы;
- жобаның мақсаты мен міндеттері;
- жобада қолданылатын әдістер;
- жобаға қатысушылар;
- іс-шаралар жоспары:
 - а) іс-әрекеттер;
 - б) мерзім;
 - в) жауаптылар;
 - г) ресурстар;
- күтілетін нәтижелер.

Жоба іс-әрекеттердің қисынды жоспарлануы негізінде әзірленеді. Мысалы, «Өзін-өзі тану» пәні бойынша республикалық олимпиаданың тапсырмасы ретінде жобалауды орындау келесі іс-әрекеттерден тұрады.

1. Нақты әлеуметтік жағдайды сипаттаңыз, жоба көмегімен шешкіңіз келетін мәселені айқындап алыңыз.

2. Жобаңыздың нысанын анықтаңыз. Жоба нәтижесінде нысан оң өзгерістерді сезінуі қажет.

3. Жобаның географиясын анықтаңыз. Нақты қай жерде жобаңызды іске асырасыз.

4. Жобаның мақсатын тұжырымдаңыз. Мақсат нақты, қол жетімді, маңызды, өлшеуге болатын, уақытпен шектеулі болуы қажет (SMART мақсаттар кою).

5. Жобаның міндеттерін – мақсатқа жеткізетін қадамдарды тұжырымдаңыз.

6. Нақты мерзімдерді, орындаушыларды, қажетті ресурстарды көрсете отырып, іс-шаралар жоспарын құрыңыз.

7. Ұжымыңыздың құрамын ойластырыңыз, олардың міндеттері мен қызметтерін белгілеңіз.

8. Материалдық ресурстарды, жобаның бюджетін есептеңіз.

9. Жобадан күтілетін нәтижелерді тұжырымдаңыз.

Әлеуметтік жобаны бағалау жүйесі

№	Бағалау критерилері	Ұпайлар
1.	Жобаның өзектілігі	2
2.	Жобаның рухани-адамгершілік бағыттылығы, қоғамға қызмет ету идеяларының сипатталуы	2
3.	Жоба идеяларының креативтілігі, оригиналдылығы	2
4.	Жоба ауқымының оңтайлылығы	2
5.	SMART бойынша мақсаттардың құрылуы	2
6.	Қойылған міндеттердің мақсатқа жетуге бағытталуы	2
7.	Іс-шаралар жоспарының егжей-тегжейлі құрылуы	3
8.	Іс-шаралардың мақсат-міндеттерге сәйкестігі	2
9.	Кадрлық қамтамасыз ету стратегиясының әзірленуі	2
10.	Материалдық ресурстардың оңтайлылығы	2
11.	Әлеуметтік жобаның жаңа жағдайларда іске асырылу мүмкіндігі	2
12.	Жобаның шынайылығы	2
	Барлығы:	25 ұпай

«Өзін-өзі тану» пәнінен республикалық олимпиадаға арналған тапсырмалардың үлгісі

**«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың
II кезеңін (аудандық) өткізуге арналған эссе тақырыптары**

9 сынып

№	Эссе тақырыбы
1.	Адамның өмірге келудегі мақсаты
2.	Ойдың, сөздің және істің бірлігінде өмір сүру
3.	Рухани кемелдену жолында
4.	Отбасы мүшесі болу
5.	Сыртқы және ішкі сұлулық
6.	Мен, сенің өміріңнің жалғасымын

10 сынып

№	Эссе тақырыбы
1.	Ғылыми-техникалық даму және адамгершілік
2.	Менің құндылықтарым
3.	Адамның қажеттіліктері мен қалаулары
4.	Менің отбасымның құндылықтары
5.	Таңдау еркіндігі
6.	Адамзаттың бәрін сүй, бауырым деп...
7.	Махаббатпен жаратқан адамзатты
8.	«...Сен де бір кірпіш дүниеге, Кетігін тап та бар, қалан»
9.	Адамдық борышың...
10.	... Ізгі жүрек ізгілігін сатпайды (Ж.Баласағұни)

11 сынып

№	Эссе тақырыбы
1.	Ар-ұждан дауысын есту
2.	Бақытты отбасы
3.	Мамандық таңдау
4.	Адам өз өміріне жауапты
5.	Әлеуметтік желідегі өмір
6.	Ерікті (волонтер) болу – жүректің ісі
7.	Тіршілік тірегі – сүйіспеншілік
8.	...Қарекет қыл, пайдасы көпке тисін
9.	Бақытты болу өз қолыңда
10.	Жақсылық жалғасын табады

**«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың
II кезеңін (аудандық) өткізуге арналған жағдаяттар**

№	Құрдастар
1.	Сыныбыңыздағы оқушылар екі топқа бөлініп, шығармашылық байқауда жарыспақ. Сіз – бір топтың басшысысыз. Байқауға аз қалғанда Сізге бәсекелес топқа түскен сыныптас досыңыз келіп тобыңызға қабылдауды өтінеді. Алғыс ретінде ол Сізге бәсекелес топ жөнінде мол ақпарат беретіндігін айтады. Ол ақпараттар бәсекелес топтың жоспарларын күл-талқан етіп, Сіздің тобыңыздың жеңіске жетуіне септігін тигізеді. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?

2.	Сіз – сынып старостасысыз. Мемлекеттік емтиханда қандай тапсырмалардың берілетіндігін алдын ала біліп алдыңыз. Бұл ақпаратты өзіңіз қолданып, жоғары баға алуыңызға болады. Егер бұл ақпаратты сыныптастарыңызға айтатын болсаңыз, олар да пайдаланып, олардың да бағалары жоғары болады. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
3.	Сіз мектеп президенті қызметіне үміткерсіз, сайлауға қатысудасыз. Сізбен бірге сыныптас досыңыз да сайлауға түсіп жатыр. Ол досыңыздың мектеп парламентінде сізден әлдеқайда жақсы жұмыстар атқаратындығын білесіз. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
4.	Сіз басқа қаладан сөмке сатып алдыңыз. Үйге келген соң әлгі сөмке мүлдем көңіліңізден шықпай қалды. Сыныптасыңызға сөмке қатты ұнап, оған сатуыңызды сұрап тұр. Бағасын ешкім білмейді, сондықтан сіз кез келген бағаны қоя аласыз. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
5.	Сіз еріктілер тобының мүшесісіз. Сіздің қызметіңізді ұйымдастыратын жетекшінің іс-әрекеттері көңіліңізден шықпай жүр. Сіз жетекшіңізді жоғары басшылықтың алдында ұятқа қалдыратын айғақтарды тауып алдыңыз. Егер бұл ақпаратты жария қылсаңыз, оны жетекшіліктен босатуы мүмкін. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
6.	Теледидардан сүйікті бағдарламаңды көріп отыр едің, досың телефон шалып, үй тапсырмасын орындауға көмектесуінді сұрады. Сіздің әрекетіңіз?
7.	Алмас – үздік оқушы. Мектептен көңілсіз оралды. Анасына бағалау қорытындысының әділ жасалмағанын айтты. Анасы оның бұл пікірін немен дәлелдейтінін сұрап еді. Алмас үндемей қалды. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Алмасың әрекетіңіз себебі неде?</i> • <i>Алмасың анасы неліктен оны тоқтатты?</i>
8.	Азамат сыныптастарының барлығының жетістігін, қуаныштарын өзінікіндей көріп, қуанады. Ол басқаларға көмектесуге, оларды қуантуға әзір тұрады. Алайда, сыныптастарының біразы Азаматты түсінбейді. Кейде келемеждеп, күледі. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Азамат қандай адам?</i> • <i>Сыныптастарына қандай құндылықтар мен қасиеттерді тілер едіңіз?</i>
9.	<small>Сіздің байқауыңызша, сыныптас жолдасыңыз соңғы кезде сабаққа, қоғамдық жұмыстарға неғұрдай қатысып, томаға тұйық жүр. Оның сабақ үлгерімі де төмендеп кетті. Осы жағдайда сіз не істейсіз?</small>
10.	<small>Сіз бұл сыныпқа жаңадан келген оқушысыз. Сыныптастарыңыз адамды білімі бойынша бағалап, адамгершілік қасиеттеріңізді байқай бермейтін тәрізді. Сіздің әрекетіңіз.</small>
№	Отбасы
1.	Сіздің отбасыңыз материалдық қиындықтарға тап болды. Көшеден ішінде қомақты қаражаты бар әмиян тауып алдыңыз. Ақшадан бөлек визитка да шықты, иесінің аты-жөні мен мекен-жайы толық көрсетілген. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
2.	Сіз әжеңізбен бірге адам толы троллейбусқа міндіңіз. Өзіңізбен қарайлас құрдастарыңыз қасыңыздағы қарт адамның мінгенін көрсе де, байқамаған кейіп танытып, орын беретін ойлары жоқ. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
3.	Сіздің әкеңіз табысты фирманың қызметкері. Онымен бірге істейтін әріптес досының жұмыста өрескел қателік жіберіп, фирма басшылығының оны жұмыстан шығармақшы екендігін және әкеңізге оның үстінен шағым-арыз жазуды ұсынып, ол үшін жоғары лауазым мен жалақы тағайындамақ екендігін кездейсоқ естіп қалдыңыз. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
4.	Сіз атақты шетелдік жоғары оқу орнына түсу мүмкіндігіне ие болдыңыз. Алайда, отбасы мүшелеріңіздің бірі қатты сырқаттанып, үнемі күтімді қажет ететін жағдайға душар болды. Сіздің шешіміңіз қандай болмақ?
5.	Сіз бауырыңыз екеуіңіз сүйікті әншілеріңіздің концертіне баруды бұрыннан армандап жүрсіздер. Армандаған билет ақыры қолдарыңызға тиді, бірақ жалғыз ғана билет. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?

6.	Айманға үй тапсырмасы ретінде берілген «Біздің отбасымыздағы адамгершілік құндылықтар» тақырыбындағы эссені жазу қиынға соқты. Сіз қалай орындар едіңіз.
7.	Мұрат бүгінгі сабақтағы мұғалімнің «Отбасында баланың ең бірінші міндеті – ата-аналарын құрметтеу. Егер сен, ағанды тыңдасаң, сені інің тыңдап, сыйлайтын болады. Отбасындағылар бір-біріне риясыз қызмет етсе, сол отбасында бақыт, қуаныш, шаттық, жақсылық болады» деген пікірін түсіне алмады. Сіз қалай түсіндірер едіңіз?
8.	<p>Атасы немересіне:</p> <p>– Тек қана кітаптан ғана білім алмайсың, білімді барлығынан да ұшқан құстан, жорғалаған жәндіктен де алуға болады.</p> <p>«Білген адамға табиғат та, дос та, ұстаз да, іні-қарындас та кітап», – деді.</p> <p>Алайда немересі атасының сөзіне түсінбей ойланып қалды...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сіздер қалай түсіндірер едіңіздер? • Өздеріңіз білімді қайдан аласыздар?
9.	<p>Атасы немересіне:</p> <p>– Балам, әрдайым бізді басқалар жақсы болғанымыз үшін жақсы көретіндей көрінеді. Бірақ та олай емес, бізді жақсы көрген адамдар өздері жақсы болғандықтан сүйіспеншілік танытады – деді.</p> <p>Алайда немересі атасының сөзіне түсінбей ойланып қалды...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сіздер қалай түсіндірер едіңіздер? • Атайдың ойымен келісесіз бе? Неліктен?
10.	<p>Атасы: – «Балам, ескенде кім болғың келеді?», – деп сұрады.</p> <p>Немересі: – Ата, қаржыгер болғым келеді, – деді де, асығыс ойын әрі қарай жалғастырды. – Адам бақытты болып, армандаған мақсат-мұратына жету үшін ақшаң көп болуы керек емес пе?</p> <p>Атасы: – «Иә, балам. Ақшаң болғаны жақсы бірақ, пайда ойламай, ар-ұят ойлау маңызды сияқты. Өйткені өмірде барлығы да өтпелі, ақша да, байлық та, тіпті біз де бір-бірімізге қонақпыз, сондықтан, кім болсақ та, мүмкін қаржыгер, әнші, дәрігер болармыз, бірақ біздің жақсы адам, жақсы дәрігер, жақсы қаржыгер болғанымыз маңызды», – деді атасы.</p> <p>Алайда немересі атасының сөзіне түсінбей ойланып қалды...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сіздер қалай түсіндірер едіңіздер? • Атайдың ойымен келісесіз бе? Неліктен?
№	Қоғам
1.	Сіз аялдамада тұрсыз. Адам көп. Автобус келіп тоқтады, адамдардың барлығы мінуге асықты. Сіз де. Есік алдында қысым пайда болды. Сіз автобустың ішіне кіріп үлгердіңіз, сол сәтте сіздің дәл артыңыздағы адамның аяғы тайып, құлайды. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
2.	Сіз еріктілер тобының мүшесісіз, маңызды шараларға жауаптысыз. Сізге оқушы үшін қомақты жалақы төлейтін басқа ұйымнан ұсыныс түсіп тұр, шешімді жедел қабылдау қажет. Егер Сіз кететін болсаңыз, Сіздің орныңызға дайын тұрған ешкім жоқ болғандықтан жоспарланған іс-шаралар аяқталмай қалады. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
3.	Сіз тұрғылықты мекеніңізден қашықта орналасқан базардан сырт киім сатып алғалы тұрсыз. Ол жер алыс болғандықтан өте сирек келесіз. Сіздің ақшаңыз сәл жетіңкіремей тұр. Сатушы сізге сенетінін және қалған ақшаны ертең әкеліп беруге болатындығын айтты. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
4.	Сіздің көршіңіздің отбасында емізулі жас сәби бар. Сәбидің әкесі іс-сапарда, анасы науқастанып жатыр. Сізге сүт асханасына барып, баланың арнайы тағамын әкеліп беруді өтінеді. Алайда сізге мектепке бару керек, дайындық тестіне қатысуыңыз қажет. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
5.	Сізге анаңыз дүкеннен тіс пастасын сатып алуға ақша берді. Анаңыздың берген ақшасы 100 мл пастаны алуға жетеді. Алайда, сізге би кешіне кіруге аз ақша

	жетпей тұр. Егер сіз 75 мл паста алатын болсаңыз, артылған ақшаны би кешіне жаратуға болайын деп тұр. Сіздің іс-әрекетіңіз қандай болмақ?
6.	<p>Арман мен Ардақ автобуста келе жатыр еді. Автобуста бір әжей өзін нашар сезінді. Ардақ әжейге тез барып «Әже, сәл шыдаңыз, мен қазір жедел жәрдемге телефон соғамын», – деді де жедел жәрдем шақырды. Арман оларды тек бақылап қана тұрды.</p> <p>Жедел жәрдем әжейді ауруханаға алып кетті.</p> <p>Арман Ардақтан: Әжейді танысың ба? – деп сұрады.</p> <p>Ардақ ол әжейді танымайтын еді...</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Неліктен Ардақ әжейге көмектесуге асықты?</i> • <i>Арманға қандай қасиеттер қажет деп ойлайсыз?</i> • <i>Неліктен барлық адамдарға риясыз жақсылық жасау керек деп ойлайсың?</i>
7.	<p>Атасы немересіне:</p> <p>– Егер адам бақытты өзі үшін іздесе, бақыт жақындаудың орнына қашады. Ал оны өзгелер үшін іздесе, онда ол адамды өзі табады...</p> <p>– Білгенге қолындағы барына қанағат ете білетін адам, шын бақытты адам.</p> <p>– Балам, алудан гөрі беруге ниеті көбірек ауатын кісі бақытты. Олар «Бер» дегеннен гөрі «беремін» дегенді көбірек ойлайды және жасайды. Ондай адамдар қайырымы мен жәрдемін байқатпай істейді және міндет етпейді - деді.</p> <p>Алайда немересі атасының сөзіне түсінбей ойланып қалды...</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Сіздер қалай түсіндірер едіңіздер?</i> • <i>Өздеріңіз бақытты қайдан іздейсіздер?</i>
8.	<p>Атасынан немересі:</p> <p>– Адам бақытты болып, армандаған мақсат-мұратына жету үшін не істеу керек? – деп сұрады. Атасы:</p> <p>– Әрқашан, қай жерде болмасын ойына, ниетіңе, ісіңе, сөзіңе жауапкершілікпен қара, – деді сабырлы кейіппен. Немересі:</p> <p>– Сонда бақытқа жетудің жолы осы-ақ па? – деді.</p> <p>– Әрине, балам. Жауапкершілік – өмірге, іс-әрекетке ар-ұятпен, аса ұқыптылықпен қарау. Ондай адам ешкімге оймен, сөзбен, іспен қиянат жасамайды. Барлығына байыппен қарайды. Ал жауапсыздық – неге болса да немқұрайды қаратып, ұятқа қалдырады, – деп жауап берді атасы.</p> <p>Алайда немересі атасының сөзіне түсінбей ойланып қалды...</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Сіздер қалай түсіндірер едіңіздер?</i> • <i>Өздеріңіз адам бақытын жауапкершілікпен байланыста қарай аласыздар ма?</i>
9.	Сіз еріктілер қызметі бойынша жылдық есеп беру шарасына дайындалып жатырсыз. Көршіңіз онымен бірге поштаға барып, сәлемдемесін алып келуге көмектесуіңізді сұрайды. Сіздің әрекетіңіз?
10.	<p>Бақтияр «Өзін-өзі тану» сабағынан үйге берілген төмендегі тапсырманы түсінбеді: «Мені жақсылыққа бастар жол» тақырыбында эссе жазыңыздар.</p> <p>✓ Жақсы болындар.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Жақсылықтыойландар. ✓ Жақсылықтыайтындар. ✓ Жақсылықтытыңдаңдар. ✓ Жақсылықтыкөріңдер. ✓ Жақсыәрекетжасандар. ✓ Жақсылыққажеткізержол – осы. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Сіз қалай түсіндірер едіңіз? Себебін нақты дәлелдермен көрсетіп жазыңыз.</i>

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың

III кезеңін (облыстық) өткізуге арналған тест сұрақтары

Бөлім 1. Анықтама

1-тест

Жомарттық дегеніміз:

А) Бір адамның екінші адамға немесе адамдар тобына қарымтасыз, міндеттеусіз қызмет қылып, жақсылық жасауға шын пейілділігі, нақты ісі арқылы көрінетін өте жақсы қасиет.

В) Адамның өзінің маңындағы нәрселер мен құбылыстарды танып білудегі сезімталдығын, ақыл-ойының ұшқырлығын, ойлау әрекетінің орамдылығын білдіретін даралық қасиеті.

С) Адамның жоғары мәдениеттілігінің, ақыл-парасаты мен адамгершілік қасиеттерінің жиынтығын білдіретін ұғым.

2-тест

Кешірімділік дегеніміз:

А) Шиеленісте белгілі бір шешімге келердің алдында, не істі орындау кезінде адамдар арасындағы көзқарастар.

В) Адам бойындағы жақсы қасиет, пенде біткенге құрметпен, ізгілік тұрғыдан қарау. Адамның оқыс істері мен қоғамға зиянды іс-әрекет жасағаны анықталғанда, оған адами тұрғыдан кеңшілік жасап, залалды істерінің мән-жайын түсіндіру, гуманистік қамқорлық жасау, кеңшілік көрсету.

С) Айналасына жайлы, қолы ашық, пейілі жомарт адам.

3-тест

Кішіпейілділік дегеніміз:

А) Жеке адамның айналасындағыларға қатысы жөнінен өзінің қандайда бір алабөтен артықшылығы немесе құқықтары бар деп санамау, жұрт мойындаған тәртіпке өз еркімен бағынуы, барлық адамға құрметпен қарап, өзінің және басқалардың жетістіктері мен кемшіліктеріне сын көзбен қарауы.

В) Белгілі бір істі орындап шығуға мүмкіндік беретін адамның жеке басының қасиеті. Адамның жеке психологиялық ерекшелігі.

С) Алған бетінен қайтпайтын, өмір жолында кездескен қиыншылықтарға мойымайтын өршіл мінез.

4-тест

Мейірімділік дегеніміз:

А) Адамның өмірлік беталысы, бағыт-бағдары, талғам-сенімі, көзқарасы, мақсат-мұраты.

В) Адамның бір-біріне жылылығын білдіріп, оның бүкіл тыныс-тіршілігін, жан дүниесін жадырататын, адамның шат-шадыман тіршілігі үшін аса маңызды қасиет. Ол тек жақсылық ойлаушының басқаға игі әрекет көрсетуі, игілік жасауы.

С) Жеке адамның өзіне, өмір сүрген ортасына, табиғатқа қатынасын білдіретін сипаттары.

5-тест

Риясыз:

А) Бірдеңені шын көңілмен емес, тек басқаға көз қылып көрсету үшін.

В) Шын ықыласпен істелген, қалтықсыз, бүкпесіз.

С) Шын ниетпен емес, мақтан үшін.

6-тест

Сабыр дегеніміз:

А) Өзінің өмірдегі орнын, атқаратын міндетін, қазіргі мен болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілігін, дүниенің күрделі құрылымын түсіну және өзін-өзі үздіксіз, бірқалыпты жетілдіру.

В) Адамның өзін-өзі билеуі, ісіне, әрекетіне, алдына қойған мақсатына ісін бағындыра білуі, қиыншылықтарды жеңіп, өзінің сезімдерін қадағалауды жүзеге асыра алуы, айналасындағылардың қарсылығына тап келгенде, торықпауы немесе шалт қимылдарға бармауы.

С) Адамның бір нәрсеге қанағаттанғандығын білдіретін қуаны, сүйініш сезімі.

7–тест

Сабырлылық дегеніміз:

А) Адамдардың мақсаткерлік әрекеті, объективті болмысты игеру және түрлендіру әрекеті.

В) Адамның өз мінез-құлқын басқарып, иелік ете алуы, ашулы, ызалы кезінде, қиын жағдайға тап болғанда, өмірлік мәселелерді шешкен кезде өзін-өзі ұстай білуі.

С) Әрбір адамның өзінің тіршілігін және әрекеттерін сезінуі.

8–тест

Тәртіптілік дегеніміз:

А) Амалсыз атқаратын міндет емес, іштей мойындап, қажет саналған талап.

В) Бір іске жалтақтамай батыл кіріскендік, белді бекем буғандық.

С) Ақыл-ой арқылы мәдени, материалдық игілік жасауға бағытталған адамның қызметі.

9–тест

Ұстамдылық дегеніміз:

А) Адамның әдептілігін, сыпайылығын, өнегелігін, қарапайымдылығын білдіретін ұғым.

В) Бұл адамның өз мінез-құлқын бақылай білуі, ашулы кездерде, ызаланған сәттерде, ауырғанда, өмірдің қиын мәселелерін шешкен шақта шыдамдылық көрсету және өрескел мінез-құлық пен артық әрекеттен бас тарту.

С) Тәртіптілікті, тыңғылықтылықты, дәлме-дәлдікті және жұмыста да жинақылықты, ал сырт көрінісінде де тап-тұйнақтай, сайма-сай мінсіз болуды жақсы көретін жеке бастың қасиеті.

10–тест

Асар:

А) Жабылып бірге жұмыс істеуге, көмекке шақыру.

В) Ата-бабадан ұрпаққа мұра болып қалған ежелгі құтты қоныс, мекен.

С) Инабатты, ізетті, тәртіпті, биязы, сыпайы.

11–тест

Азаматтық парыз:

А) Адам мен қоғам үйлесімділігін білдіретін әлеуметтік-этикалық ұғым, жеке тұлғаның туған жер, атамекен, Отан, халық алдындағы парызы.

В) Бұл адамның өз үй-ішіне, отбасына қатынасын білдіретін терең көңіл-күйі.

С) Адамның белгелі бір құбылыс не күрделі мәселе жөнінде ой жүгіртіп, өзінше пайымдай білу қасиеті

12–тест

Дарқандық дегеніміз:

А) Адам қабілетінің ерекше дамыған түрі.

В) Адамның мінез-құлқындағы кеңпейілдік, оның мінезіндегі, айналадағы нәрселер мен құбылыстарға байсалды қарым-қатынасын білдіретін ұнамды және тұрақты қасиеті.

С) Жеке тұлғаның, халықтың, ұлттың т.б. әлеуметтік ортаның ешкімге тәуелсіз болмысы, бітімі, ұстанымы.

13–тест

Жалпыадамзаттық құндылықтар:

А) Барлық адамдардың бірлігі ретінде адамзат үшін, сонымен қатар қоғамның және азаматтардың қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен мұқтаждықтарына жауап беретін немесе жауап беруге тиіс кез келген мемлекет үшін өте маңызды.

В) Адамгершіліктің қайнар көзі – руханилық, ал адамгершілік оның сыртқы көрінісі болып табылады.

С) Бұл табиғи күштердің және жан қабілеттерінің (ақыл, сезім, ерік) құндылықтары.

Бөлім 2. Дәйексөз

14–тест

Абай Құнанбайұлының нақыл сөзін толықтырыңыз: «Атымды ... қойған соң, қайтып ... болайын»

- А) атам, жаман
- В) адам, надан
- С) халық, бодан

15–тест

Антон Чеховтың пікірінше, адам бойындағының бәрі – бет пішіні, киім киісі, жан дүниесі, ақыл-ойы да қандай болуы тиіс?

- А) сұлу
- В) үйлесімді
- С) салмақты

16–тест

«Ата-ананың қадірін білмеген – ел қадірін біле алмас» дәйексөзінің авторы кім?

- А) әл-Фараби
- В) Міржақып Дулатов
- С) Бауыржан Момышұлы

17–тест

«Ел көшін бастау – маған сын, мені қостау – елге сын» дәйексөзінің авторы кім?

- А) Абай Құнанбайұлы
- В) Бауыржан Момышұлы
- С) Нұрсұлтан Назарбаев

18–тест

«Адал сол – таза еңбекпен күнін көріп, жаны үшін адамшылық ар сатпайды» дәйексөзінің авторы кім?

- А) Абай Құнанбайұлы
- В) Шәкәрім Құдайбердіұлы
- С) Лев Толстой

19–тест

Абай Құнанбайұлының пікірінше, қашан бала ғылым-білімді махаббатпен көксерлік болса, сонда ғана оның аты –

- А) данышпан
- В) ғалым
- С) адам

20–тест

Шәкәрім Құдайбердіұлының қанатты сөздерін толықтырыңыз: Жайнар көңіл, қайнар өмір, ілімі оқылса.

- А) ар
- В) ғарыш
- С) өзін-өзі тану

21–тест

Платонның «Басқаларды бақытты етуге тырыса отырып, өз бақытымызды табармыз» қанатты сөзінің мазмұнында сүйіспеншіліктің қандай түрі баяндалған?

- А) өзара сүйіспеншілік

В) өзімшіл сүйіспеншілік

С) риясыз сүйіспеншілік

22–тест

Шәкәрім Құдайбердіұлының өлең шумағын толықтырыңыз:

Адамдық борышың,

..... еңбек қыл.

Ақ жолдан айнымай,

..... сақта, оны біл.

А) өзіңе, жан

В) халқыңа, ар

С) ақыға, жол

23–тест

Абай Құнанбайұлының «Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың елден бөлек» деген сөзінің мазмұнында қандай адам сипатталған?

А) Адал адам

В) Айлакер адам

С) Ақылды адам

Бөлім 3. Мәтін

Үшқан ұя

Б. Момышұлы

Кейде менің өнеге алған, тәлім үйренген, дәріс оқыған ұстаздарымды еске түсіріп, ойға бататыным бар. Сондай шырын шақтарда ең алдымен ата-аналарымның бейнесі елестейді. Солардың уағызы басымырақ бола береді...

Өйткені есейе келе көрген көп ұстаздарым талай-талай тағылымға бой ұрғызғанымен, солардың бірде-бірі нақ өзімнің әжемдей, әке-шешем мен ауылдың қадірлі ақсақалдарындай өсиет айдынында жүздіре алған жоқ, молынан құлаш сермете алған жоқ десем, ардақты ұстаздарымның көңіліне келмес. Бұл сезім өзіме қанымның тартқанынан немесе жақыныма сезімнің бөлектігінен, әлде ата-анаға деген парызымның молдығынан ғана туып отырған жоқ. Өмір шындығының өзі ақиқатқа бас ұрары даусыз.

Дүние тарихы, жаратылыс шежіресі, жан-жануар болмысы жайлы алғашқы әңгімені әжемнен естігенімді, адамзат қауымының қалыптасуы туралы тұңғыш мағлұматты әжемнен алғанымды қалай ғана ұмытармын... Иә, әлемнің пайда болуы, тірлік дамуы, адамзаттың шығуы, өмір жайлы, шынайы сезіммен азаматтық тұрғысындағы жан баурайтын аңыздарды айтқан; ненің жақсы, не жаман екенін, нені сүйіп, неден аулақ жүруді үйреткен; ар заңының, әдеттің жинағынан алғашқы тарауларды таныстырған да ең алдымен ата-ана, ағайын-туған еді. Әрине, ол кезде мен де өзге сәбилер сияқты әжем айтқан ертегі мен аңыздардың түпкі байыбына бара бермейтінмін, әке әңгімесінің өсиетін ұға бермейтінмін... Ол кезде мені қызықтыратыны ертегі-аңыздардың ғажайып оқиғалары еді... Енді міне есейіп, ер ағасы болғанымда ойласам, мен сол әңгімелерден адамзат өресінің өрісін тани берген екем ғой...

24 –тест

Мәтінде қандай жалпыадамзаттық құндылық туралы айтылған?

А. Ақиқат

В. Дұрыс әрекет

С. Сүйіспеншілік

Д. Ішкі тыныштық

Е. Қиянат жасамау

25 –тест

Мәтінде қандай қасиет туралы айтылған?

А. Мейірімділік

- В. Кешірімділік
- С. Жауапкершілік
- Д. Табаңдылық
- Е. Өзімшілдік

**«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың
III кезеңін (облыстық) өткізуге арналған баяндамалар тақырыптары**

9-сынып

№	Тақырыптар атауы
1.	Ұлы Абайдың даналығы
2.	Ерікті болу – мейірімділік қуаты
3.	Менің отбасымның дәстүрлері
4.	Өмірімдегі бақыт көзі
5.	Менің қалам әйгілі...
6.	Менің сүйікті әншім
7.	Менің сүйікті фильмім
8.	Қоғамға қызмет ету – адам борышы
9.	Адамдарды жұмылдыратын мейрамдар
10.	Мен оқитын мектеп

10-сынып

№	Тақырыптар атауы
1.	Тұлғаның әлеуметтік рөлдері
2.	Өмір – таным көзі
3.	Халық дәстүрлерінің күші
4.	Виртуалды әлем
5.	Жағымды ойлау ережелері
6.	Мінез тәрбиелеу
7.	Адамның рухани саулығы
8.	Отабы – руханилық көзі
9.	Қоғамдағы бейбітшілік пен келісім
10.	Адамдар арасында өмір сүру өнері

11-сынып

№	Тақырыптар атауы
1.	Мәңгілік ар-ұждан ілімі
2.	Өзінді өзін сүю
3.	Жағымды қарым-қатынас құру өнері
4.	Кемел мінез
5.	Қазіргі әлемдегі көшбасшылы
6.	Кәсіби мамандық және рухани-адамгершілік құндылықта
7.	Ер адамдар – борыштың, намыстың, даналықтың және тәртіптің үлгілі көрінісі
8.	Әйелдер – рухани мәдениеттің тірегі
9.	Ата-ана мен үлкен кісілерді құрметте
10.	Адамзаттың рухани ұстаздарының өсиеттері

**«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың
IV кезеңін (республикалық) өткізуге арналған аргументативті**

эссе тақырыптары (дәйексөздер)

1. Аз сөйлер де, көп тыңдар хас асылдың баласы (Махамбет Өтемісұлы)
2. Өзі таза адам өзгеге күйе жаға алмайды. Күйе жағу үшін өзінде күйе болу керек (Ғабит Мүсірепов)
3. Адамгершілігі барлар, басқаларға тірек болады, осыны өздері де қалайды, басқаларға жетістікке жетуге көмектеседі, өзі де сол жетістікке жетуді қалайды (Конфуций).
4. Адамның адамшылығы істі бастағандығынан білінеді, қалайша бітіргендігінен емес (Абай Құнанбайұлы).
5. Ұят деген адамның өз бойындағы адамшылдығы... (Абай Құнанбайұлы)
6. Адамның басына қонған бақыттың тұрақты болуы жақсы мінез-құлыққа байланысты. Мінез бен ақыл жарасса - адамгершілік ұтады (әл-Фараби)
7. Ар-намыс, махаббат болмаған жерде адамшылық тұра ма? Бұл сипаттардың болуы үшін адам баласы азат, тәрбиелі болуға тиіс (Міржақып Дулатов).
8. Жер бетіндегі жақсылық, ізгілік, қайырымдылық атаулының бәрі де ананың ақ сүтінен тарайды. Н.Ә.Назарбаев
9. Ата-ананы ұмытқан жас — опасыздың опасызы, рақымсыздың рақымсызы. (Ғабиден Мұстафин).
10. Көпке көрсетіп істеген қайырым – қайырым емес (Иван Тургенев)
11. Итке сүйек тастағаның қайырымдылық емес. Өзің де аш отырып итпен сүйек бөліскенің қайырымдылық (Джек Лондон)
12. Шынайы достықсыз өмірдің мәні жоқ (Цицерон)
13. Біз үшін халықтар достығынан артық идеал болмақ емес (Мұхтар Әуезов)
14. Жақсылық _____ қылсаң, _____ жасыр, Жақсылық көрсең, асыр (Мақал)
15. Жақсы мінез - жылы жүз, жылы сөз, жақсылық жасау және жамандық жасамаудан тұрады (Хасан Басри)
16. Жақсылыққа жақсылық – әр кісінің ісі, жамандыққа жақсылық – ер кісінің ісі (Мұхтар Әуезов)
17. Кісі айыбын ашып айтқаннан, жапқан жақсы (Жүсіп Баласағұни)
18. Арлы, ақылды адам қиянат, зорлық жасамайды, өзімшілдік пен мақтанды сүймейді (Шәкәрім Құдайбердіұлы)
19. Ісіңізге, еңбегіңізге, оқуыңызға нағыз нағыз адамгершілікпен қарасаңыз, сөз жоқ, жеңіске жетесіздер (Қаныш Сәтбаев)
20. Ойға сепкенің – өспей қалмайды (Ғабит Мүсірепов)

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша олимпиаданың IV кезеңін (республикалық) өткізуге арналған әлеуметтік жобалардың тақырыптары

1. Арманымдағы мамандық
2. Мектепке апарар қауіпсіз жол
3. Оқуға құштар мектеп
4. Қайырымды қала
5. Жаны саудың – дені сау!
6. Спорт – денсаулық кепілі
7. Ізгі істер шеберханасы
8. Бірлігі жарасқан ел
9. Табиғат – баға жетпес сый
10. Ауылым – алтын бесігім
11. Туған өлке
12. Табиғи апаттардың алдын алуға болады!

13. Өнерлі елдің ұланымыз
14. Біз сіздермен біргеміз!
15. Абзал жандар
16. Бірге шынығайық
17. Волонтерлық – менің қалауым
18. Ұлттық мәдениеттер саябағы
19. Таза аула
20. Ел үміті – ауыл жастарында

«Самопознание»

Рысбаева А.К.,
главный научный сотрудник
НАО «Национальный институт
гармоничного развития человека»,
д.п.н., профессор

Алиев Б.Ш.,
руководитель научно-методического отдела
НАО «Национальный институт
гармоничного развития человека»

Объектом самопознания как целостного процесса является человек, который рассматривается в контексте физического, психического и духовного аспектов бытия. Органичное единство этих составляющих человека обеспечивает его гармоничное развитие, включающее самоактуализацию, самореализацию и самосовершенствование. Это определяет предметную область самопознания и конкретизирует познавательную, развивающую и воспитывающую функции учебного предмета.

Цель учебного предмета «Самопознание» – духовно-нравственное развитие обучающихся; усвоение ими знаний об общечеловеческих ценностях; формирование убеждений, социально значимых личностных качеств и жизненных навыков школьников.

Логическая структура содержания предмета определена исходя из системы общечеловеческих ценностей, позволяющих:

1) познавать себя через осознание таких понятий, как «любовь», «здоровье», «свобода», «счастье», «совесть», «труд», «гармония тела и духа», «цель жизни», «предназначение человека», «единство мысли, слова и дела»;

2) познавать других через осознание таких понятий, как «семья», «дружба», «общение», «доверие», «уважение», «равенство», «диалог», «взаимопонимание», «сотрудничество»;

3) познавать мир через осознание таких понятий, как «природа», «Родина», «жизнь», «гармония с окружающим миром», «вера», «надежда»;

4) познавать духовный опыт человечества через осознание таких понятий, как «истина», «творчество», «культура», «земля как общий дом человечества», «единение с человечеством».

Основной целью Республиканской олимпиады по предмету «Самопознание» является духовно-нравственное образование детей и подростков через формирование ценностных ориентаций, развитие творческого потенциала, поощрение стремления к самовыражению в творческой деятельности, проявлению личностных качеств, гражданской позиции, стремления к самосовершенствованию и самопознанию.

В ходе проведения олимпиады решаются следующие задачи:

1) развитие познавательного интереса учащихся к самопознанию, приобщение их к нравственно-духовным ценностям;

2) активизация творческого потенциала детей, развитие творческой инициативы;

3) развитие у учащихся высоких нравственных качеств, созидательной активности, направленной на служение обществу.

Условия проведения I-IV этапов республиканской олимпиады

На школьном этапе (I) предполагается выполнение индивидуальной письменной работы из учебного материала, состоящей из трех вопросов, на каждый из которых должен быть дан учащимся в течение 90 минут развернутый ответ.

Каждый отдельный ответ на поставленный в теме вопрос оценивается в 10 баллов. В целом максимально работа оценивается в 30 баллов.

На районном этапе (II) первый тур предполагает написание эссе на заданную тему в течение 90 минут. Структура эссе состоит из введения, основной части (тезиса, доказательства (аргументация) с опорой на примеры и личный опыт), заключения (вывод). Эссе оценивается в 30 баллов.

Критерии оценивания эссе:

1. Глубина раскрытия темы
2. Наличие эпиграфа, отражающего тему
3. Аргументация (факты, мнения учёных, мыслителей, примеры из жизни известных людей, литературных произведений, из повседневной жизни, личного опыта).
4. Выражение личной позиции (отношения к поставленной проблеме, вопросу)
5. Отражение в содержании ориентации на общечеловеческие ценности
6. Вывод.

Форма протокола:

Ф.И.О.	Тема	Критерии оценивания			
		Глубина раскрытия темы	Ориентированность на общечеловеческие ценности	Выражение собственного отношения к излагаемой теме	Грамотность изложения содержания
1.					
2.					

Обработка результатов:

В графе «Глубина раскрытия темы» ставится от 1 до 5 баллов за формулировку тезиса, логически выстроенное рассуждение; наличие нравственных примеров из жизни известных людей, литературных произведений, собственного опыта; 0 – за отсутствие.

В графе «Ориентированность на общечеловеческие ценности» ставится от 1 до 2 баллов, если выражены положительные ценностные ориентации, 0 – за отсутствие или отрицательные ценностные ориентации.

В графу «Выражение собственного отношения к излагаемой теме» ставится от 1 до 2 баллов, если работа содержит элементы анализа и выражения собственного мнения по затрагиваемому вопросу, 0 – за отсутствие.

В графу «Грамотность изложения содержания» ставится 1 балл за отсутствие грамматических, стилистических и фактических ошибок, 0 – за наличие свыше 5 грубых ошибок.

Во втором туре участникам предстоит решить определенные ситуации в течение 60 минут. Каждому участнику будет предложено 3 ситуации. Работа выполняется в письменном виде и будет оцениваться в 15 баллов.

Обработка результатов:

В графе «Отношение» ставится от 1 до 2 баллов, если выражен нравственный выбор при решении ситуации.

В графе «Ориентированность на общечеловеческие ценности» ставится от 1 до 2 баллов, если выражены положительные ценностные ориентации, 0 – за отсутствие или отрицательные ценностные ориентации.

В графе «Убедительность изложения» ставится 1 балл, если высказанное суждение является четким, логичным и грамотно изложенным.

Форма протокола:

Ф.И.О.	№ ситуации	Критерии оценивания		
		Отношение	Ориентированность на общечеловеческие ценности	Убедительность изложения
1.	1.			
	2.			
	3.			
2.	1.			
	2.			
	3.			

На первом туре областного этапа (III) участники в течение 60 минут будут выполнять тестовые задания из 25 вопросов. За каждый правильный ответ - 1 балл.

Во втором туре участникам предстоит подготовить выступление на заданную тему и выступить перед аудиторией. Участник олимпиады

вытягивает билет с темой выступления и называет ее членам жюри. Подготовка участником выступления – 20 минут. Выступление участника – 3-5 минут.

Критерии оценивания выступлений на заданную тему:

В графе «Ориентированность на общечеловеческие ценности» ставится от 1 до 2 баллов, если выражены положительные ценностные ориентации, 0 – за отсутствие или отрицательные ценностные ориентации.

В графе «Убедительность» ставится 1 балл, если высказанное суждение является четким, логичным и грамотно изложенным.

Форма протокола:

Ф.И.О.	Тема	Критерии оценивания	
		Ориентированность на общечеловеческие ценности	Убедительность
1.			
2.			

Для выполнения задания **первого тура республиканского этапа (IV)** участникам предлагается 20 цитат. Нужно выбрать одну из цитат и написать аргументативное эссе.

Аргументативное эссе – это небольшой по объёму текст, в котором содержится анализ предложенной в теме эссе (вопрос эссе) проблемы, текст эссе обладает относительно свободной структурой (введение, основная часть, заключение), для выражения авторской позиции используются аргументы и факты.

Обязательные **компоненты** эссе:

- ✓ осмысление предложенной цитаты
- ✓ выделение проблемы
- ✓ формулирование идеи эссе в виде тезиса (тезисов)
- ✓ аргументация авторской позиции
- ✓ авторская оценка темы и выбранной проблемы

Свободная форма эссе позволяет располагать обязательные компоненты в произвольном порядке.

Осмысление темы

Ученик, опираясь на личный опыт, собственное видение, объясняет свое понимание цитаты, используя в качестве доказательства примеры из художественных произведений.

Выделение проблемы

Цитата позволяет выделить ту или иную проблему, подлежащую обсуждению. При этом необязательно, чтобы ученик принял позицию авторацитаты.

□ *Формулирование идеи эссе*

Рекомендуется идею эссе представить в виде тезиса (тезисов). Тезисом может быть авторская мысль, цитата, фразеологизм, пословица, поговорка, риторическое восклицание.

□ *Аргументация*

Тезис (тезисы) требует аргументации. Аргументы – это факты, явления общественной жизни, события, жизненные ситуации и жизненный опыт, научные доказательства, ссылки на мнения ученых, на литературные произведения и др. Фактический материал может быть отправной точкой в размышлениях автора. В эссе используется не менее двух аргументов из любых вышеперечисленных источников.

Аргументы должны быть вескими и убедительными.

□ *Авторская оценка темы и выбранной проблемы*

Представление собственной точки зрения (позиции, отношения) при раскрытии проблемы. Предложение собственных решений конкретной социальной, общественно значимой проблемы.

Критерии оценки (максимально 50 баллов):

Критерий	Дескрипторы	Количество баллов
Формулировка проблем исходного текста	Участник (в той или иной форме в любой из частей эссе) верно формулирует проблему. Трактует смысл цитаты с нравственно-духовной позиции.	10
	Участник испытывает затруднения в формулировке проблемы, трактовании смысла цитаты с нравственно-духовной позиции.	5
	Участник не смог верно сформулировать проблему, трактовать смысл цитаты с нравственно-духовной позиции.	0
Точность знаний о духовно-нравственной сфере человека	Применяет знания о духовно-нравственных ценностях, широко употребляет в лексике характеристики, обозначающие духовно-нравственные качества личности. Дает точные определения явлениям в духовно-нравственной сфере человека.	10
	Применяет знания о духовно-нравственных ценностях, употребляет в лексике характеристики, обозначающие духовно-нравственные качества личности. Испытывает затруднения в формулировке определений явлениям в духовно-нравственной сфере человека.	5
	Не обладает знаниями о духовно-нравственных ценностях, мало употребляет в лексике характеристики, обозначающие духовно-нравственные качества личности.	0

	Не может дать явлениям в духовно-нравственной сфере человека.	
Обобщенность знаний о духовно-нравственной сфере человека	Демонстрирует рассудительность о духовно-нравственных качествах личности, о духовных традициях и общечеловеческих ценностях.	10
	Испытывает затруднения в рассуждениях о духовно-нравственных качествах личности, о духовных традициях и общечеловеческих ценностях.	5
Комментарий к сформулированной проблеме	Сформулированная участником проблема прокомментирована с опорой на цитату. Участник привёл не менее 2 примеров из художественной литературы или из жизни, важных для понимания проблемы. Свободно распознает духовно-нравственные мотивы в намерениях и поступках людей.	5
	Сформулированная участником проблема прокомментирована с опорой на цитату. Участник привёл 1 пример из жизни, важный для понимания проблемы. Испытывает затруднения в распознавании духовно-нравственных мотивов в намерениях и поступках людей.	4
	Сформулированная участником проблема текста прокомментирована с опорой на цитату, но участник не привёл ни одного примера из художественной литературы или из жизни, важного для понимания проблемы. Испытывает затруднения в распознавании духовно-нравственных мотивов в намерениях и поступках людей.	2
	Сформулированная участником проблема не прокомментирована или прокомментирована без опоры на цитату, или прокомментирована другая, не сформулированная или вместо комментария дан простой пересказ цитаты или его фрагмента. Не смог распознать духовно-нравственные мотивы в намерениях и поступках людей.	0
Отражение позиции автора исходного текста	Участник верно сформулировал позицию автора цитаты по прокомментированной проблеме. Фактических ошибок, связанных с пониманием позиции автора цитаты, нет.	5
	позиция автора цитаты участником сформулирована неверно, или позиция автора цитаты не сформулирована.	2
Аргументация собственного мнения по проблеме	участник выразил своё мнение по сформулированной им проблеме, поставленной автором цитаты (согласившись или не согласившись с позицией автора), аргументировал его (привёл не менее 2-х аргументов);	10
	участник выразил своё мнение по сформулированной им проблеме, поставленной автором цитаты (согласившись или не согласившись с позицией	5

	автора), аргументировал его (привёл только 1 аргумент);	
	участник сформулировал своё мнение по проблеме, поставленной автором цитаты (согласившись или не согласившись с позицией автора), но не привёл аргументов, или мнение участника заявлено лишь формально (например: «Я согласен / не согласен с автором»), или мнение участника вообще не отражено в работе.	2
Самостоятельность, глубина оценочных суждений и самооценок	Высказывает критические суждения относительно безнравственных мотивов и поступков. Проявляет ценностное отношение к духовно-нравственным качествам личности.	5
	Испытывает затруднения в формулировании критических суждений относительно безнравственных мотивов и поступков. Испытывает затруднения в проявлении ценностного отношения к духовно-нравственным качествам личности.	2

Для выполнения задания **второго тура** участникам предлагается 20 тем социально направленных проектов. Нужно выбрать одну из тем и разработать собственный проект.

Социальный проект – это комплексная деятельность человека, которая направлена на решение определенных проблем общества, его трансформации и повышение качества жизни.

Социальные проекты могут охватывать все сферы нашей жизни, которых можно если не изменить полностью, то улучшить. Есть целый ряд направлений, в которых социальные проекты реализуются чаще всего.

1. Образование и просвещение. Проекты в области образования, просвещения, науки, развития дополнительного образования, научно-технического творчества.

2. Экстренные ситуации. Проекты, направленные на подготовку населения к преодолению последствий стихийных бедствий, экологических, техногенных или иных катастроф, на предотвращение несчастных случаев.

3. Культура и искусство. Проекты в области культуры, искусства, сохранения, использования и популяризации объектов культурного наследия и их территорий.

4. Качество жизни. Проекты, направленные на повышение качества жизни людей пожилого возраста, социальную адаптацию инвалидов и их семей.

5. Здоровье и медицина. Проекты в области здравоохранения, профилактики и охраны здоровья, пропаганды здорового образа жизни.

6. Физическая культура и спорт. Проекты в области физической культуры, массового спорта и содействие указанной деятельности.

7. Молодежные движения. Проекты, направленные на развитие детского и молодежного общественного движения.

8. Межнациональное согласие. Проекты, направленные на профилактику экстремизма, укрепление межнационального согласия и гражданского единства.

9. Экология. Проекты, направленные на развитие экологического образования и выработки у сообщества этических норм поведения в отношении природы и биологического разнообразия.

10. Село. Проекты, рассчитанные на позитивные изменения сельской среды, развитие сельской инфраструктуры и улучшение жизни сельчан в целом.

Социальный проект может создать любой человек, равнодушный к проблемам общества и его дальнейшего развития. Здесь даже не нужно иметь специального образования – главное – понимать, что вы делаете, для кого и к чему хотите прийти в итоге.

Социальный проект должен содержать следующие структурные разделы:

- постановка проблемы;
- цели и задачи проекта;
- методы, применяемые в проекте;
- участники проекта;
- план мероприятий, включающий:
 - а) действия;
 - б) сроки;
 - в) ответственных;
 - г) ресурсы;
- ожидаемые результаты.

В основу разработки проекта положена логика действий субъекта. Например, для школьника, выполняющего проектирование как задание на республиканской олимпиаде по предмету «Самопознание», ход действий следующий.

10. Опишите конкретную социальную ситуацию, определите проблему, которую вы хотите разрешить данным проектом.

11. Определите целевую группу своего проекта: людей, на решение или смягчение проблемы которых направлена деятельность в рамках проекта. Эти люди должны будут ощутить положительные изменения по его итогам.

12. Определите географию проекта: на какой территории вы собираетесь работать - в одном районе города, в одном городе, в целой области и др.

13. Сформулируйте цель проекта. Цель проекта должна быть конкретной, достижимой, измеримой, значимой, ограниченной во времени (постановка SMART целей).

14. Сформулируйте задачи проекта – шаги для достижения цели.

15. Разработайте план мероприятий, с указанием конкретных сроков, исполнителей, инструментов.

16. Продумайте состав команды, кадровое обеспечение (кто будет

работать в ходе подготовки и реализации мероприятия, их функции, продумайте вопросы обучения, оптимизации организационного поведения).

17. Материальные ресурсы. Бюджет проекта.

Система оценивания социальных проектов

№	Критерии оценки	Баллы
13.	Актуальность проблемы для региона	2
14.	Духовно-нравственная направленность проекта, отражение идеи служения обществу	2
15.	Креативность, оригинальность идеи проекта	2
16.	Оптимальность масштаба проекта	2
17.	Постановка целей по SMART	2
18.	Задачи пошагово ведут к реализации цели	2
19.	Тщательность разработки плана мероприятий: исполнителей, сроков, инструментов.	3
20.	Соответствие мероприятий целям и задачам	2
21.	Разработанность стратегий кадрового обеспечения: привлечение, распределение обязанностей, обучение и управление поведением.	2
22.	Оптимальность материальных ресурсов	2
23.	Возможность воспроизведения социального проекта в новых условиях	2
24.	Реалистичность проекта	2
	Итого:	25 баллов

Примерные задания к республиканской олимпиаде по предмету «Самопознание»

Темы эссе для проведения II (районного) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

9 класс

№	Тема эссе
1.	Предназначение человека
2.	Жить в единстве мыслей, слов и дел
3.	По пути нравственного совершенствования
4.	Быть членом семьи
5.	О красоте внешней и внутренней...
6.	Связь поколений

10 класс

№	Тема эссе
1.	Научно-технический прогресс и нравственность
2.	Моя система ценностей
3.	Желания и потребности человека

4.	Ценности моей семьи
5.	Свобода выбора
6.	Люби все человечество, как брата (Абай)
7.	Все начинается с Любви
8.	«...И ты ведь – кирпич в мироздании, Найди в нем зазор и определись»
9.	Мое призвание
10.	Благородное сердце

11 класс

№	Тема эссе
1.	Слышать голос совести
2.	Счастливая семья
3.	Выбирая профессию...
4.	Человек в ответе за свою жизнь
5.	Жизнь в социальных сетях
6.	Волонтерство – веление души и сердца
7.	Любовь – основа жизни
8.	Лучший среди людей тот, кто больше приносит пользы другим
9.	Быть счастливым
10.	Доброта без границ

Ситуации для проведения II (районного) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

№	Ситуации (сверстники)
1.	Вы решили стать модельером и продолжить обучение в колледже. Одноклассники считают эту профессию несерьезной и отговаривают вас. Как вы поступите?
2.	Вы узнали, что вашему знакомому помогли получить грант на обучение за определенную плату. Как вы к этому относитесь?
3.	Ваш знакомый предложил посетить один из безнравственных сайтов в интернете. Как вы к этому относитесь?
4.	Ваш одноклассник неуважительно ведет себя по отношению к учителю в классе. Как вы к этому относитесь?
5.	На экзамене вы увидели, что ваш одноклассник пользуется шпаргалкой. Как вы к этому относитесь?
6.	Ваш сосед по парте отвлекает впереди сидящую девочку, она всё время оборачивается, и учитель за это делает ей замечание. Вы всё это видите. Как вы поступите?
7.	Ваш новый приятель хочет, чтобы вы бросили старого друга и дружили только с ним. Как вы поступите?
8.	Ваш друг вас несколько раз подводил. Вас назначили ответственными за мероприятие в классе. Как вы поступите?
9.	Вы привели нового знакомого в свою дружную компанию. Благодаря своим незаурядным способностям он немедленно стал объектом всеобщего восторженного внимания, а вы как бы оказались в его тени. Однажды ваш знакомый попал в крайне нелепое положение, и из лидера превратился в объект насмешек ваших друзей. Как вы поступите?
10.	Вы с одноклассником вместе готовили проект. Ваш вклад в общее дело намного больше вклада одноклассника. При защите проекта Ваш одноклассник

говорит, что основную работу выполнил он. Как Вы поступите?

№	Ситуации (семья)
1.	Ваши родители отказывают вам в покупке какой-либо дорогостоящей вещи. Как вы поступите?
2.	Тайна, которая может принести неприятности вашему знакомому, стала вам известна. Посоветуетесь ли вы со своими родителями? Почему?
3.	Вы считаете, что родители к вам несправедливы. Что вы предпримете?
4.	Есть необходимость в выполнении работы по дому, и есть возможность провести время интересно, с пользой для себя. Как вы поступите?
5.	Вам хочется пригласить своих знакомых девочек и мальчиков к себе в гости. Ваши родители не приветствуют присутствия в доме шумных компаний. Как вы решите проблему?
6.	Заболела Ваша бабушка, которая живет в другом городе. И родители решили, что вам нужно переехать к ней, чтобы помогать по дому. Вам не хочется оставлять друзей. Как вы поступите?
7.	Вы опаздываете в школу. Спускаетесь по лестнице и видите, что маленький мальчик – ваш сосед – не может открыть дверь своей квартиры. Что вы предпримете?
8.	Вы ожидали получить в подарок на день рождения планшет. Родители подарили вам купон на покупку в книжном магазине. Что вы скажете родителям и почему?
9.	Ваши родители настаивают на том, чтобы вы ходили на дополнительные занятия по английскому языку. Вы хотели бы заниматься спортом, но посещать два кружка нет возможности. Как вы поступите?
10.	Вы доверили секрет своему брату (сестре), а он (она) всем об этом рассказал (а) родителям. Что вы сделаете?

№	Ситуации (общество)
1.	Вы не можете принять участие в школьной благотворительной акции. Как вы поступите?
2.	В вашем присутствии в кафе или магазине человеку неправильно дали дачу. Как вы поступите?
3.	В музее искусств вы нечаянно повредили экспонат. Как вы поступите?
4.	Зрители кинотеатра рядом с вами довольно громко обсуждают происходящее на экране. Ваши действия?
5.	Вы стали свидетелем шумной ссоры в транспорте. Каковы будут ваши действия?
6.	Вы покупаете клубнику. Вам взвешивают последний оставшийся килограмм. Сзади слышите голос, сожалеющий о том, что не хватило клубники для сына в больницу. Что вы предпримите?
7.	Вы свидетель ситуации. Женщина покупает в магазине зубную пасту. Продавец ошибся – достает из коробки вместо тюбика в 75 мл, за который она заплатила, тюбик в 100 мл и дает ей. Женщина берет тюбик и идет к выходу. Каковы ваши действия?
8.	Вы ждете своей очереди на прием к врачу. Подходит человек, говорит, что очень плохо себя чувствует и просит вас пропустить его без очереди. Если вы это сделаете, то опоздаете по своим делам. Ваши действия.
9.	У вас есть идея, которую вы мечтаете реализовать. Но есть люди, которые эту идею не разделяют и противятся ее осуществлению. Если они будут продолжать упорствовать, у вас ничего не получится. Как вы поступите?

10.

Ваша соседка просит помочь выполнять домашние задания ее сыну третьекласснику в течение учебного года. Как вы поступите?

Тестовые задания для проведения III (областного) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

Блок 1. Определения.

Тестовое задание 01

Честь – это:

- А) достойные уважения и гордости моральные качества человека;
- В) полученные знания
- С) правила, установленные человеком.

Тестовое задание 02

Ответственность – это

- А) качество, в котором проявляется воспитанность человека.
- В) умение принимать правильные решения.
- С) способность человека делать правильный выбор и быть в ответе за принятое решение, понимая последствия, которые оно может повлечь.

Тестовое задание 03

Дисциплина – это

- А) выполнение установленных правил, понимание ответственности за их выполнение.
- В) качество, в котором проявляется внимательность человека.
- С) выполнение просьб членов коллектива.

Тестовое задание 04

Служение обществу:

- А) работа, труд во имя благо.
- В) приходить на работу вовремя.
- С) всегда быть первым.

Тестовое задание 05

Поступок – это

- А) не реализованные планы.
- В) действие, за которое человек несет личную ответственность.
- С) качество честного человека.

Тестовое задание 06

Честность – это

- А) качество человека, который не причиняет вреда окружающим.
- В) качество человека, живет в единстве мысли и слова.
- С) умение следовать правилам.

Тестовое задание 07

Достоинство – это

- А) качество человека, которая позволяет ему осознавать свою неповторимость.
- В) глубокое уважения к себе и к окружающим людям.

С) уважение старших и младших.

Тестовое задание 08

Сострадание – это

- А) помощь другим в осуществлении намеченных планов.
- В) сочувствие, вызываемое трудностями другого человека и стремление помочь.
- С) устоявшийся в обществе закон

Тестовое задание 09

Доброжелательность – это:

- А) готовность содействовать благополучию других.
- В) качество, в котором проявляется внимательность человека.
- С) взаимная выручка двух людей.

Тестовое задание 10

Искренность – это:

- А) честность и прямота.
- В) долг и дисциплина.
- С) терпение и сострадание.

Тестовое задание 11

Совесь – это

- А) внутренний нравственный закон, основанный на понимании своей человеческой природы.
- В) способность человека делать осознанный выбор, основанный на выгоде для себя.
- С) качество человека, в котором проявляется его дисциплинированность.

Тестовое задание 12

Мечта – это

- А) невыполнимый план.
- В) предмет желаний, стремлений.
- С) умение реализовывать планы.

Тестовое задание 13

Воспитанность – это

- А) качественная характеристика уровня образования и воспитания человека.
- В) процесс воспитания человека.
- С) качество человека, в котором проявляется его дисциплинированность.

Блок 2. Цитаты.

Тестовое задание 14

Отметьте автора высказывания: «Только разум, наука, воля, совесть возвышают человека».

- А) С.Муканов
- В) аль-Фараби
- С) А.Кунанбаев

Тестовое задание 15

Закончите высказывание Абая Кунанбаева «Достоинство человека определяется тем, каким путем он идет к цели, ...»

- А) его упорством.
- В) а не тем, достигнет ли он ее.
- С) силой воли.

Тестовое задание 16

Отметьте пропущенное слово в высказывании Магжана Жумабаева: «Для того чтобы быть настоящим ..., недостаточно любить лишь себя, своих близких, важно любить все человечество».

- А) другом.
- В) человеком.
- С) братом.

Тестовое задание 17

Кому принадлежат слова: «Главная сила в человеке – это сила духа»?

- А) Ю.Гагарину
- В) А.Кунанбаеву
- С) Ш.Кудайбердиеву

Тестовое задание 18

Отметьте пропущенное слово в высказывании Жан Жака Руссо: «Самое верное средство завоевать любовь других – подарить им свою ...»

- А) любовь.
- В) радость.
- С) заботу.

Тестовое задание 19

Отметьте пропущенное слово:

Пусть ... прояснит твой разум, мой народ,
И светлое пускай над темным верх возьмет. Ш.Кудайбердиев

- А) совесть
- В) радость
- С) воля

Тестовое задание 20

Отметьте пропущенное слово:

Даже если выгодно это,
Друг мой, ... не соверши... М.Макатаев

- А) подлости
- В) радости
- С) гордости

Тестовое задание 21

Закончите высказывание Альберта Эйнштейна: «Любой цели достигнет тот, ...»

- А) кто ставит себя превыше всего.
- В) чьи дела, мысли и слова едины.
- С) кто много работает.

Тестовое задание 22

Какова основная мысль высказывания Олжаса Сулейменова «Высота будущего и широта настоящего невозможны без глубины прошлого»?

- А) преемственность поколений
- В) измерение пространства
- С) важность будущего

Тестовое задание 23

Отметьте автора следующих строк: «Пусть проснутся совесть и честь,
Знай, в словах этих правда есть».

- А) аль-Фараби
- В) А.Кунанбаев
- С) М.Горький

Блок 3. Тексты.

Час ученичества

С. Соловейчик

...С каждым из нас случается такое: вместо того, чтобы разумно и реально действовать, мы «уходим» в мечту, прячемся от действительности или избегаем неприятностей фантастическими способами. И нам кажется, что мы сами изобрели их. А на самом деле все эти штуки давно известны, описаны, и мы, таким образом, не можем даже получить этого удовольствия, какое имеет первооткрыватель.

Все описанные способы сводятся к одному: человек стремится *избежать* неприятности, уйти от нее, спрятаться.

Это никогда не приводит к хорошим результатам.

Не стоит слишком бояться неприятностей. Они ведь тоже составляют некоторую часть нашей жизни, они ведь *наши*, а не чужие, их надо переживать так же, как и радости, открыто.

Всякий раз, когда мы стараемся чего-то избежать – работы ли, неприятности ли, – наша воля ослабевает. Всякий раз, когда мы идем *навстречу* работе или неприятностям, воля укрепляется.

Навстречу – вот заветное слово людей, которые хотят иметь сильную волю.

Особенно укрепляется воля тогда, когда нам удаётся что-то *доказать* – не в споре, а поступком, действием.

Итак, чтобы воспитать свою волю, необходимо, во-первых, привести себя в хорошее настроение, создать установку на интересное занятие, во-вторых, поставить перед собой цель и постараться ее достичь. *Ставить цель – значит идти навстречу жизни.*

Тестовое задание 24

Прочитайте текст. Подумайте, сильная воля и добрая воля – это одно и то же? Выберите, что способствует воспитанию доброй воли человека:

- А) постоянное стремление преодолевать себя;
- В) управление потребностями и желаниями;
- С) стремление всегда и во всем побеждать;
- Д) стремление жить в единстве мысли, слова и дела.

Тестовое задание 25

Основываясь на содержании текста, назовите качество, о котором рассуждает автор:

- А) стремление к успеху
- В) целеустремленность
- С) честность
- Д) скромность
- Е) бережливость

Темы докладов для проведения III (областного) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

9 класс

№	Наименование тем
1.	Мудрость великого Абая
2.	Волонтерство – энергия добра
3.	Традиции моей семьи
4.	Источники счастья в вашей жизни
5.	Мой город знаменит ...
6.	Мой любимый певец
7.	Мой любимый фильм
8.	Служение обществу – наивысшая миссия человека
9.	Праздники, объединяющие людей
10.	Школа, в которой я учусь

10 класс

№	Наименование тем
1.	Социальные роли личности
2.	Жизнь – источник познания
3.	Сила народных традиций
4.	Виртуальный мир
5.	Правила позитивного мышления
6.	Воспитание характера
7.	Духовное здоровье человека
8.	Семья – источник духовности
9.	Мир и согласие в обществе
10.	Искусство жить среди людей

11 класс

№	Наименование тем
1.	Вечная наука совести
2.	Любить себя
3.	Искусство построения позитивных отношений
4.	Достойный характер – надежный сосуд для хранения знаний
5.	Лидерство в современном мире
6.	Профессия и духовно-нравственные ценности
7.	Мужчины как воплощение идеалов долга, чести, мудрости и дисциплины.
8.	Женщины – оплот духовной культуры
9.	Почитание родителей и старших
10.	Завет духовных учителей человечества

Темы (цитаты) аргументативного эссе для проведения IV (республиканского) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

- 1.** «Нам бы понять, что блага души несравненно выше телесных, и подчинить плотские потребности велению души. Но нет, не стали мы делать этого» Абай Кунанбаев
- 2.** «Нам бы неустанно ширить круг своих интересов, множить знания, которые питают наши души».Абай Кунанбаев
- 3.** «Я буду управлять своей жизнью и мыслями так, словно весь мир видит первое и слышит второе». Сенека
- 4.** «Думай хорошо, и мысли созреют в добрые поступки». Л.Н. Толстой
- 5.** «Внутренний голос, способность прислушиваться к глубинному, его реакции, прислушиваться к тому, что происходит внутри помогает нам в обнаружении своей идентичности». Абрахам Маслоу
- 6.** «Лидерство – это целая философия жизни. Замечательным лидером может быть не только руководитель компании или менеджер, им может быть и заботливый учитель, и увлеченный исследователь, и нежная мать. Но при этом все начинается с характера. С самодисциплины, помогающей управлять собой и познавать себя». Робин Шарма
- 7.** Кто не любил, не выполнил закон,
Которым в мире движутся созвездья,
Которым так прекрасен небосклон. Константин Бальмонт
- 8.** Ты скажешь эта жизнь – одно мгновенье.
Её цени, в ней черпай вдохновенье.
Как проведёшь её, так и пройдёт,
Не забывай: она – твоё творенье. Омар Хайям
- 9.** Не верь тому, кто говорит красиво, в его словах всегда игра.
Поверь тому, кто молчаливо, творит красивые дела. Омар Хайям
- 10.** Блажен лишь тот, кому судьбой,
Дано большое в жизни счастье –
Уменье быть самим собой,
Какими-б ни были ненастья. В. Слетов
- 11.** «Умение прощать – свойство сильных. Слабые не прощают» Махатма Ганди
- 12.** «Мир достаточно велик, чтобы удовлетворить нужды любого человека, но слишком мал, чтобы удовлетворить людскую жадность» Махатма Ганди
- 13.** Три вещи, что не следует терять:
Спокойствие, надежду, свою честь...
Стараясь чаще ближнего понять,
Его приняв таким, какой он есть. Павел Купчинский

14. «В природе нет ничего лишнего. От самого разумного на земле существа, каким мы считаем человека (а это вопрос спорный) до самого низкоорганизованного – червяка и насекомого – все являются равноправными членами живой природы». Чингиз Айтматов

15. «Когда вы настроены на вселенскую гармонию и у вас появилась мысль, каждый атом во Вселенной бросается исполнять ваше желание». Лестер Левенсон

16. «Очень важно всем нам, живущим, полюбить самих себя. Ведь только тот, кто с уважением относится к себе, может быть и источником, и объектом настоящей, ничем не замутненной любви». С.А. Назарбаева

17. «Милосердие, доброта, умение принять чужого за родного брата, желая ему благ, которые бы пожелал себе, – все это веление сердца. И любовь – это желание сердца. Язык, повинуйся сердцу, не солжет». Абай Кунанбаев

18. «Главное в человеке не ум, а то, что им управляет: характер, сердце, добрые чувства». Ф. М. Достоевский

19. «Стремись не к тому, чтобы добиться успеха, а к тому, чтобы твоя жизнь имела смысл!» А. Эйнштейн

20. Обманчива жизнь, но она не игра.
Мучительна истина, хоть и стара.
Чтоб жизнь оправдалась, до горького пота
Ты должен трудиться на благо Добра. Магжан Жумабаев

Темы социальных проектов для проведения IV (республиканского) этапа олимпиады по предмету «Самопознание»

1. Я покажу Вам свой город!
2. Стихийным бедствиям можно противостоять!
3. Трудом и творчеством прославили село (город, школу, ...)
4. Дружим, не выходя из дома!
5. Творчество и здоровый образ жизни – это современно!
6. Выходи во двор – поиграем!
7. Я – волонтер!
8. Парк национальных культур
9. Моя улица (мой двор, подъезд, парк, водоем...) – будет красивой, чистой, зеленой!
10. Люблю тебя, мой край родной!
11. Профессия моей мечты
12. Безопасная дорога в школу.
13. Чтение книг – это интересно и полезно!
14. Компьютерная грамотность – доступно!
15. За свое здоровье отвечаешь ты сам!
16. Физкультура – залог здоровья!
17. Мастерская добрых дел.
18. Дружба народов – крепкая страна!

19. Пакеты из пластика – удобство, убивающее нашу планету!
20. Где родился, там и сгодился